STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 04895

OYFN BERGL

A. M. Fuchs

Permanent preservation of this book was made possible
by Ruth S. Cohen
in memory of
Siegel & Cohen Families

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation

AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

856.

פ ר ץ - ב י ב ל י א ט ע ק

די געקליבענע ביכער פון דער יונגער יידישער ליטעראטור

*   *   *

צוזאַמענגעשטעלט פון נחמן מייזיל און מלך ראַוויטש

2

א. מ. פוקס

אויפן בערגל

ד ע ר צ י י ל ו נ ג

פאַרלאַג „פרץ-ביבליאָטעק“ וואַרשע

הויפּט-פאַרקויף: צענטראַלער ביכער-לאַגער „קולטור-ליגע“ וואַרשע

קאנאדער אידישע ביכער אגענטור
CANADIAN JEWISH BOOK AGENCY
G. POMERANTZ
358 MARKHAM ST. TORONTO, O

412

א. מ. פוקס

אויפן בערגל

דערציילונג

פארלאג „פרץ-ביבליאָטעק" ווארשע

קאנאדער אידישע ביכער אגענטור
CANADIAN JEWISH BOOK AGENCY
G. POMERANTZ
358 MARKHAM ST. TORONTO, ONT., CAN.

געדרוקט: דרוקעריי „די וועלט“ ווארשע

אין עלף הונדערט עקזעמפּלארן

A. M. Fuks, Na pagórk

1924

Drukarnia „Di Welt“ Warszawa, Nowoilpie 7.

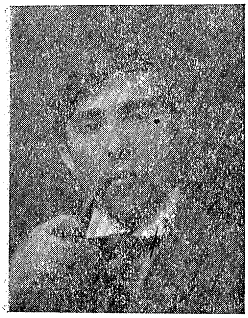

א. מ. פוקס (אברהם משה) געבוירן דעם 17 = טן אָקטאָבער 1890 אין יעזיערנא, מזרח=גאַליציע. וווינט אין ווין.—„איינזאַמע״—נאָוועלן, לעמבערג 1912. „דערציילונגען״. ועלן דערשיינען אין 1924 אין וואַרשע. באַטייליקט זיך: „שריפטן״, „צוקונפט״, „עפּאָכע״, „קריטיק״, „פאָרווערטס״, „וואַרשעווער אַלמאַנאַך״ א. אַז. וו. איבער א. מ. פ. האָבן געשריבן: י. י. זינגער, משה גראָס, ש. ניגער, הלל צייטלין, א. צייטלין, משה זילבורג און פיל אַנדערע.

1

שוין פון דערווייטנס זעט בּריינדל, אַז דאָס זעקל בּיים טאַטן
אויף די פּלייצעס איז ליידיק. איר פליישיק-צופלעטשטע, שוואַרץ-אָפּ׳
געבּרענטע נאָז טוט בּייז אַ זיפּ אַ קרום טוענדיק דאָס מויל. בּריינדל
כאַפּט אַ שטיין און זי וואַרפט אים מיט כּעס דעם טרוקן פאַרבלאָטיקטן
חזיר, וואָס איז גראָד דורכגעלאָפן און אַ ניוכע געטון מיט זיין
שטומפּיקער שנויץ צו דער מולטער זעמל. דער חזיר אַנטלויפט טרע׳
סענדיק די שווערע נאָכהענגענדיקע ציצן בּיז צו דער ערד.

— אטשו . . . בּרענען זאָלט איר אַלע אינאיינעם . . .

זי זעצט זיך ווידער אַנידער אויפן האַלבּ-איינגעזונקענעם אַלטן קלאָץ,
וואָס ליגט שוין דאָ כּמה וכמה יאָרן. פונם זיצן איז דאָ אויף אים
אין דער מיט אַ אָפּגעריבּן שטיקל אָרט, אויסגעהוילט, גלאַט, האַרט
און גלאַנצענדיק ווי מערמלשטיין.

פרישע גרינע בּרייט צוואַקסענע זאַפטיקע קראָפּיווע, שפּראָצט פון
אים אַפיר, הילט אים איין אין גרינקייט, פלעכט אים אַרום, פאַר׳
גנבעט זיך צו בּריינדלס פיס און טוט אַ פרישן בּרי דורך די זאָקן.
בּריינדלס שוואַרצע שאַרפע נעגל קראַצן די פיס מיט כּח און ס׳ווערן
דאָרט קליינע ווייסע בּלעזלאַך. ווי תּמיד זיצט זי אָנגעבויגן, איין
אויג אַבּיסל צוגעקוועטשט דאָס מויל תּמעוואַטע האַלבּ-אָפן ווי בּיי
אַ פיש און זי היט די מולטער מיט די קליינע האַרטע אַלטגעבאַ׳
קענע זעמל, ווי די שטיינדלאַך, צונויפגעוואַקסענע צו פיר.

מ׳לייזט נישט אַ גרייצער. ס׳גייט נישט דורך קיין הונד אין דער
געדיכטער גרינער ליידיקייט. אַמאָל נאָר דרייט זיך דורך אַ תּמע׳
וואַטער צופליקטער בּאָרוויסער שייגעץ מיט אַ הוילן ווייס-פלאַקסן
קעפּל. זיינע קליינע ווייסע אייגעלעך שלינגען די זעמל אין דער מול׳
טער, ער דרייט זיך פאַרביי איינמאָל און נאָך אַמאָל, מיט דער

כונה צו לקחענען פון דער מולטער, אָבער בריינדל׳ס בליק שפּיזט אים נאָך פון דער ווייטנס, פון אַלע זייטן:

— גיי . . . גיי . . . אין דער ערד אַריין מיטן קאָפּ . . .

זאָגט זי שטיל צו זיך אַליין און זי מיינט דעם שייגעץ. זי זיצט און ציפּט מיט די ציין די שוואַרצע צוטראַסקעטע הויט פון אירע גראָבע הענט. זי הויקערט איין די פּלייצע, רוקט טיפער אַראָפּ די געלע פאַטשיילע, וואָס בריט איין קאָפּ אָנגעגליט פון הייסער פרי־לינגס־זון און זי טוט נישט קיין פינטל מיט אירע גרויסע ווייסע אויסגעבלייכטע ברעמען, ווי די ברעמען פון אַ קו, אין דער פריש־זוניקער גרינקייט אַריין, וואָס צוּוואַקסט זיך אומגעזען, גלאַנצט ברייט, מיט פולער זאַפטיגקייט, אין די ריוועס, אונטערן בערגל, אויף די בוימערביים זייט וועג, וואָס פאַרשטעלען די סטריכעס פון די אייגנגעהויקערטע קרומע יידישע דעכלעך, און מ׳זעט פון זיי אַרויס נאָר אַ שטיקל אייגעפאַלענעם קוימען. גאָר נאָענט שלייכט זיך אַצונד אַרויס דער טאַטע צווישן די ביימער, גאָר נאָענט בריינדלען פאַר די אויגן.

ר׳ שמואל־יאָסי קומט אַצינד אַהיים פונ׳ם דאָרף. איין כאַליעווע פונ׳ם שטיוול שטייט אַביסל אַוועק, דאָרט ליגט דאָס לייווענטענע שטאַרקע בייטעלע מיט געלט פאַרבונדען מיט אַ האַרט שטריקל, נישט קיין אָנגערירטס. די גוים, שרפהנען זאָלן זיי, זענען אַלע אין פעלד, ס׳איז „פּרעדנאָוויק", פאַר׳ן נייעם, ס׳איז נישטאָ ווו צו פאַר־דינען אַ גרייצער.

פאַרבייגייענדיק טוט ר׳ שמואל־יאָסי אַ קרומען קוק פונ׳ם צוגע־קוועטשטן האַלבן האָריקן אויג זיינעם צו דער מולטער מיט זעמל און ער זעט, אַז זי איז פול. דער טאַטע מיט דער טאָכטער קוקן זיך נישט אָן.ביידע טון זיך אַביסל אַבויג מיט בייזקייט און קוקן אַוועק אַהין און אַהער. ר׳ שמואל־יאָסי האָט נישט קיין נחת פון

ויין מוזינקע, פֿון ברײַנדלען. זי זיצט און זיצט אויפ'ן קלאָץ, אין דעם אויסגעהוילטן האַרטן גלאַנציקן אָרט, בײַ דער מולטער זעמל, זומער און ווינטער, יאָר אויס און יאָר איין און ס'נעמט זיך נישט קיין שטיין צו איר ... אין גרינעם פֿאַרקאָוועטן קופֿערט ליגט שוין פֿון אירעט' וועגן אויסשטײַער, אַ פֿאַרגעלט שטיק לײַוונט, גראָבע האַנטעכער, געלע ווי בלעך האַרטע נאַנקע אויף אײַנשיטן. פֿערקאַל מיט בלאָע קעס' טאַלעך אויף אַ קליידל

— זי וועט חתונה האָבן מיטן קלאָץ, בראַנדל ...
רעדן ווײַבערישע מײַלער אונטן אין ראָזדינע.

— זי וועט פֿאַרזיצן ביזן גראָען צאָפּ אַרײַן.

אָנגעבויגן, דעם צופֿליקטן גרינלעכן שפּעגצער אונטערגעבונדן מיט אַ שטריקל, גייט דער ייִד פֿאַוואָליע אַרויף אויפ'ן בערגל, פֿון וואַ' נען ס'ווייסן זיך פֿון צווישן די שיטערע קרומע גרינע ביימלעך די האָרבאַטע שטיבלעך פֿון ר' שמואל־יאָסיס משפּחה, זײַן גראָליכע שפּיציגע באָרד איז אַראָפּגעלאָזט און ס'זעט אויס, אַז דער ייִד זוכט עפּעס אויף דער ערד. און ער געפֿונט טאַקע. ער בויגט זיך שווער אָן, טוט אַ קרעכץ און הויבט אויף אַ שפּענדל, וואָס שטעקט אַרויס פֿון די טרוקענע ווייס־אָנגעגליטע בלאָטע־גרודעס און ער נעמט דאָס מיט אין שטוב אַרײַן.

אין שטוב קנעט די אַלטע שמואל־יאָסיכע די ברייטע דיזשע טייג ווי תמיד מיט איין פויסט, כסדר אַרויס און אַרײַן. איר פֿאַרמעליגטע נאָז איז מיד נישט אויסגעשלאָפֿן, פֿאַרהאָרעוועט. זי דרייט ארויס די פויסט טייג פֿון דער דיזשע, האַלטנדיק זי אין דער לופֿטן און זי זאָגט:

— הערסט, שמואל־יאָסי, די בלינדע חיה איז דאָ געווען, זי האָט, זאָגט זי, אַ קאָזלעוואָר שדוך פֿאַר ברײַנדלס וועגן ... הערסט שמואל־יאָסי?

אבער דער ייד הערט נישט. ער שטייט אין מיטן שטוב, אונטער־שפּאַרנדיק מיטן קאָפּ די האַרבאַטע בלויע סטעליע, און ער שיט אויס דאָס זעקל, וואָס ס׳האָט זיך פריר געדאַכט, אַז ס׳איז ליידיק. ער טאַפּט מיט זיינע ברייטע האָריגע פינגער די ביינער און שמאַטעס, וועגט זיי לאַנג אויף׳ן קאָנטערל, */ אויפגעהאָנגען אויפ׳ן גראָבן פינגער, האַלטנדיק בשעת מעשה צוגעמאַכט איין אויג, און דערנאָך גלעט ער מיט צערטליכקייט דאָס פאַרטרוקנטע קנאַקענדיקע האָזען-פעלעכל און טוט דאָס אַ קער איבער מיטן אינווייניגסטן ארויס, ווי אַן אַרבעל.

— הערסט, שמואל יאָסי . . . מ׳רעדט אָך עפּעס צו דיר . . . שמואל-יאָסי . . .

ר׳ שמואל-יאָסי ענטפערט נישט. ער דרייט אויס פּאַוואָליע דעם קאָפּ און טוט אַ לאַנגען שטומען בייזן האַלבן קוק אויף זיין יידענע, וואָס בעבעט דאָרט גאַרישקייטן. ער האָט פיינט, דער אַלטער ייד, אַז מ׳רעדט פּוסטע רייד און ער גלייבט נישט אין גאָר נישט. ווער, וואָס, ווען. די עלטסטע טאָכטער, שיינדאַלע, אַ ברייט ווייבל מיט אַ שפּיציגער נאָז און שפּיזעדיקע בליקלעך קומט אַריין, מיט די טרוקן פאַרטאַלאַפּעטע קליידלעך אונטערגעהויבענע און פאַרשטעקטע איינס איבערס אנדערע אויפן הויכן שפּיציגן בויך. אויף די הענט ביי איר זיצט אַ פאַרשמירט קינד אין בלויזן קורצן סטענדעל מיט אַ גראָ-געדעכט פאַרכל אויפן קעפּל. אַ גרעסערס אַ ביסל, אַ באָר׳ ווערס מיידאַלע מיט אַ דינן גרינן צעפּל, ווי דאָס עקל פון אַ מייזל, האַלט זי ביים פאַרטעך. שיינדאַלע סוד׳עט זיך מיט דער מאַמען:

— ווער? די בלינדע חייעטשקע? . . . אַ רעכטע שדכנטע . . . זי קען צונויפפירן די וואַנט מיט יענער וואַנט . . . איי, איי, מאַמע . . . זי איז אַ מאַכליאַרקע און אַ גרויסע גנבטע . . .

*/ אזא אָטאָמאַטישע וואָג.

ר׳ שמואל יאָסי טוט מיט נייגעריגקייט אַ שטעל אונטער אַן אויער און ער פרעגט:

— וואָס איז עפּעס דאָרט׳ן וואָס?

— גאָר נישט, טאַטע . . . ער וויל שוין וויסן . . . אַז דו וועסט נישט וויסען וועט זיין אַ לאַך אין בוידעם. — שיינדאַלע טוט ווי איר שטייגער איז, אַ פּאָר אָב דעם טאַטן מיט איר שאַרפן צינגעל אין קרומען פּיסק, וואָס ט׳איז נישט כדאי אין אים אַריינצו־פּאַלן און וואָס ס׳קנאַקט פון אים תמיד אַרויס אומגערעכט מיט פייער, ווי פון אַ ביקס, אין מאַרק, ביים קצב און אין געוועלבעל קען מען זי, איר פּיסק און אירע לעפּקע הענט און מ׳קוקט איר אין די הענט אַריין און מ׳היט . . . שיינדאַלע קומט אַלע מאָל צו דער מאַמען זוכען אירס אַ טעפּל.

— עך ליי נישט ביי דיר קיין טעפּלאַך, זי קומט שוין ווידער זוכען . . . זאָגט די מאַמע, קוקענדיק מיט אַ שאַרף פאַרדעכטיג אויג, אַהין ווו די טאָכטער זוכט אַרום אין די ווינקלען אָנגעוואָרפן מיט שמאַטעס, אַלטע זעק, שטרוי. די מאַמע ווייסט, אַז ביי דעם דאָזיגן זוכן וועט שוין עפּעס אַהינקומען: אַ פּאָרל זעמל, אַ האַנטעך, אַ טעפּל . . .

באַלד זיצט שיינדאַלע ביי איר יונגערער שוועסטער רייצען, אויף דער געלער פּריזבע און זי רעדט אַביסל.ביידע שוועסטער שנייצן זיך די נעז אין די פאַרטעכער, האַלטן די קעפּ נעבן אַנאַנדער און רייצע דערציילט שניידענדיק גרינע יונגע ציבאַלעס אין טעלער אַריין:

— הערזשע שיינדאַלע . . . חלומט זעך מיר די מומע עלקע . . . כ׳האָב געדענקט, אַז זי איז געשטאָרבן . . . מומע עלקע . . . זאָג איך . . . מומע עלקע, וואָס וויינט איר? . . . „נאַדיר ראַצע״ . . . זאָגט זי . . . אָט דאָס טאַרבאַלע מיט מעהל . . . גיב דאָס אָב

בראַנדעלס חתן . . . ער זיצט אויפ׳ן הייליגען ארט . . . וועסט אים דערקענען . . . ער איז אַ בלינדער אויף אַן אויג . . . וואָס זאָגסטו עפּעס, שיינדל, צו אזא חלום? . . . ס׳זאָל נאָר אויסגיין צו גוטן רבונו של עולם.

ביי ביידע ווייבלעך זענען די מיילער פארשפּיצט און די אויגען פאַרנעפּעלט, זיי הייבן די פאַרשמירטע קליינע קינדערלעך אין די קויטיקע סטענדלעך וואָס קריכן ארום אויף דער ערד, אויף אלע פיר, ווי זשאבעס און זיי רעדן נאָך לאנג לאנג פּלאָטקעס, סודות, זיפצן, קלאָגן זיך אַז ס׳איז נישטאָ וואָס צו קאָכן וואַרעמעס . . די קינדער רייסן די הויט עסן. דער מאַן קומט באַלד אַ היים פונם דאָרף אויסגעהונגערט ווי אַ וואָלף . . . מ׳פאַרדינט נישט אַ זעק׳ סערל . . אַ צייט אַ ביסל . . . פּרעדנאָוויק . . . איי גאָטיניו! . .

באָרוועסע יינגלעך מיט צופליקטע דאַשיקעס פאַרוואָרלייזטע מיידלעך מיט גראָבע פיסלעך קומען אַלע מאָל אָנגעלאָפן פונ׳ם גע׳עג, פאַר׳ סאַפּעט, פאַרבלאָטיגט די אייגלעך בלישטשן מיט פייכטיגקייט, זיי שלעפּן די מאַמעס ביי די קליידלעך, רייסן די הויט און מאָגנען:

— מאַ — מ — ע ע — ע — ס — ן . . .

פון דער וויטנס חערן די טעכטער ווי די מאַמע רופט דעם טאַ׳ טען, דאָס קול דריידלט זיך צווישן די גרינע ביימער:

— שמואל־יאָסי, גיי עסן, שמואל־יאָ — אָ — אָ — סי . . . — אָבער דער טאַטע הערט נישט. ער האָט אַ טבע אקוראט דעמולט, ווען דאָס עסן שטייט אויפ׳ן טיש, צו זיצן צווישן די גרינ־צוואַקסענע הויכע ווילדע געוועקסן נעבן פּלויט, פאַרטראָגקען אין די בייסנ׳ דיקע קראָפּעוועס צווישן די בלעטער און צו טון זיין באַדערפעני׳ש.

שפּעטער אַביסל זיצט ר׳ שמואל־יאָסי ביים טיש און עסט אָנ׳ בייסן פון אַ גרויסער פאַרענדיקער ערדענער שיסל מיט באַבולע־ יושקע ער פירט פאַוואָלע דעם האָלצערנעם לעפל אַרום און אַרום

דעם ברעג פון דער שיסל, בלאָזט אין אים פּאַוואָליע באַדעכטיג מיט דער איבערשטער איינגעטונקענער וואַנצע, וואָס אין דעם דאָזיגען בו דנכטיגען בלאָזן אין הייסען לעפל געקעכץ אַריין, ליגט די גאַנצע הנאה פונ׳ם לעבן. און ס׳דאַכט זיך, אַז ס׳וועט זייער לאַנג דויערן, ביז ר׳ שמואל יאָסי וועט אָבעסען אזא שיסל געקעכץ קיין נין הרע, אָבער אין אַ רגע אַרום איז די שיסל ליידיג, ריין און טרוקען. דער בלאָער אופגעמאלענער האָן גלאַנצט אַרויס פונ׳ם דנאָ.

ר׳ שמואל-יאָסי גלעט זיך אָב די באָרד און בענטשט. פּאַוואָליע מיט רחוה דאַנקענדיק גאָט פאַר׳ן לעבן און פאַר׳ן שפּייזן.

דערנאָך הויבט ער זיך אויף מיט אַ רויטער, פאַרשוויצטער און זאַטער נאָז, הייבט אונטער אין דער העלפט איין פוס און ס׳טוט פון אים אַ הילך, אַז ס׳טרעסן זיך אַזש די שויבן.

די הינער דרייען זיך פויל, שלעפעריג אַרויס און אַריין אין דער ליידיגער זומערדיגער שטוב. זיי קאָדקעדאַקען, שרייען הויך, פאַזאָרגט און מיד, מיט אויסגעצויגענע קעפּלעך. איינע אַ געל-געפּלעקטע מיט אַן אונטערגעריסענעם עק פליט אַרויף אויפ׳ן הויכן אָנגעבעטן בעט און זי זוכט אַן אָרט אויף צו לייגן זיך. ר׳ שמואל-יאָסי טוט זי אַ כאַפּ טראָגט זי מיט ליבשאַפט און צערטליכקייט איןביידע הענט און וואַרפט זי אַריין אין פינסטערן לאָך צווישן אויוון.

דערנאָך נעמט דער ייד די לאַפּעטע און גייט אַביסל ארויס אין גאָרטן, אונטער דער שטוב. ברייט, זיכער, די יאַרמעלקע אויפ׳ן שפּיץ קאָפּ אין די הוילע העמד-אַרבל צוגראַבט ער מיטן רוסקאַל אַ שטיקעל גראָזיגען אָרט, גראָבט אונטער די גרינע קרייטעכצער און יונגע געוועקסן אויף די בייטן, וואָס וואַקסען און שפּרייטן זיך. די פיינע צאַרטע בלעטער ווערען אומגעזען יעדע רגע ברייטער און גרעסער. זאַט-גרין לייכטן זיי אין ווייסן הייסן טאָג אַריין.

ער רייסט אויס די זאַפטיגע שטעכיגע באַדיקעס און קראַפּעווע, דאָס אומקרויט, פּאַטשט מיטן רוסקאַל אין דער ברייט די פרישע, שוואַרצע, קלעפּיגע ערד און טרייבט אַרויס אַ היין פונם גאָרטן.

— אַ הושאַנאַ . . . . .

אַ קליינער פּעמפּיק, אַן אייניקל, מיט אַ נאַקעט פאַרשמירט הויך בייכל, אַן צײַנדעלך פון פאָרנט, קריכט אַרום אין גאָרטן צווישן די בייטן. ר׳ שמואל-יאָסי קוקט זיך נישט אום און שרייט:

— אַהיים גיי, ממזר . . . קריכן אַרום אין גאָרטן . . . טרעטן אויס דעם גאַנצן גאָרטן . . . דאָס קליינע האָט מורא פאַר׳ן זיידן און אַנטלויפט. ר׳ שמואל-יאָסי לויפט אים נאָך, כאַפּט דאָס און פּאַטשט דאָס אויפן געזעסל. דערנאָך קוועטשט ער צונויף זיינע האָריגע לאַנגע גראָע ברעמען און ער שטרעגגט זיך אָן צו דערמאָנען, וועמעס דאָס קליינע איז: מענדל-הערשס, שיינדלס, עלי-נחום׳ס, צי ראַצעס . . די פייגל פּיקן שוין די רויטע מאַרעלן אויף דיביימער, פּייפן פליען צווישן די שאָטנדיגע צווייגן און טשיבען זיך איינס דאָס אַנדערע. דער זיידע קוקט לאַנג אָן דאָס אייניקל, זיין האָריג פּנים ציט זיך צונויף אין אַ האַלבן קרומען שמייכל אַרויפצוצו און ער זאָגט זיין איינציגע חכמה:

— האַ, די שקץ איינער . . . ס׳טגיין אין קעסטעל אַריין . . .
ס׳טגיין הא . . אַ קליין קעסטאַלע, אַ קליי — נס . . . */

איין אויג צווישן די געדעכטע גראָע האָריקע ברעמען ווערט אַביסל קלענער און ציט זיך אַרויף אין דער קרום אין אַ האָריק געלעכטערל, וואָס ס׳זעט אויס, ווי דער אָנהייב פון וויינען, דאָס אייניקל לאַכט אויך מיט זיין צופלעטשטן נאַסן נעזל און איין אייגל איז ביי אים אויך אַביסל קלענער, האַלב-צוגעמאַכט און פאַרוקט קרום אַרויף, פונקט ווי ביים זיידן.

*/ דאָס מטה׳לע פאַר קליינע קינדער-מתים.

דער זיידע הייבט דערנאָך אויף דאָס אייניקל, שטעלט דאָס אנידער אויף אַן אונטער־געהאַקטן קלאָץ און ער הוידעט זיך אין פרייד, זינגט אונטער מיט זיין האַלב פאַרשלונגענעם, אַלטן, וויינענדיגן קול;

— האָפּס — אַק מיטן לאַנגען לאַבצודאַ — אַ — אַק, מיטן גרויסן ספּאָדאַ — אַ — אַק . . .

אין מיטן דערינען נעמט ר׳ שמואל־יאָסי לויפן אין שטוב אַריין, די פלייצע איינגעבויגען, די באָרד אַביסל אויפגעשטעלט מיט אַ שפּיץ. אַ ברייטע באָרוועסע שיקסע מיט פלאַקסענע ברעמען איז אריין׳ געקומען אין שטוב אריין און זי שווייגט. ר׳ שמואל־יאָסי נעמט זי אַרונטער אין ווינקל אונטערן פּעקאַלעך. און באַלד וועגט ער שוין אויף איין פינגער, צומאַכענדיג איין אויג, דאָס גנב׳ישע טאָרבאַלע גערשטן, וואָס די שיקסע האָט אַרויסגעשלעפּט פון דער פאַזעכע. און ער דינגט זיך מיט דער שיקסע זייער לאַנג, סוד׳עט זיך מיט איר אָנגעשטרענגט אין דער שטיל מיט אַ בייזער:

— עך זאָג דיר, נאַרישע גויע . . . נעם געלט . . . געזונט זאָלן מיר אַזוי זיין . .

אָבער די שיקסע קווענקעלט זיך. זי האַלט דאָס טאָרבעלע אין איין האַנט און אין דער אַנדערער פילט זי די קופּערנע קילקייט פון די גרייצערס, וואָס ר׳ שמואל־יאָסי ציילט און שטופּט. אַם ליבסטן וואָלט זי געוואָלט צוכאַפּן דאָס טאָרבאַלע מיטן געלט און אַנטלויפן. אָבער דער ייד רייסט מיט זשעדניקייט דאָס טאָרבאַלע פון דער האַנט און באַלד איז דאָס נישטאָ, ס׳ליגט שוין באַהאַלטן אין ווינקל צווי׳ שען זעק און שמאַטעס אין אַ פעסל. און די שיקסע גייט אַוועק פאַוואָליע אָפּגענאַרט, מיט צעגערנדער חרטה אין אירע גראָבע פאַרבלאָטיגטע באָרוועסע קורצע פיס.

פון דרויסן הערט זיך ווי מענדל־הערש, ר׳ שמואל־יאָסיס עלטסטער

זון, וואָס גייט שטענדיק אַרויס צו יזכור מיטן טלית אויפ׳ן קאָפּ אין פּאָליש אַריין צווישן די בחורים — גייט און שילט. ער גייט אָנגעבויגן, אַראָפּגעלאָזט די קיילעכדיקע געשטופּעלטע נאָז צו דער ערד, גלייך ווי ער וואָלט עפּעס געזוכט, טייטלענדיק מיט זיין שי־טערער געלער האַרטער האָראָפּאַשנער באָרד. דער צופּליקטער שפּענצער, וואָס ס׳קוועלט פון אים אַרויס די געלע וואַטע אויף דער פּלייצע, איז ביי אים אויפגעהאָנגען אויף איין אַקסל איבער די אָנ־געפּעלצטע קויטיקע לייבלעך און ער שילט, רעדנדיק צו זיך אַליין מיט זיין האַלבן היקעוואַטן אומפאַרשטענדלעכן קול זיינע בנים אינאיינעם מיטן ווייב:

— אַז ס׳וויל זיי אפילו נישט שטיין בלייבן אין האַלז . . . נאָר פרעסן און פרעסן . . . אַזוינע געזונטע גוים . . . אַ גאַנצן טאָג נאָר מ׳פרעסט . . . אַז זיי ווילן גאָר נישט דערוואָרגן ווערן אַלע אינאיינעם . . . אָט מען געזען אַזוינס . . . קישקעס אָן אַ דנאָ . . . אַזוי עסן אָב עך נאָך נישט געזען . . . עך בין דאָך שוין עפּעס נישט קיין נעכטיגער . . .

אָבער מענדל־הערש מיינט נישט דאָס. ער קומט איצט צום טאָטן זיך קריגן וועגן דער שיקסע . . . ס׳איז זיין שיקסע, פּאַראַשקע, זי ברענגט תמיד צו אים . . . מ׳רייסט אַרויס דעם ביסן פונם מויל . . . מ׳לאָזט נישט לעבן . . . מ׳וויל פאַרזשערען די גאַנצע וועלט . . .

— הערסט, טאַ — אַ — אַטע . . . ווייסט נישט האָבן קיין גוטן סוף, זאָג עך דיר . . . הערסט . . . דעם זונס נידריקער האַרטער קאַרק, וואָס איז געקאַרבט באַוואַקסן, ווי אַ קלאָץ מיט מאָך, איז איצט רויט פון כעס. ער רעדט און שילט, הייבט אַלע מאָל די הויזן, וואָס זענען גאַנץ נידריק אונטערגעבונדן מיט אַ שטריקל:

— עך זאָג דיר, טאַטע, וועסט נישט האָבן קיין גוטן סוף . . . הערסט, טאַטע . . . דער טאַטע ענפערט נישט קיין וואָרט. וואָס אַרט דאָס אים אַז יענער בעבעט? זאָל ער בעבען ביז מאָרגן. ער פּאָרעט זיך אין די ווינקלען ביי זיינע זעק און שמאַטעס און ער פלאָנטערט אויף אַ שטריק. די איינינקלעך, מענדל־הערשס בנים, גרע׳ סערע און קלענערע, צופליקטע באָרוועסע מיט פאַרשמירטע שוואַרצע נאַ׳ סע נעזלעך שטיין און גלאָצן בייז מיט די אויסגעהונגערטע אייגלעך, גרייט ווי די הינטלעך אָנצופאַלן אויפן זיידן, אַ כאַפּ צו טון אַ זע׳ מאַלע. דער זיידע קוקט זיך נישט אום און שרייט: — ממזרים, אַהיים גייט, כ׳על איך נהרגען . . . אַ אויסגעצויגענער שאַרפער קוויטש שניידט זיך דורך דער אָפענער טיר. בלומעטשקע, די שנור, מענדל־הערשס ווייב, פאַלט אַריין מיט אַ פּאַליש:

— הערט איר, שווער, אירט נאָך נישט אָנגעכאַפּט גאָט ביי די פּיס, שווער, . . . אירטס נאָך אַוועקגעבן דעם דאָקטאָר . . . דעם דאָקטאָר . . . נישקשה . . .

זי האַלט ביידע הענט אויפן הויכן בויך, וואָס איז אויף דער צייט און אירע בלויע דינע ליפּן ציטערן פון כעס. פון די אויגן שפּריצט פייער־פונקען און זי קוויטשעט:

— איר הערט, שוויגער . . איר וועט נאָך אַזוי גלאַט נישט אָפּשניי׳ דען . . .

די שוויגער וויל שרייען, זיך קריגן. איר נאָז קרומט זיך, בייז, אָנמעכטיג. זי פאַרהוסט זיך און כרעקעט:

— איר זאָלט אַזוי כח האָבן צו לעבן, רבונו של עולם, ווי כ׳האָב כח איינצושטיין אויף מיינע קראַנקע פיס . . . וואָס האָבן זיי זיך פאַרלייגט, די רויבערס, די מערדערס . . .

די קולות טראָגן זיך פונם בערגל אַראָפּ איבער די שוואַרצע קרומע דעכלעך, וואָס דרעמלען אָנגעבויגענע אין דער זוני׳

קער פרילינגס-צייט, דאָרט אונטן אין ראָזדינע. אַ ייד מיט אַ לייבצי־ דעקל איבער די הויזן קומט אַרויס אויף דער טיר פון זיין געוועל־ בעל, אונטן ביים וועג און ער זאָגט אין שטוב אַריין צום ווייב:

— אויפן בערגל איז שוין פריילעך . . . אויפן בערגל . . .

ברײנדל האָט זיך שוין עטלעכע מאָל אויפגעהויבן פונם קלאָץ און אַרויפגעקוקט, זופענדיק בייז מיט דער נאָז. זי הערט, וואָס ס׳טוט זיך, אויבן אין שטוב. מ׳קריגט זיך . . . און זי ישובט זיך נאָך מיט דער דעה, צי זי זאָל אַרויפגיין זיך קריגן, צי נישט. נאָר אַז זי זעט פונדערווייטנס דאָרט אויבן צווישן די ביימלעך זיך פאַרביי־ טראָגן דודזיעס ברייטע פלייצע, כאַפּט זי די מולטער זעמל און לאָזט זיך אַרויפלויפן אויפן בערגל. דודזיע, מענדל־הערשס עלטע־ רער זון וויל נישט זיין קיין לייט. ער גייט שוין נישט מער אין חדר אַריין, וויל נישט העלפן דעם טאַטן צוהאַקן אַ שטיקל האָלץ און אַרויפברענגען אַ קאַן וואַסער. ער דרייט זיך אַרום פוסט און פאַס אין מאַרק צווישן די געוועלבלעך באָרוועס מיט אויסגעצויגענע לאַנגע הענט פון די צוקערצע צופליקטע אַרבל און די סעדעכעס קוקן אים נאָך מיט א פאַרדעכטיג אויג. אַ גאַנצן טאָג קנייפּט ער אַ שטיק שוואַרץ ברויט פון דער קעשענע, פינטעלט מיט זיינע שמאָלע פאַרוואַקסענע אויגן־שפּעלטלעך, איינגעבעטע אין די גראָבע באַקן, שמאָל שאַרף, ווי אויפגעשניטן מיט אַ מעסער און ער שלאָגט זיך מיט שקצים. אַ שיינער תכלית קען זיין פון אַזאַ יונגאַטש. ער איז איצט געשטאַנען מיט אַן אויסגעבויגענעם פעסטן גרויסן קאָפּ, ווי אַ ביק, און רציחה׳דיק געקוקט צום זיידן, גרייט דעם אַלטן ייד דורס צו זיין. אָבער ברײנדל איז שוין געווען אויבן. איר גראָבער [illegible] מאַנסבילשער קול האָט אַריינגעשריגן מיט שווערקייט, געקריגט זיך אין רעדל, געשאָלטן מיט טויטע קללות:

— פאַרברענט, פאַרשרפהט אַלע אינאיינעם . . . זי איז געשטאַנען

אין דער אָפענער טיר אַרויסגעשטרעקט דעם קאָפּ און איר שוואַרצ־אָפּגעבּרענט פּנים איז געווען איצט האַרט און האַרב, ווי אַן אַלטער רע־טעך, די נאָז זופּט בּייז, הויך, דער קולאַק איז אויסגעשטרעקט, די ווייסע בּרעמען פינטלען און זי שרייט:

— אַרויס פונדאַנען, גנבים . . אַ בּראָך אין די קישקעס . .

בּריינדל כאַפּט אַ שטעקן און זי לויפט נאָך אַ שטיק וועגס ואָך דו זיען. אָבּער דודזיע איז פלינקער. ער לויפט, קערט זיך אום, כאַפּט זיך אַרונטער בּריינדלען אונטער די פלייצעס און טוט איר עטלעכע מאָל אַ קאַדויטש מיט זיין האַרטן קולאַק אין קאַרק אַריין. בּריינדל טוט אַ מרוק שווער, ווי אַ קו, זי כאַפּט אַ שטיין, אָבּער דודזיע איז שוין נישטאָ און זי בּלייבּט שטיין און זי קוקט מיטן גאַנצן אָנמעכטיגן צער פון דער אומבּאַהאָלפענער שטומער בּהמה, וואָס טליעט אין אירע ווייסע פאַרצאָרנטע שטומפּיקע אויגן.

צוביסלעך ווערט שטיל אויפן בּערגל מענדל־הערש מיט זיין וויַבּ זענען אַהיים געגאַנגען. די אייניקלעך זענען אַנטלאָפן. בּריינדל נעמט די מול־טער זעמל צוריק אַראָפּצוטראָגן צום קלאָץ. אין דער טיר בּאַגעגענט זי זיך מיטן טאַטן. ר׳שמואל־יאָסי בּינדט זיך אונטער די הויזן. בּלייבּענדיק שטיין אַ רגע, טוט ער אַ קרומען האַלבּן קוק אויף זיין מוזינקע און דערמאַנט זיך, אַז מ׳האָט זיך היינט עפּעס געשושקעט אין שטובּ וועגן איר, בּריינדלען, עפּעס אַ שידוך רעדט מען איר דאָרט מיט אַ בּעקר־יונג פון קאָזלעוו, אָבּער ער ר׳ שמואל־יאָסי, גלייבּט נישט אין דער גאַנצער מעשה. ווייסעך וואָס, ווען. ער טוט אַ שאָקל מיטן קאָפּ און זאָגט:

— או . . . או . . . מויד . . .

2

די שטוב איז געווען אויסגעקערט און די אינדערפֿרידיקע זומערזון האָט קרומלעך-רויט געלויכטן אויף דעם רויטן געבלומטן טישטוך, וואָס איז געווען פֿאַרשפּרייט אויפֿן טיש. די אַלטע שרה די בעקערין איז געזעסן אין שבתדיקן פֿאַרטעך אויף דער שוועל און זי האָט געשיילט קליינע פֿרישע יונגע בולבעשעך אויסגעגראָבענע שוין פֿונם אייגענעם גאָרטן, אין אַ בייער גרויסער ערדענער שיסל אַריין און ס'האָט געשמעקט מיט גאַסט און ערב שמחה. די ווייבער, די שנור און די טעכטער, האָבן זיך געדרייט היינט פֿריער ווי אַלע מאָל ביי דער מאַמען אין שטוב, אין זייערע וואָכנדיקע פֿאַרטאַלאַפּעטע און אונטערגעשטעקטע קליידלעך, אָבער אויף די קעפּ האָבן זיי שוין געהאַט אָנגעטון די שבתדיקע פֿאַטשיילעס מיט בלאָע אויגלעך און רינגלעך, און די הינער האָבן שוין פֿאַרגנבעט געפּיקט די צייטיגע קוקוריזעס אין גאָרטן, געפּאָרפּעלט מיט די פּיסלעך די קאָרעניעס פֿון די געלע געוועקסן און די עפּל אויף די ביימלעך זענען אַראָפּגעהאָנגען שווער צייטיק מיט רויטע בעקלאַך אַקעגן דער זון זאַפּטיק און קיל. גאַנץ פֿרי נאָך איז געקומען צולויפֿן די בלינדע חייעטשקע אין דער שאַל, אַ קליינע שוואַרצע יידענע, ווי אַן אַלטע וואָראָנע, מיט רויטע צעיאַטערטע אויגלעך און מיט אַ שאַרף שפּיציק מאָרדעלע, ווי דער האָרן פֿון אַ האַלבער לבנה. זי האָט זיך געסודעט מיט שרהן דער בעקערין אין ווינקל ביים אויוון און גערעדט, גערעדט גיך און טשיפּליאַווע אונטערן ציינגל:

— אַזאַ יאָר צו אונז אַלע, רבונו של עולם . . . אַזאַ יונגער מאַן . . . אין אַ גאָלדן הייבעל איז זי געבורן געוואָרן, ביי אייך אייער ברײנדל . . . כ'לעבען . . . אַזאַ שידוך . . . אַ גאָלדערנער שידוך . . . וואָסזשע אַזאַ גרויסע מציאה ביי אייך, בראַנדל . . .

הכלל, ער קומט היינט . . . ער זאָל נאָר קומען . . . כ'זאָג אייך דעם אמת . . . א בעל מלאָכה . . . מלאָכה מלוכה . . . אירט אים אויפשטעלן אַ דאַטשן אויוון און ער וועט שפּינען גאָלד . . .

ר' שמואל־יאָסי איז דעמאָלט געשטאַנען איינגעהילט אין פאַרסמאַל־צעוועטען טלית, וואָס פאַר אַלטקייט האָט מען שוין נישט אַרויס־געזען די שוואַרצע פּאַסן, מיטן מעכטיגען של ראש אויפן הויכן צוקנייטשטן שטערן און ער האָט געדאַוועט, געהוידעט זיך און מורמעלנדיק מיט די ליפּן האָט ער בגנבה געהאַלטן אונטער־געשטעלט אַ האָרכענדיקען אויער און געהערט אַלצדינג, וואָס בּיידע יידענעס רעדן. אָבער ער האָט זיך נישט געמאַכט וויסנדיק. ווי זיין שטייגער איז געווען, האָט ער נאָכן דאַווענען זיך אָפּגעגאָסן ביים צובער די הענט, אָפּגעווישט זיי אין דער פּאָלע, אָפּגעגעסן אָנבייסן, גענומען דאָס זעקל אויף די פּלייצעס, דעם קרומען שטעקן אין דער האַנט, אַ קוש געטון די מזוזה:

— אַ גוטן טאָג . . .

און ער האָט בדעה געהאַט, ווי אַלע טאָג אַוועקצוגיין אין דאָרף אַריין.

— שמואל־יאָסי, ווו גייסטו. ווו . . . בלייב אין דער היים . . . זע נאָר ווי ער דראַלעט . . . אַ טאַטע איז דאָס ביי לאַט . . . אַ שיינער טאַטע . . . דו הערסט נישט וואָס ס'טוט זעך . . . ס'דאַרף דאָך קומען דער חתן בראַנדלס . . . האָט געזאָגט די יידענע און זיך פאַרהוסט. ר' שמואל־יאָסי האָט געשוויגן. דערנאָך אָבער האָט ער זיך אומגעקוקט, פון דער שוועל צום ווייב, בייז מיט אַן אויפגעהויבענער באָרד און געברומט פאַרקוועטשט מיט זיין האַלבן וויינענדיקן קול:

— אוי . . . אוי . . . יידענעס . . . נו, נו . . . אַ שיינע מעשה . . . נו, נו . . . זיצן אינדערהיים . . . איסט טאַקע האָבן פּרנסה אַז

ווּעסט זיצן אין דער היים. און ער איז אַוועק געגאַנגען: געקראָכן אָנגעבויגן צווישן די גויעשע שטובלעך אונטער די געלע צעשויבערטע זאַטע גאָרטנס, אַוועק געטריבן אַ הויקעגדיקן הונט מיטן שטעקן, געפונען אַן אַלטן קנאָכן און אים באַהאַלטן אין זעקל אַריין. ער איז געגאַנגען דורך די מעזשיס, צווישן די פּלויטן, אָבער פון מיטן וועג האָט זיך דער ייד פלוצים אומגעקערט. ער האָט נישט געקענט גיין היינט אין דאָרף אַריין. ער איז אַהיים געקומען און געשוויגן. פאַרגנבה'עט האָט ער אַלע מאָל אַ קוק געטון אויף ברײַנדלען וואָס היינט האָט זי נישט אַראָפּגעטראָגן די מולטער זעמל צום קלאָץ זיצן: זי האָט זיך אַרומגעדרייט ליידיק אין שבת'דיקן קליידל מיט רויט-געלע קעסטאַלעך, אָבגעצוואָגן מיט אַ דינעם נרינלעכן גלאַטיק האַרט־פאַרפלאָכטענעם צאָפּ אויף דער פּלייצע און זי האָט געהאַלטן אירע גראָבע שוואַרצע צוראַפּעטע הענט אויפן בויך. ברײַנדל איז נישט געוווינט געווען אין אַ וואָכעדיקן טאָג זיך צו זען פאַרפּוצט. זי האָט געשמייכעלט מיט אירע גרויסע פערדישע ציין און אירע אויערן, וואָס זענען געווען ליכטיגער ווי דאָס שוואַרץ-אָפּגעברענטע מיט-פּנים זענען אַוועק־געשטאַנען ווי די אויערן פון אַ טאָפּ, זי האָט זיך געשעמט פאַר זיך אַליין, פאַרן טאַטן און פאַרן חתן, וואָס דאַרף זי קומען אָנקוקן היינט, און ערשט אַצינד, אַרומדרייענדיק זיך אין דער - וואָכען אויפגעפּוצט, האָט זי געפילט דעם גאַנצען טעם פון דער פרייקייט זיצנדיק אויפ'ן קלאָץ ביי דער מולטער זעמל, אָנגעבויגען, מיט דער פאַטשיילע איבער די אויגן. מיט אומרויקן פאַרשפּיצטן חשד, האָט זי נאָכגעקוקט די ווייבער, די שוועסטערס און שוועגערינס פונם בערגל, וואָס האָבן זיך דאָ היינט מער ווי תמיד געדרייט אַרויס און אַריין אין דער ליכטיג־זומערדיקער ליידיקער שטוב מיט די אָנגעבעטע הויכע בעטן ביז צו דער סטעליע. די ווייבלעך האָבן גאַנץ פרי אָפּגעקאָכט אָנבייסן

אויסגעקערט די שטיבער און זיך גערעכט אויף אַ שמחה. עטלעכע מאָל האָט דודזיע זיך שוין פאַרגנבעט אין פאָר־הויז אונטער דער לייטער, אַ שלעפּ געטון ברייגדלען ביים צאָפּ, אַנטלאָפן אַביסל און אַריינגעטייטעלט מיט אַ פינגער גלייך אין פנים אַריין מיט אַ צו־שפּרייטן תמעוואַטן געלעכטערל:

— קוק זי נאָר אָ — אָ — אָן בראַנדאַלע . . קלאָ — אָץ . . .

די מויד האָט זיך נישט געפונען קיין אָרט, ווי אַ הין וואָס דאַרף זיך לייגן, זי האָט זיך געדרייט אַרויס און אַריין פון דער שטוב אין דרויסן אַרויס מיט אומפאַרשטענדלעכן דערוואַרטענדיקן צער אין די אויגן און זי איז אַרויפגעקראָכן אויפן בוידעם. עס האָט זי געאַרט, וואָס דער טאַטע איז היינט נישט געגאַנגען אין דאָרף אַריין. וואָס דרייט ער זיך עפּעס אַרום אין דער היים וואָס? . . .

— בראַנדל! ווו ביזטו ערגעץ ווו . . . מויד . . . האָט דער טאַטע גערופן די טאָכטער. ער האָט געזוכט די האַק און איז געגאַנ־גען אין גאָרטן אַריין מייסטרעווען ביים שטעלכל זיינעם, וואָס איז גע־שטאַנען אויף ליידיקע פיר דרענגלעך אָן ווענט. און נאָר דאָס שטרויענע דעכל איז געהאַנגען אין דער לופטן ווי אַ יאַרמעלקע און אויסגעשפּיצט אונטער זיך אַ קרומען דריישפּיצ׳קן שאָטן אין דער הייסער זומער זון. די הינער האָבן זיך אונטער דעם מיט באַ־גערונג געריבן די בייכער אין פאָרך, אויסגעטרעסעט זיך און ווי־דער זיך איינגעגיאָרעט אין קילן שאָטן.

שוין אַ סך יאָרן, אַז ר׳ שמואל־יאָסי בויט דאָס דאָזיגע שטע־לעכל. ער דינגט אַלע נאָך פּסח אַ גוי אויף אַ טאָג און אין די ליידיגע ווענט וואַקסן אַריין שמאָלע אָפּגעטעסעטע דרענגלעך, אָבער ביינאַכט קומט דער שכן פון יענער זייט פּלויט, ר, יחיאל סטאָלער מיט זיינע בנים, די סטאָלעריונגען מיט גראָבע מאַרטוכער אויף די לענדן און הובלינקעס אין די קעפּ און זיי וואַרפן

אום דו דרענגלעך. ר׳ יחיאל וויל נישט, אַז די סטריכע פֿון ר׳ שמואל־יאָסיס שטעלעכל זאָל אַריבער קוקן צו אים אין גאָרטן אַריין.

— ווען דאָ אָ וועט האָר וואַקסן — זאָגט ער, ווייזנדיק אויף זיין האַרטער שוואַרצער און צוטראַסקעטער דלאָניע, ווי די פּאָדעשווע פֿון אַן אַלטן שטיוול, — ווען דאָ אָ וועט האָר וואַקסן, וועט שמואל־יאָסי אויפשטעלן שטעלעכלעך . . .

ר׳ שמואל־יאָסי אָבער האָט זיך איינגעשפּאַרט די סטאָלערוקעס אויף צופּיקעניש דוקא נאָר דאָ, ביים פּלויט, אויפצושטעלן דאָס שטעלעכל . . .

ער מייסטרעוועט און זיי צוואַרפֿן, זיי צוואַרפֿן און ער מייסטרעוועט אויף דאָס ניי. מ׳קריגט זיך פֿון ביידע זייטן פּלויט, מ׳לאָדט זיך שוין יאָרן לאַנג, מ׳איז זיך דם־שונאים, אַלע יאָר קומט אַראָפּ דער סענדזש פֿון זבאַריוו מיט דער טאַבעלע, טרינקט ביר, ווישט די געלע לאַנגע וואָנצעס, מעסט מיטן לאַנגען שטריק די פּלויטן און מיקאָלי דער פּאָליציייניק מיט דער פּאַרזשאַווערטער שווערד שלאָגט אַריין קליינעס אין דער ערד אַריין. ביי נאַכט רייסט ר׳ שמואל־יאָסי אַרויס דעם קלין פֿון זיין זייט פּלויט און די סטאָלערעס פֿון זייער זייט פּלויט. און ווי ר׳ שמואל־יאָסי שטייט אַזוי היינט און מייסטרעוועט, ווייסט ער, אַז דאָרטן ביים סטאָלערוק אין שטוב צווישן די ברעטער און הובלינקעס, קאָכט זיך שוין די רציחה. ר׳ יחיאל סטאָלער האָט זיך שוין באַוויזן אין דרויסן אויף דער שוועל אין דער שפּיציקער יראַמולקע, אַרומגעבונדן אָ זאַק אויף די לענדן, מיט שטיקלעך הובלינקעס אין זיין לאַנגער גראָער גזלנישער באָרד, זיינע בייזע בליקן האָבן געשפּיצט פֿון דער ווייטנס ווי צוועקעס. דורכן פֿענסטער קוקט אַרויס דער עלטסטער פֿון זיינע בנים, נחמיה־יודל, ווילדוגניש טוט ער אַדריי מיט צוויי פֿינגער זיינע שוואַרצע פֿולע גראָבע וואָנצעס און זאָגט:

— לאָמער זעך ווען, אַז מ׳עט עס נאָך האַנט אַוועקטראָגן אין אַ ליילעך, דעם אַלטן דאָסער . . .

יודעלע איז שוין געווען אַ געזעלן אין די גרויסע שטעט און ער גאָלט זיך די מאָרדע, שבת גייט ער דאַווענען אין געלע קנאַקעני׳דיקע הענטשקעס און זיינע שטיוועלעטען סקריפען מיט אַ שטאָלצן פריצישן סקריפ. אָבער ארויסקוקענדיק אַצינד אַזוי דורכן פענסטער, אָנגעשפּאַרט זיין מעכטיקע שוואַרצע האָריקע ברוסט אויפן לאַנגען הובעל, האָט ער, יודעלע געזען עפּעס נייעס.

— ווער איז דער שמויגער עפּעס . . . ווער ? . . האָט יודעלע אַ זאָג געטון. און אונטער זיין פּלייצע ביים פענסטער האָבן זיך אָנגעשטעלט די סטאָלינדישע קעפּ מיט די צופּליקטע הימלען פול פּאָרך, פאַרקאַטשעטע אַרבל און הויבלינקעס אין די בערד. מ׳האָט זיך געשטופּט און געזען ווי דאָרט אונטן אונטערן בערגל איז פונם גוי׳שען פּורל אַראָפּגעשפּרונגען אַ פרעמדער פאַשוין אַ יונגערמאַנטשיק אין אַ קאָרץ רעקל, דאָס האַרטע געלע קאַפּעלושל אָנגערוקט אויף איין אויער און די מאָרדע זיינע האָט האַרט געגלאַנצט אין דער זון, פריש געגאָלט, בלאָלעך, ווי בלאַנק אייזן. דער פאַרשוין האָט זיך יומטובדיק אַרומגעקוקט מיט זיין איינציג אויג אין דער נייער פרעמדקייט פון דאָס אַנדערע אויג זיינס, דאָס בלינדע און פאַרזונקענע אין לאָך, האָט מיטן דינעם הייטעל האָפערדיק אַ פינטל געטון, מיטן יאַמשער׳נעם שטעקאַלע אין דער האַנט איז ער מיט אויסגעבויגענע בעקערישע פיס אַרויפגעגאַנגען אויפן בערגל אַרויף. אונטען ביים וועג האָט מען שוין געוווּסט ווער דאָס איז אַזוינס, אָבער מען האָט זיך נישט געקאָנט גלייבן. יידן אין די יאַרמולקעס, די הענט פאַרלייגט אויף אונטן, פאַרחושכ׳טע, ברייטע יידענעס, אָפּגעשליסענע באָרוועסע יינגלעך מיט צעריסענע דאַשיקעס זענען אַרויס פון די שטיבער. מ׳איז געשטאַנען אויף די שוועלן פון די געוועלבלעך און ברייטע

מיידן האָבן צוגעלייגט אַקייגן דער זון אַ האַנט צו די אויגן און זיך געחדושט:

— בראַנדעלס חתן ? . . . אַבי מען האָט געמיינט, אַז בראַנדל וועט חתונה האָבן מיטן קלאָץ . . . אַזאַ התן . . וואָס איז דאָס עפּעס פאַר אַ פריץ ? פון וואַנען איז ער ? אפנים פון קאָזלעוו . וואָס איז ער עפּעס אַזויגס ? עפּעס אַ גאַנצער קנאַקער . . . ס'קער שוין זיין דער רעכטער חתן, אַז ער נעמט בראַנדלען . . . מ'זאָגט אַז זיין טאַטע גייט אין די הייזער . . .

דער חתן איז פונדעסטוועגן אַרויפגעקומען אויפן בערגל צו ר' שמואל־יאָסין אין שטוב אַריין. אויף דער שוועל האָט ער אַביסל אָנגעבויגן דעם קאָפּ און געזאָגט לייטיש־הייזריקלעך מיט אַ הוסטל:

— גוט העלף . . .

— גוט העלף, גוט יאָר . . . ס'קאָצל קומט . . . שמואל־אָסי, שיינדל, ראַצע, ביינע . . . ווו זענט איר ערגעץ אין דער ערד מיט די קעפּ מיינע שונאים . . .

די אַלטע שרה די בעקערין איז געווען אַליין אין שטוב. זי האָט געשריגן און גערופן, געהוסט און געקרעכצט און געשאָלטן, וואָס מ'לייגט אָן אַלע צרות אויף איר קאָפּ. דער חתן האָט זיך אַנידער געזעצט אויבן אָן ביים טיש, אויסגעצויגן, אויעגעשטרעקט, גלייך ער וואָלט געהאַט איינגעשלונגען אַ שטעקן. און פלינק מיט זיין שווערער האַנט האָט ער אַלע מאָל אַ כאַפּ געטון אַ פליג און זי געלאָזט זשומען אין דער זשמעניע.

איינציגווייז, מיט שפּיציק־פאַרשעמטע נייגעריקע נעז האָבן זיך אַריינגערוקט די ווייבער איינע נאָך דער אַנדערער אין שטוב אַריין, פאַרגנב'עט געכאַפּט אַ קוק אַהין צום חתן און גיך, גיך קוים מיטן אויג צו דערזען, זיך אַרונטערגעשאַרט אַ ווידערשפּעניקע האָר ביים עק אָבגעשוירענעם קאָפּ אונטער דער פּאַטשיילע אַרונטער. מ'האָט

נישט געוווסט, צי דער חתן דאַרף געפעלען צי נישט, מ׳האָט שטיל גערעדט געשושקעט זיך אין די ווינקאַלעך מיט חייעטשקע די סעדעכע, וואָס איז געקומען אָנגעלאָפן מיט איר אייביקן קאַשעק ציבעלעס אויפגעהאָנגען אויף איין האַנט. מ׳האָט צונויפגעשטעקט די נעז און זיך געהדושט:

— ווו איז ערגעץ דער טאַטע? ווו איז ערגעץ ברײַנדל? וואָס עט עפעס זאָן? . . .

אָבער נישט ר׳ שמואל-יאָסי, נישט ברײַנדל האָבן געוואָלט אַרייַנ־גיין אין שטוב אַריין. ברײַנדל איז געשטאַנען אין גאָרטן ביים איינגעפאַלענעם פּלויט פאַרטראַכטן צווישען די הויכע גרינע קראַפּיוועס און שטעכיקע באַדיקעס מיט רויטע קעפּלעך, וואָס די בינען האָבן זיי געזויגען און זי האָט געהאָלפן דעם טאַטן מייסטרעווען ביים שטעלעכל. זי האָט אונטערגעהאַלטן אַ קלאָץ מיט איין האַנט אויף דער קניע און מיט דער אַנדערער האַנט האָט זי געשלעפּט דו זעג בשותפות מיטן טאַטן אַהין און אַהער, אַהין און אַהער.

— או . . . . או . . . מויד . . . . . נו . . . וואָס שטייסטו עפעס דאָ וואָס . . . — האָט דער טאַטע זיך געבייזערט אין דער באָרד אַריין. ברײַנדעלס שוואַרצע נאָז איז געוואָרן בלייך. אירע צע־טראַסקעטע ליפּן האָבן זיך צעשפּרייט אין אַ האַלבן וויינענדיגען שמייכעל, זי האָט זיך אָפּגעפּראָשעט דאָס קלייד אַ טאַפּ געטון דעם צאָפּ אויף דער פּלייצע מיט אַ קלאַפּענדיק האַרץ און גאָר נישט זעענדיק פאַר די אויגן ווי מ׳קומט אַריין אין שוויץ־באָד אַריין, איז זי אַריין אין שטוב אַריין און געבליבן שטיין אין מיטן דערינען. אַ רויטער האָן מיט אַ גאָלדענעם עק איז גראָד אַרויפגעפלויגן אויפן טיש און האָט דאָרט פאַרלוירן עפּעס.

— אַ הוש! — האָט ברײַנדל אַ געשריי געטון, נאָכלויפנדיק

דעם חאָן. — אַ הויש... אַ בייז באַמאַכעניש אויף אַייך!... און זי איז נאָכגעלאָפן דעם האָן ביז אין דרויסן אַרויס. דער חתן איז נאָך אַלץ געזעסן אויסגעשטרעקט מיטן שטעקאַלע אין די הענט. ער האָט אַלע מאָל אַ הויב געטון די בלאָליכע מאָרדע אַ הוסטל געטון און פול ביטול האָט זיין איינציג אויג געקוקט אויף די האַרטע הייסע ברוינ-קיילעכדיקע ברייטלעך מיט די געשמאַקע שמעקעדיקע שישקעס, וואָס די אַלטע שרה די בעקערין האָט זיך בייגענדיק מיט אַ פאַרמעליעקטער נאָז, אַרויסגענומען מיט דער לאָפּעטע פונם אויוון און זיי אויסגעלייגט אויפן בעט... אויך מיר אַן אויוון מיט ברויט... אַ שיינער אויוון. — האָט ער געטראַכט. די ווייבער זענען דערווייל געלאָפן אַריין און אַרויס, מיט די פאַרשמירטע קינדער אויף די הענט, געקניפן די עלטערע ייִנגלעך מיט די נאַסע נעזלעך און גרינע דינע פאַרחלומטע פּאהקעלעך. מען האָט נישט געוווּסט צי דער שידוך געפעלט צי נישט. אָבער ווּ איז ערגעץ דער טאַטע? וואָס גייט ער נישט אַריין אין שטוב אַריין? שיינדאַלע און רייצע זענען אַלע מאָל אַרויסגעלאָפן אין גאָרטן אַריין צום טאַטןביידע ווייבער האָבן געטענהט:

— וואָס גייסטו נישט אין שטוב אַריין טאַטע? סאַ מאוסע זאַך פאַר אַ פרעמדן מענש... געוואַלד טאַטע... אַ שיינער טאַטע... איי, טאַטע, טאַטע... וואָס האָט ער זיך פלוצים גענומען צום שטעלעכל וואָס... פונקט היינט אין סאַמע מיטען טראַסק... נו טאַטע... איי טאַטע.. ביזט טאַקע נאָך אַן אַלטפרענקישער ייִד... היינט זענען אַנדערע צייטן טאַטע...

ר׳ שמואל-יאָסי האָט זיך אָבער נישט וויסענדיק געמאַכט, זאָלן זיי בעבען די ווייבער... וואָס אַרט דאָס אים?.. ס׳קאָסט אים עפעס געלט... ער האָט געשלעפט און געטעסעט, געהאַקט דעם קלאָץ מיט דער שאַרפער האַק וואָס האָט אַלע מאָל אַ בליאַסק

געטון אין דער הייסער זומער־זון. די ווייבער האָבן גערעדט, גערעדט, אָבער ר׳ שמואל־יאָסי האָט זיך איינגעשפּאַרט און דוקא נישט געוואָלט אַריינגיין אין שטוב אַריין אָנקוקן דעם חתן:

— אַ וויסטער אַ פינסטערער פּיטשאַטעק אויף מיינע שונאים׳ס קעפּ, אויף מיינע שונאים׳ס הענט און פיס, אויף מיינע שונאים׳ס לייב און לעבן. טפו . . . וואָס זאָגט מען עפּעס צו אַזאַ טאָטן? . . . האָט פון שיינדאַלעס מויל געקנאַקט ווי פון אַ ביקס. אונטערגעשפּאַרט די הענט אונטער די זייטן האָט זי געבייטעלט חלומות, צופלאַמט פון יום טובדיקייט . . .

— אָט מען שוין געזען אַזוינס . . .

ר׳ שמואל־יאָסי האָט, ווי זיין שטייגער איז געווען, גע־שוויגן. האַרטנעקיג געשוויגן. אומגערעכט אָבער האָט ער פּלוצים זיך איינגעבויגן אַ נעם געטון די האַק אונטערן אָרעם, אַ קוק געטון בייז, פון דער זייט אויף די ווייבער, ווי ער וואָלט זיי וועלן דורס זיין און געברומט צוגעדושעט:

— או . . או . . יידענעס, בהמות . . . בהמות וואָס איר זייט . . . וואָס האָט איר אייך עפּעס אָנגעדינגען אין מיר . . . טפו זאָלט איר ווערן . . . און ער איז אַריינגעגאַנגען אין שטוב אַריין אָנקוקען דעם חתן.

אַ רגע איז דער ייד שטיין געבליבן און באַטראַכט דעם חתן מיט אַ האַלב אויג פון דער זייט. דערנאָך האָט ער אַ שאָקל געטון מיטן קאָפּ און איז צוגעגאַנגען פּאַוואָליע, אַוועקשטופּענדיק אַביסל די האַנט פאַר זיך:

— שמע׳ליכם . . .

— שמע׳ליכם.

— פון וואַנען ביזטו ערגעץ פון וואַנען? . . . האָט ר׳ שמואל־יאָסי געפרעגט מיט זיין האַלבן ווייַנענדיקן צוגעדושעטן קול און

אַוועק געקוקט.

— פון קאָזלעוו — האָט געזאָגט דער חתן.

— פון קאָזלעוו?

— פון קאָזלעוו.

— נו וואָס ביזטו עפּעס אַזוינס איינער וואָס? . . .

— אַ דאַטשער בעקער . . .

— אַ וואָס, אַ וואָס? . . . — האָט ר׳ שמואל־יאָסי נישט־דערהערט אונטערשטעלענדיק אַן אויער — אַ וואָס ביזטו אַזוינס, אַ בעקער יונג ביזטו . . . האַ? אַ בעקער יונג? . . .

ר׳ שמואל־יאָסי האָט שוין געוווּסט, וואָס אַ בעקער־יונג איז אַזוינס. אַמאָל פלעגט אַזאַ איינער, אַ בלייכער אַ אויסגעצאַמטער האָלידריזגע, מיט אויסגעקרומטע פיס פונם שטיין אין די נעכט ביי די קאָרעטעס טייג, אַדורכוואַנדערן דורכן שטעדטל, די הענט אין די קעשענעס פון די צופליקטע אָפּגעמעליקטע הויזן מיטן פאַרטרוקענטען טייג אויף זיי און אַרויפקומען אויפן בערגל בעטן אַ נדבה. די אַלטע שרה די בעקערין ר׳ שמואל־יאָסיס ווייב, פלעגט יענעם געבן אַ זעמל אַ נדבה און אים נישט געוואָלט לאָזן איבער נעכטיגן אויפן פּעקאַלעק.

— גיי . . גיי ווייטער — האָט זי געזאָגט, גיי . . . און ברײנדל האָט אים געהיט, פאַרדעכטיק מיטן שאַרפן קוק, ביז יענער איז געווען אַוועקגעגאַנגען ווייט ווייט אונטען, אונטערן בערגל. ר׳ שמואל־יאָסי האָט געוווּסט, אַז אַזאַ איינער, אַ בעקער־יונג איז געוויינטלעך אַ גוי, אַ שכור און אַ גנב. אַז ס׳זענען דאָ יידן דאַטשע בעקערס, האָט ער נישט געוווּסט. אָבער ער האָט געוווּסט אויף זעכער, אַז אַזאַ איינער קאָן נישט זיין קיין לייט. ער וועט זיך אָנפרעסן, אָנזויפן זיין בלוט, אומגליקלעך מאַכן די טאָכטער, עפּעס צו־לאַטכענען און עוקר זיין וואָס דען:

— אַ בעקער יונג? . . נו, נו . . .

ר׳ שמואל־יאָסי האָט אַ שאָקל געטון מיטן קאָפּ און איז אַוועקגעגאַנ־גען פונם חתן. ער האָט געפּרופט אונטערשטעלן פון דער זייט אַן אויער און הערן, וואָס די ווייבער שושקען זיך עפּעס דאָרט מיט חיי־טשקע דער שדכנטע וועגן דעם, אַז מ׳וועט איינוואַלען דעם אַלטן איוון און מ׳וועט אָפּגעבן דעם חתן אַ האַלבע שטוב . . . איינוואַ־לען דעם איוון און אויפמויערן אַ נייעם איוון . . . אַ דאַטשן איוון, אַ פלאַטשיקן, אָן אַ פּעקאַליק נאָר מיט אַ קעסל און מיט אַ גרוב . . . און דער דייטשער בעקער וועט באַקן דייטשע „פּאַרקעס" אַזוינע, און אייער־בייגל ווי אין קאָזלעוו . . .

— וואָס, וואָס אַזוינס . . . האַ . . . וואָס זאָגסטו עפּעס וואָס?... וואָס זאָגסטו? . . . שיינדל הער נאָר? . . .

ר׳ שמואל־יאָסי האָט געפּרופט פרעגן צום ערשט שטיל־פאָרזיכ־טיק אומגלייביק מיט געבעט. דערנאָך האָט ער פאַרצויגן דעם שטערן אין שווערע קנייטשן און געשריגן נישט קוקענדיק צו קיי־נעם פאַר זיך אַליין:

— וואָס רעדן זיי עפּעס דאָרט, וואָס, די יידענעס, די בהמות...

ר׳ שמואל־יאָסי האָט נאָך נישט געוווסט אויף זעכער וואָס דאָ טוט זיך, אָבער ער האָט געפילט, אַז עס איז נישט גוט . . . ס׳איז זייער ביטער . . . ס׳טוט זיך עפּעס דאָ דאָס וואָס מ׳דאַרף נישט... וואָס בעבען זיי עפּעס די ווייבער? מ׳בעבעט נאַרישקייטן, ווער, וואָס ווען . . . האַלבע שטוב . . . דייטשער איוון . . . זויערע ווייכע אָנגעבלאָזענע פּאַרקעס . . . אייער־בייגל רויע . . . מ׳עט דען עפּעס לייזן? דאָס איז אַ פּרנסה פאַר אַ יידען? . . . אַ שיינע פּרנסה: פּאַרקעס מיט אייער־בייגל . . . — שיינדל, זאָג נאָר שיינדל!...

האָט דער ייד זיך ווידער געבעטן מיט אַ שטיל הכנעהדיק קול. אָבער ווי איר שטייגער איז געווען האָט שיינדל געטון אַ מאַך

אויף איר פּיסק:

— וואָס איז דיין עסק, טאַטע? . . . דיין געשעפט? דו מיש דעך נאָר נישט אַריין . . . ער דאַרף אויך וויסען . . . וועסט שוין געוואָר ווערען שפּעטער . . .

ר' שמואל יאָסי האָט אַ שטומען קוק געטון מיט זיין קרומען ביין קוק, אויף די יידענעס אַ זיפץ, געטון גענומען די האַק און איז אַרויסגעגאַנגען צום שטעלעכעל מייסטרעווען. ער האָט געהאַקט ביז מיט דער האַק אין דרענגל און נישט פאַרשטאַנען, וואָס דאָ טוט זיך. דער ייד האָט מורא געהאַט אַז ער וועט נישט האָבן ווו צו שטאַרבן. נישט ער און נישט זיין אַלטע יידענע.

ר' שמואל-ין כ"האָט אַלע זיינע קינדער די זין און די טעכטער געגעבן נדן שטיקלעך פּלאַץ אויפן גאָרטן און זיי האָבן זיך אויפ' געבויט שטיבלעך. ער האָט גערעכנט אַז ברייבדלען דער מוזינקע וועט ער אויך געבן נדן אַ שטיקל פּלאַץ אויפן גאָרטן אויף אַ שטובל. אָבער אָפּגעבן אַ האַלבע שטוב פון זיינער, נישט האָבן ווו צו שטאַרבן, נישט ער און נישט די יידענע, ביין דאָס האָט ער נישט גערעכענט. איבער הונדערט און צוואַנציק יאָר אַז ער וועט שטאַרבן מיט דער יידענע, מיט שרהן, וועט ער איבערלאָזן די גרויסע שטוב זיינע פאַר די קינדערס וועגן ירושה. אָבער אַצונד? איינוואַלען דעם אויוון? אַוועקגעבן אַ האַלבע שטוב עפּעס אַ דאַטשן בעקער . . . אַ פרעמדן רוח . . . ס'איז דעם יידען שווער געווען דאָס האַרץ און ער האָט נישט געקענט גלייבן אין דער גאַנצער מעשה . . .

דורכן פענסטער אָבגעפּינטעלט מיט פליגן-קויט האָט אַריינגעקוקט דודזיעס ברייט געשטיפּעלט פּנים, וואָס איז ענלעך געווען צום טאַטענס. ער האָט זיך געווישט די נאָז מיטן צופליקטן פאַרשמאַלצ' וועטן אַרבל, ער האָט געקניפּן ווי זיין שטייגער איז געווען אַ שטיק שוואַרץ ברויט פון דער קעשענע, געקייעט מיט זיינע

צושפרייט-ברייטע פערדישע ציין און ער האָט געטשאַטשעוועט, געזוכט מיט זיין שמאָל בליקעל, ברײנדלען. ער האָט פאַרשטאַנען, אַז הײנט איז די רעכטע צייט זיך אַרײנצוכאַפּן אין גערטעל אַרײן און אָנגנבענען פולע קעשענעס מיט עפּל, אַרויפדראַפּען זיך אויפן ביימעל און טרעסען. אָבער ברײנדל איז געזעסן אָנגעבויגן אין גאָרטן צווישן די ביימער מיט אַ שטעקן אין דער האַנט און זי האָט געהיט.

פּלוצים איז חייטשקע די סעדעכע אַרײנגעפאַלן אין שטוב אַרײן מיט אַ פאַליש זי האָט אָנגעכאַפּט דעם חתן פאַר אַ האַנט און געשריגן:

— קום . . . וואָס וועסטו עפּעס אויסזיצן דאָ וואָס . . . חתנים דאַרפן זיי . . . גיב זיי חתנים . . . אַ גוטע מכה . . . בראַנדל מעג פאַזיצן ביזן גראָען צאָפּ אַרײן בראַנדל . . .

דער חתן איז אַראָפּגעגאַנגען פונם בערגל דאָס קאַפּעליושל פאַרוקט אויף אַן אויער דאָס שטעקאַלע ברוגז אין דער האַנט און ער איז אַהיים געפאָרן צוריק קיין קאָזלעוו, אויסגעטון די שבתדיקע בגדים און גענומען זיך צו דער אַרבעט, דאָרט אין הייסן טונקלען מעהליקן קעלער. בשעת ער איז געשטאַנען אָנגעבויגן, אין די גאַציעס, ביי דער קאַריטע טייג און געקנעטן מיט ביידע הענט זענען אים די טראָפּנלעך שוויס אַראָפּגערינען פון דער נאָז אין טייג אַרײן.

3

דער זווג איז אָבער פאָרט געווען מן השמים.

ס'האָט זיך אָנגעהויבן אַ קהלניש אויפן בערגל. די הייסע לאַנגע לײדיקע סוף-זומערדיקע טעג האָבן אָפּגעברענט און אויסגעצערט די ווייבערישע פּנימער לאַנג און פאַרשפּיצט. די לײדיקע מײלער

האָבן זיך אַרויסגעזען ברייטער צעעפנט. זיי האָבן זיך געדרייט אין די ליכטיקע ליידיקע זומערדיקע שטיבער, גערעדט געבייזערט, געליגן טעפּלעך, געשאָלטן געקריגט זיך און זיך איבערגעבעטן:

— וואָס וועט עפּעס זיין מיטן שידוך? . . . פּונקט מאָרגן טרעפט זיך נאָך אַזאַ שידוך . . . אַ שיינע מציאה ברײַנדל . . . וואָס דען מ׳עט איר אָנשיטן אין פּאָדאָליק אַריין . . . זי האָט שיין געדרשנט ברייַנדל? . . .

ס׳האָט זיך געהערט פון דער ווייטנס דאָס קלאַפּן פונם פלאַקס, וואָס די גויעס קלאַפּן אויף די קלאַפּ-קעסטאַלעך אין די הויפן. אָבּ׳ געלאָדענע פירן מיט סנאָפּעס זענען פּאַוואָלע אונטן אויפן פּאָרכיקן ווייסן הייסן וועג געפאָרן און שווער געסקריפּעט. באָרוויסע אָפּגעריסענע ייִנגלעך פונם בערגל, האָבן געשלעפּט פון איר זשמיטן זאַנגען. זיי זענען אַנטלאָפן און אַלע מאָל זיך ווידער זנאַדיט אונטער דער פיר. צווישן די שוואַרץ-איינגעטרוקנטע קרומע דעכלעך האָט זיך וויט און פאַרשלאָפן מיד אין דער הייסקייט געטראָגן דאָס געצויגענע געזאַנג פונם צעכראַסטעטן מלמד אין דער יאַרמולקע, דאָס זומער׳ דיקע לערנונג מיט די ייִנגלעך:

— אשה אַן אשה כּי תזריע אַז זי וועט זיי — עע — ן.

פּאַוואָלי איז געקראָכן אַן איינגעהויקערטער פאַרשמאַכטער האָרי׳ קער אָרעמאַן אין דער גרינער בעקעשע אויף די שוועלן:

— כ׳האָב אייך נישט וואָס צו געבן . . .

רחמנותדיקע ייִדענע-בליקן האָבן אים נאָכגעקוקט. פאַרלייגט די מידע קעפּ אין די לויז אונטערגעבונדענע פּאַטשיילעס, האָבן ווייבער אכטונג געטון ער זאָל נישט עפּעס מיטנעמען, געגעבן אים אַ שטיקל ברויט, אַ פּרוטה:

— גאָט זאָל אייך העלפן אַז מערטשע שם איבער אַ יאָר זאָלט איר גיין אין די הייזער און קומען צו מיר . . .

ברוגז־שטיל האָט דער אָרעמאַן געשאָלטן אין דער באָרד אַריין און ווייטער געקראָכן, געשטרויכעלט איבער די צעקרומטע אויסגעטרעטענע יידישע שוועלן געקושט די מזוזה און געשאָלטן.

דאָס מויל האַלב געעפנט, די נאָז שטומפּיק פאַרקרומט, איז ברײַנדל געזעסן אויפן קלאָץ ביי דער איינגעטרוקענטער מולטער זעמל און זי האָט געדרימלט. פּלוצים אָבער האָט זי געזען ווי דער קאַזלעוואָער חתן שפּרינגט אַראָפּ פונם גויעשן פירל און ער גייט אַרויף אין שטוב אַריין. מיט צושטרעקטע הענט ווי אַ פליענדיקער פויגל איז שיינדאַלע געקומען אָנגעלאָפן:

— ברײַנדל קום נאָר גיכער . . . דער חתן איז דאָ . . . — זי האָט געכאַפּט די מולטער זעמל און אַרויפגעלאָפן מיט איר אויפן בערגל.

דער חתן איז געזעסן ביים טיש און געוואַרט.

איינער נאָכן אַנדערן זענען אָנגעקומען די זין און די איידעמעס פונם דאָרף, האַרטע ברייטע האָרעפּאַשנע יידן אין צופליקטע אונטערגעבונדענע שפּענצערס איינס אויפס אַנדערע. די האַרטע צוראַפּעטע דעמבענע העלזער האָבן אַרויסגעשטאַרט פון די קויטיקע לייבלעך איינס אויפס אַנדערע און די פולע זאַטע זעק בייכיקע און שווערע אָנגעפולטע מיט שמאַטעס, פלאַקס און ביינער, אויף די פלייצעס, האָבן גרעסער געמאַכט זייערע אָנגעבויגענע בערד, פאַרהאַרטעוועטע פון שוויס היץ און פאָרעך ווי אויסגעהאַקט פון שטיין.

פאַוואָליע און מיד זענען זיי געגאַנגען אַרויף אויפן בערגל אַרויף שווער טרעטענדיק מיט די פאַרדאַרטע ווייסע ברייטע שטיוול וואָס האָבן געלעכצט נאָך פעטער שוואַרצקייט און שבת׳דיקער רו, זיי האָבן שוין געוווסט אַז אין דער גרויסער שטוב איז געקומען אַ חתן אָנקוקן ברײַנדלען. אַלע מאָל איז איינער פון די יידן מיטן זאַק אויף די פלייצעס אָפּגעטרעטן אין שטוב צוגעגאַנגען צום חתן

און געשטופּט אַ ביסל פּאַר זיך אַ האַרטע, צוטראַסקעטע שוואַרץ־אָפּגעבברענטע האַנט, ווי פון דעמבבענע קאָרע און געזאָגט:

— שמ׳עליכם . . .

— שמ׳עליכם . . .

ווען ער האָט צו זיך ... ווען הער ...

וועלוועלס ברייטן האַלב פאַרשלונגענעם און היקעוואַטן קול האָט מען געהערט דורכן פענסטער. ער איז אָנגעקומען אַהיים און ווי זיין שטייגער איז געווען האָט ער נאָך אין דרויסן צו זיך אַליין גערעדט, גערעדט און געשאָלטן זיינע בנים אינאיינעם מיטן ווייב. ער איז אַריינגעקומען, אָפּגעשטעקט דעם חתן:

— שמ׳עליכם.

און גערעדט צום חתן, ווי צון אַן אַלטן באַקאַנטן:

— נו, וואָס זאָגט מען עפּעס צון אַזאַ ווייב, האַ? אַ ווייב . . . מיט יונגען . . . אַזוינע יונגאַטשעס . . . הערט איר אַן אָרעמאַן האָט נישט קיין מזל צו קיין קינדער . . . עך זאָג מאַנס: ווען אַן אָרעמאַן זאָל האָבן לאַטישע קינדער וואָלט ער דאָך נישט געווען קיין אָרעמאַן . . . וואוּ האַ? . . אַזוינע געזונטע גוים . . . יך וואָלט זיי געגעבן צו פרעסן, עך? אַ קרענק אין די בייכער וואָלט עך זיי געגעבן צו פרעסן . . . דרייען זעך אַרום אַזוינע איוואַנעס און פרעסן . . . פרעגט נאָר צו מע גייט אין חדר אַריין . . . צו מען וויל צוהאַקן אַ שטיקל האָלץ . . . אָסט געדאַוועגט היינט דודזיעלע . . . קום נאָר אַהער דודזיעלע . . . פרעסט . . . פרעסט . . . פאַרוואָס ווערט איר נישט דערוואָרגן אַלע אינאיינעם האַ? . . . דודזיעלע, דודזיעלע? . . .

אַזוי פרעגט דער טאַטע דעם זון, ווינקט צו אים דורכן פענסטער און שאָקלט דעם קאָפּ. דודזיע פאַרשטייט שוין וואָס דאָס באַדייט. ער פילט שוין אויפן קאַרק דעם האַרטן לעדערנעם רימען וואָס דער טאַטע טוט אויס פון די הויזן און שניידט מיט אים ווי ער טרעפט

אויפן פנים, אויפן קאָפּ, איבער די אויערען, און דודזיע אַנטלויפט. ס'איז גלייכער זיך נישט צו באַגעגענען מיטן טאַטן פּנים אל פּנים. פונדערווייטנס זעט ער ווי דער טאַטע גייט אַהיים מיטן זאַק אויף די פּלייצעס רעדענדיק צו זיך אַליין הויך אויפן קול:

— אַזאַ חברה . . . אַזוינע איוואַנעס . . . קינדער הײנטיקע צייטן נו נו . . .

דער חתן איז דערווייל געזעסן אין שטוב אויבן אָן ביים טיש געכאַפּט פליגן און געהויבן די בלאָע מאָרדע. ס'האָט זיך אים שטאַרק געגלוסט אויפצוהייבן אַ ביסל פונם בענקל, אָבער ער האָט זיך געשעמט. ער האָט שוין געהאַט געכאַפּט אַ קוק אויף דער כלה און ברײנדל איז אים היינט גאָר געפעלן געוואָרן. ער האָט געזען, אַז זי איז הינטן-אַרום אַ גבורהדיקע ברייטע מויד. דאָס הייטל פון זיין בלינד אייגל האָט צוויי מאָל אַ פינטל געטון מיט באַזונדערער צופרידענ־קייט פון די קולאַקעס וואָס ער וועט אויפן בעל מלאָכישן שטייגער אַריינשלאָגן אין ווייב אַריין אַלע יאָרן. דער שידוך איז אים גע־פעלן געוואָרן. די שטוב, די מענשן און די ברייטע משפחה . . . מ'עט אים אַריינבעמען אַהער אין מיטן אַריין און ער וועט ווערן אַ לייט . . . וועט זיך נישט וואַלגערן מער אויף פרעמדע פּעקאַלי־קעס . . . ער וועט ווערן אַ באַלעבאָס . . . אַ בעקער מיט אַן איי־גענעם אויוון . . . אַ מייסטער פאַר זיך. דער אייביקער חלום פון די בעלי מלאָכות. ער האָט געקוקט לאַנג, לאַנג אין דעם זייל זון־פּאַרך, וואָס האָט זיך ליכטיק-זילבערן געווירבעלט פונם פענסטער אין דער ליידיקער זומערדיקער שטוב. די פליגן האָבן מיד און שלעפעריק געזשומעט געפלויגן און געקראָכן הויפנווייז געשטעלט זיך אויף דער נאָז, אַ ביס געטון אין שטערן. אַ פליענדיקע פליג אַן איינציקע האָט זיך אַלע מאָל דורכגעטראָגן דורכן זייל זון-פּאַרך און זי האָט געגלאַנצט בלוויליך-גאָלדן, גרעסער און פאַרנעפּעלט אין

די קאָלירן פונם רעגנבויגן. אַ האָן האָט געקרייעט ווייט אין דין פאַרטראָגן אין הייסער זוניקער מיעדקייט. אַ צווייטער האָט געענפערט פון ערגעץ. אין דער אָפענער טיר האָט זיך פלוצים געטון אַ דריי דורך אַ גרויסער שוואַרצער הונט מיט קויטיקע קודלען. זיין פיינע רויטע צינג איז אַרויסגעהאָנגען פונם ווינקל פיסק ציטער'דיק און נאַס. דעם חתן האָט זיך שטאַרק געגלוסט באַכצולויפן דעם הונט און אים דערלאַנגען אַ קנאַק מיטן שטעקן איבער די פיס. אָבער ער האָט זיך נישט געקענט אויפהויבן פונם בענקל, זיין אייגל האָט זיך אים געקלעפט שווער און מיד און די מאַמע זיינע האָט אים געהאַלטן ביים אַרבל, געקניפן און געשריגן מיט די הוילע בלאָע יאַסלעס:

— נעם ס'טעפל און גיי פרעגן אַ שאלה צום רב . . . חאַסקעלע גנב, צום רב גיי און הייס שרייבען די תנאים . . . די ביינער עלעך דיר צוברעכן . . . לאָז נאָר אַהיים קומען דער טאַטע . . . זלאַדזיע טע . . . האָט פלוצים די מאַמע געשריגן אויף גוי'איש און דאָס ווייטע קול האָט זומערדיק-שווער געפלאָנטערט און געקלעפט די הייטלעך פונם איינציקן אויג. זיס און האַרט איז דער דרימעל פון די פאַרהאָרעוועטע אין אַ שאָטענדיקער שטוב אין מיטן הייסן זומערדיקן טאָג. דעם חתנ'ס קאָפּ האָט זיך מיד שווער אַראָבגעלאָזט און אַלע מאָל איבערגעשראָקן זיך, זיך צוריק אויפגעהויבן. אָבער דער מאַמעס קול, וואָס האָט נאָך אַלץ עפּעס געקוויטשעט אויף גוי'איש , האָט נישט געוואָלט שטיל בלייבן, ביז דאָס האָט דורכגעדרונגען די פאַרקלעפּטע אויגן־הייטלעך, צועפענט זיי מיט גרויס שווערקייט אין ווייטער פאַרנעפּעלטער אומפאַרשטענדליכקייט.

— טע זלאָדזיע . . . דו גנב . . . ס'קייטאַלע גיב מיר אָפּ . . . מיין פאַרמעג . . . דאָס גאָלדענע קייטאַלע . . .

האָט געשריגן אין דער אָפענער טיר עפּעס אַ שוואַרץ פרעמד־

פריצה׳לע, וואָס איז אַריינגעפאַלן מיט אַ פּאַליש אין שטוב אַריין. זי האָט געוויינט און געשריגן מיט אַ קוויטש צו די מענשן אין שטוב. מיט אויסגעשטרעקטע דינע הענטלעך איז זי אַקייגן געלאָפן דעם זשאַנדאַר, וואָס איז אַריינגעקומען מיט זיינע געלע פאַרשפּיצ׳טע וואָנצעס, ווי צוויי הערנער און מיט אַן אויפגעשטעלטער גלאַנ׳ציקער שפּיז אויפן אַקסל. פון זיין הוט האָט שרעקיג אַראָפּגעווייעט אַ זשמוט גאָלדנ־בלויליכע פעדערן, ווי דער עק פון אַ האָן. זיינע בייזע אויגן האָבן געשפּיזט מיט באַפעל צום חתן:

— ווי אַזוי הייסטו?

דער חתן האָט זיך אויפגעהויבן פונם בענקל און געזאָגט:

— חאַסקעל מאָזעס מזוזה . . .

צונויפגעלאָפענע מענשן האָבן זיך געשטופּט אין דער טיר, צו די פענסטער האָבן זיך צוגעקלעפּט פּנים׳ער מיט אָפענע גאַפענדיקע מיילער. דאָס פריצה׳לע האָט גערעדט מיט געוויין און מ׳האָט קוים פאַרשטאַנען וואָס זי וויל, וואָס זי שרייט, אַז דער חתן איז מיט איר געפאָרן פון קאָזלעוו אויפן זעלבן פורל און ס׳פעלט איר אַ גאָלדן קייטאַלע און ער, דער חתן, האָט דאָס איר אַראָבגעגנב׳עט פונם האַלז אַראָב . . .

דער חתן האָט געשמייכעלט צום זשאַנדאַר מיט בטול און אומ׳שולדיגקייט, געשטיקט זיך מיט אַ קייכענדיק געלעכטערל . . . וואָס איז עפּעס דאָ דאָ צו רעדן ביי אַזאַ בלבול? ס׳איז אַן עברה די רייד . . . ער האָט פּאַוואָליע אַוועקגענומען דעם זשאַנדאַר אין אַ ווינקל געסודעט זיך עפּעס מיט יענעם און כיטרע געוווּנקען גוט׳ ברודעריש מיטן אייגל:

— אַליע פּאַניע וואַכמישטשע — ע

און אַזוי ווי דער זשאַנדאַר האָט דערפילט די האַרטקייט פון דער מטבע וואָס דער חתן האָט אים אַריינגעשטופּט אין דער יד אַריין, האָבן

זיך זיינע פאַרשפּיצטע געלע וואָנצעס ברוגז אַראָפּ־געלאָזט און איינבויגענדיק דעם זשמוט פעדערן פונם קאָפּ אויף דער שוועל, האָט ער געזאָגט אוועקגייענדיק:

— אַדייעיי . . .

און ער האָט אַוועקגעפירט מיט זיך דאָס ווייגענדיקע שוואַרצע פּריצה׳לע.

דער טומל האָט זיך געלייגט, אָבער ר׳ שמואל־יאָסי האָט זיך נאָך אַלץ געשטופּט מיט דער האַק אונטערן אָרעם, די באָז גע־רויטעלט, צווישן די ווייבער און געוואָלט געוואָר ווערן, וואָס דאָ טוט זיך עפּעס אַזוינס:

— וואָס טוט זיך עפּעס דאָ היינט אַזוינס וואָס . . . ווי איז מיר נישט געשען . . . גזלנים . . .

אָבער מ׳האָט אים נישט געענפערט און זיך געהיימניספול גע־בייזערט:

— שאַ, טאַטע . . שריי נישט . . . וואָס . . שרייסטו עפּעס וואָס . . . טו אָן די בעקעשע . . . גיכער . . .

ר׳ שמואל־יאָסי האָט געשוויגן און מיט אַ האַלב מויל אָן אָפּענעם פאַרחידושט און שרעקיג האָט ער אָנגעקוקט די ווייבער, ווי זיי קוקען אַרויס דורכן פענסטער און בייטלען חלומות מיט געהיימ־ניספולער שטילקייט:

— אַ וויסטער, אַ פינסטערער חלום אויף איר קאָפּ, אויף אירע הענט און פיס, אויף איר לייב און לעבן געפלויגען געוואָרן . . . פיה . . . זעט נאָר אַן אָנשיקעניש . . . אַן אָפּלייזער און אויסלייזער . . . .

אַצונד האָט מען זיך שוין גענומען איילען, לויפן אַהער און אַהין אין שטוב, אַרומדרייען אַרום חתן געדיכטער, היימישער. דער שידוך איז בעוון געפעלן. אַזאַ חתן . . . אַ גאָלדענער שידוך . .

וואָס שיקט מען נישט צום שוחט? . . . ווו איז דער שמש? מ'האָט געגוגערט מיט די הענט, מיט די נעז, געשטופּט זיך, גערעדט אַלע אינאיינעם און אין ווינקל האָט זיך שיינדאַלע געסוד'עט מיט דער מאַמען וועגן דער מעשה מיטן פּריצה'לע:

— ווער ווייסט, צי ס'איז כאָטש אַ גאָלדענס? . . .

די אַלטע שרה האָט אין גרויס איילעניש געגרייט צו טיש זאַרומעס און מיט אַ ווייכן צערטליכן און זייער האַרציקן קול ווי צו אַן אייגען קינד, וואָס איז געקומען צופאָרן פון ערגעץ, אַ וואַזשנע לייט, האָט זי געזאָגט צום חתן:

— נו, חאַסקעלע, וואַש דעך און גיי עסן וואַרימעס . . . גיכער, ווייל ס'קומט דער שמש מיטן שוחט . . .

4

ס'האָט נישט געהאָלפן. ר' שמואל-יאָסי האָט נישט געוואָלט אָנטון די שבת'דיקע גרינע בעקעשע זיינע מיט די ווייסע לעכער אויף די עלענבויגענס און אַריינגיין אין שטוב אַריין.

— אַ טאַטע איז דאָס . . . אַ שיינער טאַטע . . . . — האָבן גערעדט די ווייבער. מ'האָט אָבער אַצונד נישט געהאַט קיין צייט זיך צו בעמען צום טאָטן. די שטוב איז געווען פול מוט דער משפחה קיין עין הרע. די ווייבער האָבן זיך געשטופּט מיט די קינדער אויף די הענט, געשלעפּט זיי פאַר די העלטלעך, געקניפּען און געווישט די נעזלעך. די מאַנסבילן זענען לייטיש געשטאַנען ביים גרויסן טיש אין זייערע גראָבע שפּענצערס מיט די צוטראַסקעטע פּאַכוועס, וואָס זענען איצט געווען אַרומגעגאַרטעלט מיט די שבת'דיקע גאַרטלען, און דרך ארץ'דיק געקוקט אַהין אויבן אָן צום טיש ווו דער חתן איז געזעסן צווישן די צווי שיינע יידן אין זייערע ברייטע סאַמע'

טענע קאַפּעלושן איבער די יאַרמולקעס, מיט קליינע בכבודיקע קיילעכדיקע בערדלעך. זיי האָבן געקרייזעלט די פּאות געשטרעקט די איידעלע ווייסע הענטלעך, געטונקען באַטעמט פּאַוואָליע זעמל אין בראָנפן און געשריבן תנאים.

ביים „נאום” האָט דער חתן צוגעקוועטשט זיין איינציק אייגעל פון דער זייט, גענומען די פען אין זיין שווערער צוטראַסקעטער האַנט, געדרייט מיט דער צונג און אָנגעשריבן אַ קליין האָרבאַטע רינגאַלע מיט אַ שפּיצל. מ׳האָט גערופן די כלה:

-- בראַנדל, ווו איז ערגעץ בראַנדל? . . . בראַנדל . .

די מאַמע האָט געהוסט, געקרעכצט געשריגן אין דרויסן אַרויס:

— בראַנדל . . . בראַנדל, ווו ביזטו ערגעץ מיינע שונאים אין ד׳רערד . . ווו.

מ׳האָט זי געזוכט, מ׳האָט געשריגן, מ׳איז געלאָפן. בריינדל איז נישט געווען נישט אין גאַרטן, נישט ביים פּלויט בישט אונטערן בערגל.

דודזיע איז געפאַלן אויפן שכל. פלינק ווי אַ קאַץ איז ער אַרויפגעלאָפן מיט דער לייטער אויפן בוידעם. דאָרט איינגעוויקלט אין שטרוי איז געלעגן בריינדל מיטן פּנים אַראָפּ און זי איז געשלאָפן. דודזיע האָט זי געשלעפּט ביים צאָפּ און געשטאַרקעט מיט זיין שוואַרצן טרוקן־פאַרבלאָטיקטן פּיס:

— בראַנדל . . . בראַנדל . . . גיי נאָר גיכער . . . דו ווערסט אַ כלה . . .

— וואָס שרייט איר...כ׳בין דען טויב . . . זע נאָר אַ שרייען! . . .

האָט בריינדל געשריגן אַראָפּקריכענדיק פון דער לייטער. איר נאָז זיין געווען ווייך ביינז און פאַרטראָגן אין אַן אַנדערער וועלט ווי געוויינטלעך ביי אַ מענטשן, אַז מען וועקט אים אויף פונם געשמאַקן שלאָף. מ׳האָט זי אַרויפ געשטופּט אויבן אָן צום טיש אַריינגעשטעקט איר די געבנזעבע פען אין דער

האַנט און אָן ווילן, מיט פאַרקלעפּטע ווייסע ברעמען, האָט זי געמאַכט ביים „נאום" אַ האָרבאַטע ריגגאַלע מיט צוויי שפּיצלעך:

— מזל טוב . . .

— מזל טוב . .

מ'האָט צובראָכן אַ טעלער און זיך אָנגעוויגשטשעוועט:

מערטשי שעם ביי אונזערע קינדער . . . ביי דיין דודזיען . . . ביי דיין יאַנקאַלען ביי דיין ברכהן . . .

די ווייבער האָבן זיך צעקושט, געוויינט געשנייצט די נעז אין די שבת'דיקע פאַרטיכער אַריין;

— מזל טוב . . מזל טוב . . .

— מחותן . . . ווו איז ערגעץ דער מחותן . . . מחותן . . טאַטע . . . שווער . . . אַ שיינער טאַטע . . . — מען האָט געשריגן און גערופן פון אַלע זייטן. אָבער ר' שמואל-יאָסי האָט נישט געהערט. ער איז געזעסן אין גאָרטן ביים שטעלעכל, רייטענדיק אויף אַ קלאָץ און אים געטעסעט מיט דער האַק, געשלאָגן אין אים טשוועקעס מיט כח און בייזקייט און נעבן אים איז ברייינדל געשטאַנען דאָס קליידל אונטערגעשטעקט און זי האָט געגראָבן אַ גרוב מיטן רוסקאַל. דער טאַטע מיט דער טאָכטער האָבן זיך ווי זייער שטייגער איז געווען נישט אָנגעקוקט, זיי האָבן געאַרבעט מיט חשק, איילענידיק און ענטשלאָסן מיט האַרטע אָנגעבויגענע קעפּ. ר' יחיאל סטאָליער האָט געזען דורכן אָפּענעם פענסטער פון זיין שטוב אַז ס'גייט שוין טאַקע אין לעבן, די דרענגלאַך אין שטעלעכל וואַקסן אַריין אין די ליידיקע ווענט, איז ער צוגעקומען צום פלויט מיטן זאַק אויף די לענדען, האָט אַ גלאַנץ געטון מיט זיינע בייזע שלעגער-אויגן און געזאָגט, ציילענדיק מיט רציחה די ווערטער איינציקווייז צווישן די ציין פּאַוואָלי און טרעסנדיק מיט זיין גראָער ברייטער גזלני'שער באָרד:

— אָ — ד — עט — וו — איר ,ל־יאָסי — מוא — ש — ב — ע — ר
— אַך עך זאָג — כלעך — לע — שטע קיין — ען — בוי נישט
. . . איר הע — רט? רע — ב שמואל־יאָסי

ר׳ שמואל־יאָסי האָט תיכף נישט געענפערט. ער האָט אַראָפּגעכאַפּט זיין צודרייטען קאַפּעלוש פונם אַלטן גראָען קאָפּ, צורעכט געמאַכט זיך די יאַרמולקע און געקוקט אויפן שכן מיט אַ האַלב צועפענטן מויל, אַביסל קרום פון דער זייט, פאַרחידושט מיט דער אייביקער שטומער אומפאַרשטענדליכקייט אין בליק פון די גערעכטע אויף דער מענשליכער אומגערעכטיגקייט. דערנאָך האָט דער ייד גענומען קריגן זיך הויך מיט זיין האַלבצוגעדושעטן וויינענדיקן קול אומ׳ פאַרשטענדלעך און האַלב־וויינענדיק פאַרשלונגען:

— וואָס הייסט כ׳על נישט בויען . . אויף מיין גאָרטן . . . מיין פראַצע . . . רויבערס . . . גנבים וואָס איר זייט . . . אין דיין טאַטנס טאַטנס טאַטן אַריין . . . די סטאָליערוק . . . דו מער — דער . . .

— און ר׳ שמואל־יאָסי האָט דער ערשטער אָנגעכאַפּט ר׳יחיאלן ביים לייבל, גענומען אים שלעפּן און טרעסען. פיר קולאַקעס, פאַרביסענע, שטומע האַרטע און שוואַרצע, האָבן זיך פאַרפלאָנטערט אין די צי׳ טערדיקע בערד און איבער זיי, האָט בריינדל געשריגן צוגעקוועטשט היקעוואַטע, וואַרפענדיק מיט די הענט, פאָכענדיק מיט דער אָבגע׳ ברענטער צופלעטשטער נאָז:

— געוואַלד מערדערס . . . ער הרגעט עם . . . ער הרג׳עט דעם טאַטן . . . גע — וואַ — אַ — אַ — לד . . . מענ — ש — ע — ע — ען . . .

אין דער זעלבער רגע האָבן זיך פוןביידע שכנ׳ישע שטיבער צווי שרייענדיקע כוואַליעס אַ לאָז געטון און שפּיציקע, קוויטשיקע ווייבערישע קולות האָבן זיך פון ביידע זייטן פלויט אָנגעשלאָגען אָן

איינאַנדער און צוריקגעשפּרונגען, אונטערטאַנצענדיק אויף איין אָרט. צו־גויפגעקלעפּט אין האַרטע רעדלעך. העגט האָבן זיך געוואָרפן. בעז האָבן גע־פלאַמט. אויגן האָבן געשפּריצט מיט גרינליכן שנאה־פייער אַהין און צוריק:

— ברענען, טאַטעניו,

— שרפה׳נען, רבונו של ע — ו — לם . . .

— אויפן הייליגען אָרט, אויפן הייליגען אָ — אָ — אָרט . . .

דאָאָאָרט . . . דאָרט איז דאָ געגוג פּלאַץ צו בויען. דאָדט . . . דאָרט . . .

— ברענען, אויסקאָרנייען ביזן כריסטאָס אַריין . . . גאָטע — ניו . . .

די ווייבער האָבן געקוויטשעט מיט בלויע ציטערדיקע מיילער, געריסן זיך איינע איבער דער אַנדערער, געשטופּט זיך אין אַ בינטל, אויפגעבונדען די פּאַטשיילעס אונטערן גאָמבע און צוגעבונדען.

די מאַנסבילן האָבן דערוויל געשוויגן. מ׳האָט זיך אַרומגעדרייט פוןביידע זייטן גאָרטן מיט אַראָפּגעלאָזטע אָנגעדרודעלטע לוירענ־דיקע נעז, גרייט יעדע רגע צוצושפּרינגען צום פּלויט. ברײנדל האָט זיך דורכגעשטופּט צווישן די ווייבער אויף דער זייט גאָרטן. זי האָט טרוקן־הייזעריקלעך געקוויטשעט מיט איר היקוואַטע אומפּאַרשטענד־לעכן קול גיך און שווער:

— י — י — יודעלע גנב . . . מ׳אָטעך געפּירט אַזוי אָ . . .

זי האָט איבערגעלייגט איין האַנט אויף דער אַנדערער צו ווייזן, ווי אַזוי מ׳האָט געפּירט יודעלען געקאָוועט מיט אַ קייט . . .

יודאַלעס שוועסטער, אַ לאַנגע דאַרע שוואַרצע מויד, ווי אַן אונטערגעסמאַליעטע קאָטשערע, האָט זיך אַרויסגעשטופּט פּאָראויס אויף יענער זייט פּלויט און זי האָט געשריגען:

— ברײנדאַלע . . . בראַנדאַלע קלאָץ, אַ בראָך צו דיר . . . שטומע בהמה . . . אָבער אַבע — ע — ע — דיין חתן האָט׳אָך אַ פּאָרך און באַפּישט זעך, דער בלינדער וואַרעניק . . . דער . . .

בשעת׳ן קריגען זיך איז דער חתן געזעסן אין שטוב און ס׳האָט אים אונטערגעטראָגן אַרויס צו גיין אַ קוק טון וואָס דאָרט טוט זיך אַזוינס, אָבער די ווייבער האָבן נישט געלאָזט;

— דו, מיש דיך נישט, האַסקעל, זיי אין שטוב . . . גלייב מיר, זיי וועלן איינעמען אַ מיתה משונה, די סטאָליערוקעס . . די גנבים . . . ניש׳קשה, ס׳איז דאָ אַ גרויסער גאָט אין הימל . . . ער — וועט — צאָל — ען . . .

אַצונד אָבער, אַז דער חתן האָט דערהערט, אַז מ׳שעלט אים, האָט דאָס אים אַ ברי געטון אין דער זיבעטער ריפּ. ער האָט זיך אַ ריס געטון פונם בענקעל, זיין איינציק אייגעל איז רויט געוואָרן, פאַרגאָסן מיט בלוטיקע אָדערלעך, און ס׳האָט אַרומגעזוכט אַ כלי זין.

— לאָזט מעך, לאָזט מעך נאָר . . . מענשן . . . ער האָט אַ כאַפּ געטון דאָס אייבערשטע פונם שטייסל, באַהאַלטן דאָס אין אַרבל און ער איז אַרויס אין דרויסן אַרויס צום פּלויט צו.

אין דער זעלבער מינוט איז פון יענער זייט פּלויט צוגעשפּרונגען יודעלע מיטן פאַריסענעם קאַשקעט. פון זיין אַרבל האָט אַרויס׳ געבלאַנקט אין דער זון די שאַרף פון אַ דאָליטע. ס׳איז געוואָרן שטיל.ביידע צדדים האָבן זיך דערשראָקן. צונויפגעלאָפענע קעפּ, אונטען צווישן דיביימער, אונטערן בערגל, ביים עק פּלויט האָבן צושמייכעלט אַרויפגעגלאָצט פונדערווייטנס, איינהאַלטענדיק פאַרגאַפּט די אָטעמס:

— זייט נאָר שטיל . . .

— וואָס קריכט איר . . .

— זעה נאָר אַ שטופּן זעך יענעם גלאַך אויפן קאָפּ אַרויף . . . מ׳האָט פאַרשטאַנען, אַז דאָ וועט זיך עפּעס אָבטון אַ שיינע מעשה . . .

ביידע יונגען זענען געקומען נענטער, גאָר נאָנט, געמאָסטן זיך אַקסל צו אַקסל, שטום היטענדיק אייגער דעם אַנדערענס באַוועגונג,

איינער דעם אַנדערנס בליק, מיט אויסגעשטרעקטע אָנגעבויגענע קעפּ, ווי די הענער איינס אַקעגן-סאַנדרע. אַריינשפּיסענדיק אַזוי די מעכטיקע שפּיציקע וואָנצעס אין די בלאָע געגאָלטע מאָרדעס זייערע מיט דער אייביקער פאַרשטענדעניש פון בעל מלאָכה׳שן צעך, האָבן זיי דערווייל דאַניוכעטביידע דעם גוטן-ברודער איינאַנאַנדער, אויף צו לייען איינס ביי ס׳אַנדרע שמור׳ס אַ ראָמאַן, מאַכן אינאיינעם אַ לחיים ביי אַ קערטל, גיין אינאיינעם צו אַ שיקסע . . . אָבער די ווייבער האָבן אונטערגעהודזשעט שטיל-גיפטיק מיט געצויגענעם תחנה-נגון:

— אַ בראָך . . . נאָר אַ בראָך . .

— אַ גיכער טויט . . .

און די צוויי יונגען האָבן זיך דערמאָנט, אַז אַצונד דאַרף מען זיך שלאָגן . . . באַווייזן די גבורות . . . די מיילער האָבן זיך פאַרקרומט. די אייגלעך האַלב צוגעקוועטשט. ס׳האָט אַ ברי געטון אין אונטערשטן האַלבן קאָפּ. בלייכע האַלבע ווערטלעך האָבן זיך [illegible]רגעוואָרפן:

— ווילסט זיין אַ שטאַרקער ? . .

— און דו מיינסט אַז ביי מיר וועסטו זיין אַ שטאַרקער ? . .

— עה . . .

— עה . . .

צוויי פאַרביילטע פויסטן האָבן זיך צוגלייך אַ הייב געטון מיט שטאַרקייט, געפלויגן מיט גבורה אַהין און אַהער און פאַרטראָגקען געוואָרן אין ווייבערשען קוויטש:

— געוואַלד . . . מערדערס . . .

— געוו — א — ל — ד ער קוילעט עם . . .

אַזויג[illegible] האָט מען נאָך דאָ אויפן בערגל נישט געזען: בלוט; אַצונד זענען צוגעשפּרונגען די האָריקע מאַנסבילן מיט די געדעכטע

בערד פוןביידע זייטן פלויט:

— וואָס הייסט עפּעס דאָס — מערדערס . . .

און מ'האָט צוריסן די שלעגערס. די ווייבער האָבן זיי אָבגעפירט פון ביידע זייטן פלויט אין די שטובער אַריין, ווישענדיק דעם אַ צובלוטיקטע נאָז, יענעם אַ צוהאַקטע ליפּ. און שיינדאַלע די אויגן פול טרערן, האָט אונטערגעזונגען מיט אַ תחנה-נגון דעם חתן:

— אַ גרויסער ווייטאָג . . . דיין כפּרה, רבונו של עולם . . . די כפּרה פאַר דיין מינדסטן נאָגעל . . . דער סטאָליערוק, דער מערדער, דער ג — נ — ב . . . דו ווייסט דען ווער ע — ר איז . . .

מ'האָט זיך געשטופּט אַרום אים, געפּעכעלט, צוגעלייגט אַ נאַס האַנטעך צו דער נאָז, געזאָגט אים „דו" מיט געטריישאַפט און דאַנקבאַרקייט. מיט ליבשאַפט ווי צו אַן אייגענעם וואָס איז איינ־געוואַקסן געוואָרן אויפן בערגל אין דער משפּחה אַריין.

די זון האָט זיך קיילעכדיק-צוגליט געזעצט, געלאָשן זיך אין רויטן פּאַרעך אונטען אויפן שטראָז אונטערן בערגל, און נידריק צע־שפּרייט די שאָטנס פון דיביימער. און ברײַנדל איז געלאָפן אָנגע־בויגן, טרעסענדיק שווער אין דער קילער אויפדערגאַכטיקער ראָסע, מיטן שטעקן אין דער האַנט, אַהיים טרייבן די גענז פון דער פּאַשע. אונטען אונטערן בערגל, האָט זי באַגעגענט דעם טאַטן. ר' שמואל־יאָסי איז געגאַנגען מיטן סדור אונטערן אָרעם, אָנגעבויגן דעם קאָפּ, אין שטעטל אַריין דאַווענען מנחה-מעריב. ר' שמואל-יאָסי פלעגט גיין דאַווענען מנחה און מעריב אַראָב אין שטעטל אַריין נאָר דעמולט ווען ער האָט געהאַט יאָרצייט, היינט האָט ער אָבער נישט געהאַט קיין יאָרצייט. וואָזשע איז ער עפּעס פלוצים אַצונד געגאַנגען דאַווענען אין שטעטל אַריין מנחה און מעריב? ער איז געגאַנגען מיט דער זייט פונם וועג אויף די האַרטע טרוקענע גרי־

דעס און די יידן אין מאַרק מיט די פֿאַרמעליקטע בערד, די בעקע שעס אָנגעטון אויף איין אַרבל האָבן צוגעמאַכט די געוועלבלעך. ס׳האָט געשמעקט מיט קו־מיסט און מיט פֿרישער מילך אין דער שטילער אָוונט־דעמערונג, בלויליך פֿאַרקלערט. די טשערדע איז שוין אַהיים געגאַנגען פֿון דער פֿאַשע. די שעפּאַלעך שווערע, פֿולע אָנגע־געסענע האָבן זיך געשטופּט אין געטרויטעלטן פֿאָרעך איינס אַייפּס אַנדערע, געמעקעט, אויפֿהייבענדיק די מאָרדעלעך, דער באָרוויסער פּאַסטוך מיט דער צופּליקטער טאָרבע אויף די לענדן האָט געקנאַקט מיט זיין לאַנגער בייטש און פֿאָרויס פֿון דער טשערדע, איז ווי־תמיד געלאָפֿן איינער אַליין, אַ גרויסער אַ שוואַרצער חזיר.

5

די גאָרטענס זענען געשטאַנען געל, צעשויבערט, ליידיקע אנטבלויזט פֿון די צייטיקע אויסגעגראָבענע קרייטעכצער. די ביימלעך ליכטיקע אָבגעטרעסעטע מיט צובראָכענע צווייגלעך האָבן זיך געוואַרעמט פֿאַר־פּלאָנטערט אין זילבערנע פּאַוויטינעס אין דער געלער וואַרעמער לעצטער זון. ס׳איז געווען אַ גרויס געראַטעניש אויף פֿלוימען אין יענעם יאָר. ראָזדינע איז געווען פֿאַרפֿלייצט מיט פֿלוימען, גרויסע בלויליך פֿאַרהויכטע זיס־זאַפֿטיקע און שווערע. יינגלעך האָבן נעהאַט פֿולע קעשענעס מיט פֿלוימען. די יידען פֿונם בערגל האָבן אַלע געהאַנדעלט מיט פֿלוימען. אויף עפּעל און באַרן האָט מען זיך נישט אומגעקוקט. מ׳האָט זיי אָבגעשיט אין די פֿינצטערע קאַמערלעך אין גרויסע קופּעס אויף שטרוי, באַהאַלטן אויף ווינ־טער. זיי האָבן געשמעקט שאַרף מיט האַלבער ווייניקייט. ערב ראש־השנה איז מען פֿון גאַנץ פֿרי אָן געשטאַנען אין די פֿאַרשמירטע שפּענצערס אין מאַרק מיט פֿעסער פֿלוימען און מ׳האָט געמאָסטן

אויף דער ליטער די ווייבער אין די קיישלעך אַריין און מ'האָט געזשויב געלייזט געלט.

מ'האָט געהאַנדעלט בשותפות. ר' שמואל־יאָסי איז געשטאַנען מיט אַ פאַרפאַפטער באָרד אין מיטן צווישן די זין און איידעמס און ער האָט געשריגען, געבייזערט זיך אויף די ווייבער וואָס האָבן זיך געדינגען. ער האָט אַרויסגעריסן די קיישלעך פון די הענט און צוריק אַריינגעשיט אין פעסל אַריין די פלוימען:

— נישטאָ קיין פלוימען ... גייט געזונטערהייט ...

מיט שאַרפע אויגן האָט ער אַכטונג געטון מ'זאָל צאָלן געקוקט אין די הענט אַריין און נאָך וואַרימעס האָט ער זיך שטאַרק געאיילט אַהיים צו גיין פונ'ם מאַרק. ער האָט געציילט געלט און באַהאַלטן דעם פולן זאַטן בייטל אין כאַלעווע אַריין .

ברײנדל איז געקומען נאָך וואַרעמעס צו העלפן דעם טאַטן אַהיים צו גיין פונם מאַרק. ר' שמואל־יאָסי האָט געהאַט קיין עין הרע אַ גוטן ערב יום טוב. ער האָט געלייזט ב'ה און פאַרדינט. ער האָט זיך געאיילט אין געסאַפּעט. ער האָט נאָך באַדאַרפט אַרויפוואַרפן אַ פירל שטרוי אויפן בוידעם, אויסשמירן די שטיוול מיט דאָיעט און לויפן אין מרחץ אַריין. דער ייִד האָט געטראָגן אַ קאַסטן אויפן קאָפּ. ער האָט געיאָגט אונטערטענצלענדיק און אונטערגע־טריבן ברײנדלען. זי איז געגאַנגען נעבן אים און זי האָט געטראָגן צווי ליידיקע, לענגלעכע, זיס־שמעקענדיקע פעסלעך פון פלוימען אויפן קאַרק:

— נו, מויד, וואָס קריכסטו עפּעס וואָס ... גיכער ... גיכער ... ס'איז שפּעט . . .

דער טאַטע מיט דער טאָכטער האָבן געהאַט רויטע פאַרקלעפּטע הענט פון צוקוועטשטע פלוימען און זיי האָבן נישט געפילט די בייסענדיקע גרויסע פליגן וואָס האָבן זיך געזעצט אויף זיי. ר' שמואל־

יאָסי האָט צוגעהאַלטן מיט איין האַנט דעם ליידיקן קאַסטן אויפן קאָפּ און אין דער אַנדערער האַנט האָט ער זייער פּאָרזיי־טיק געטראָגן אַ לאַנג ווייס יאָרצייט־ליכט, וואָס ער האָט געקויפט אין געוועלבל. ברײנדל האָט זיך געשאָקלט מיט צוויי פּעסלעך אויף בײדע אַקסלען. בײדע זענען געגאַנגען גיך אָנגעבויגן, נישט גערעדט אַ וואָרט, שווייגעוודיק פון זאַטער אָסיענדיקער צופרידענקייט האָבן זיי געטרעטן אויף די געלע בלעטער, אויפן פאַרוויאַנעטען גראָז מיט די שווערע האָריפּאַשנע פיס. אָבער אינמיטן וועג זענען זיי פּלוצים שטיין געבליבן מיט אָפענע מיילער פאַרחדושט. מיכאַלקע דער בריוו־טרעגער איז אַקעגן־געקומען, געבאַברעט זיך אין זיין לייווענטענעם בייטל און געשריגען:

— פאַן שמואל־יאָסי דאַך!

און ער האָט דערלאַנגט ר׳ שמואל־יאָסין אַ פּיערעקיגן ווייסן בריוו. דער ייד האָט זיך דערשראָקן געעפנט האַלב דאָס מויל און גאָר נישט געזאָגט. ער האָט געמיינט, אַז ס׳איז עפּעס אַ שטיק פונם פּאָדאַטעק און דער סעקוועסטער מיט זיינע צוויי קיילעכדיקע באַקן־בערד ווי ביי פראַנץ יאָזעפן, וועט קומען שרייען און מיקאַלי דער פּאָליצייניק וועט אַוועקטראָגן אונטערן אָרעם די געלע לייכטער מיט אַ קישן. ר׳ שמואל־יאָסי האָט צוריקגערופן דעם אַוועקגייענדיקן באָרוועסן גוי מיט דער טאָרבע און געבייזערט זיך אויף יענעם, צונויפציענדיק דעם שטערן אין גראָבע קנייטשן און צומאַכענדיק איין אויג:

— הער נאָר דו. סוויניאַ אייגער, וואָס דו ביזט . . . וואָס איז דאָס עפּעס אַזוינס? האַ? דו . . . זאָג נאָר . . .

אָבער דער בריוו־טרעגער האָט נישט געוווּסט.

— ביהמע נע זנאַיע / כ׳לעבן כ׳ווייס נישט / האָט ער זיך געשווירן דרייענדיק דעם קאָפּ מיט גויעשער הקירה — עפּעס איז

דאָס שוין אודאי . . . עפּעס אַ בריוו מסתמא . . . פון ערגעץ . . .

ר׳ שמואל־יאָסי האָט דעם בריוו געטראָגן פאָרזיכטיק, מיט אָבשיי, ביי אַ שפּיץ, מיט די שפּיץ פינגער, ווי מ׳טראָגט אַ טויט מייזל ביים עקל, אויף אַרויסצוואַרפן דאָס אויפן מיסט . . . אַז ער איז אַריינגעקומען אין שטוב אַריין, האָט ער געשריגען:

— שרה, נאַ אָטאָסטו אָ . . . ווו איז זי ערגעץ. די יידענע, ווו . . . נאַדיר . . .

ווי די קעץ, וואָס דערניוכען פונדערווייטנס ערגעץ אַ נאַש צו ...ן, זענען די פאַרשמירטע ווייבער פונם בערגל, מיט די קינדער אויף די הענט, זיך צונויפגעלאָפן צו דער מאַמען אין שטוב אַריין. מ׳האָט אויפגעריסן דעם בריוו און ברייטע שמייכלען האָבן צוצויגן די צוקבייטשטע פאַרדאגהטע ווייבערישע פנימער. שיינדאַלע האָט תיכף דערקענט, אַז דאָס איז אַ ווונטשקאַרטע פונם חתן צו בריינד׳לען דער כלה. אַזוינס האָט מען נאָך דאָ אויפן בערגל נישט געזען. אַ בלוי רייזעלע מיט צוויי איידלע ראָזע הענט, אַ יינגלישע און אַ מיידלישע, וואָס דריקן זיך אין ליבשאַפט און אין דערמיט, איבער זיי, צוויי ווייסע טייבעלעך, וואָס קושן זיך מיט די פיסקעלעך אונטער דעם אַלעמען אַ גאָלדענער לשנה־טובה אין אַ פאַרשנערקעלטער גאָלדענער שפּרוך אויף דייטש: „פיעל גליק אונד זעגען דעם נייעם יאַהר ענטקעגען״, דעם דאָזיגן שפּרוך האָט ערשט אהר׳עלע שכור נאָך יום־טוב איבערגעלייענט.

די ווייבער האָבן פאַרשעמט געשמייכלט, פאַרגנבה׳ט אַרונטער׳ געשאַרט אַ ווידערשפּעניקע האָר אונטער די פאַטשיילעס מיט אַ איינציקן פינגער און אונטערגערעדט מיט אַ זיפץ:

— אַ גאָלדענער שידוך . . .

— שוין איינמאָל אַ שידוך .

שיינדאַלע האָט זיך נישט געקענט איינהאַלטן, איר נאָז האָט

אויפגעפלאַמט אין אָפענער קנאה אָן באַהעלטעניש. זי האָט זיך אַ שטעל געטון אַקעגן דער שוועסטער אַריינגעטייטעלט מיט אַ פינגער בריינדלען גלייך אין פנים אַריין און פון איר פיסק האָט פלוצים אויסגעשאָסן מיט אַ קנאַק ווי פון אַ ביקס:

— נו, בראַנדל קלאָץ . . . אַזאַ טרפה מזל . . . אַזאַ חתן דאַרפסטו האָבן . . . בראַנדל . . . זאָלסט אַזוי געזונט זיין און לעבן צום נייעם יאָר צי דו דאַרפסט האָבן אַזאַ חתן . . .

ר׳ שמואל-יאָסי האָט זיך מער נישט געמישט צו דער גאַנצער מעשה. בשעת ער האָט אונטערגעכאַפּט די בינטלעך שטרוי, וואָס בריינדל האָט אים געוואָרפן אויפן בוידעם אַרויף, האָט ער נאָר איינמאָל אַ קרעכץ געטון:

— מ׳וואַרפט אַרויס געלט אין דער בלאָטע אַריין . . . אוי וויי איז מיר נישט געשען . . . איי, איי, איי . . .

און ער האָט פאַרשטאַנען, אַז ער איז אָבגעקוילעט. אַ שיינע מעשה וועט זיך דאָ אָבטון . . וואָס הייסט עפעס דאָס? מ׳וועט איינוואַלען דעם אויוון . . . אָבגעבן אַ האַלבע שטוב . . . מ׳עט מאַכן אַ דייטשן אויוון מיט אַ גרוב . . . און דערצו וועט מען נאָך אַרויסוואַרפן די פּאָר זילבער נדן, זיין בלוט און געבוג . . איי, איי . . . ס׳איז נישט גוט און שוין . . .

כאָטש די חתונה איז געווען אָבגעלייגט אויף נאָך חנוכה און בריינדלס בעטגעוואַנט איז שוין געווען איינגעשיט, הויכע און שווערע קישענס מיט איבערבעטן, האָט ר׳ שמואל-יאָסי פונדעסטוועגן נאָך אַלץ נישט געקענט גלייבן צי ס׳וועט עפעס זיין פון דעם דאָזיגן שידוך . . . און דאָס ערשטע מאָל אין זיין לעבן האָט דער ייד אַצונד דערפילט, אַז ס׳שטעכט אים אין די קריזשעס . . . די אַלטע ביינער טוען וויי . . .

ר׳ שמואל-יאָסי האָט פאַרשטאַנען אַז מען דאַרף שוין אָצונד נעמען טראַכטן וועגן בריינדעלס חתונה, אָבער ער האָט נישט

געוואַלט . . . איי, טאַטע דערבאַרימדיקער, וואָס וועט עפּעס זיין? דאָ דער סוף וואָס? . . . ס׳גייט אַ ניי יאָר . . . מיט נייע צרות און נייע דאגות . . . די התגנה וועט קאָסטן געלט . . . אַ שיין ביסל געלט . . . מ׳דאַרף שוין אָנהייבן צו קלערן . . . אָבער ער האָט נישט קיין צייט געהאַט מער אַצונד צו קלערן. ער האָט גיך גענומען דאָס ווייסע, ריינע, יום טובדיקע העמד מיט די גאַציעס, וואָס דאָס ווייב האָט אײַנגעבונדן אין זיין רויטער נאָז-פּאַטשיילע און אָנגעבויגן, מיטן פּעקל אונטערן אָרעם איז דער ייד געלאָפן אַראָב מיטן בערגל אין שטעטל, אין מרחץ אַריין.

6

אויף די ערשטע טעג סוכות איז געקומען דער חתן צו גאַסט מיט קנאַקעגדיקע רויטע הענטשקעס אויף די הענט, שמייכלענדיק פאַר׳ שעמט אין דער פאַרדרייטער וואָנצע אַריין. דער חתן האָט מיטגע׳ בראַכט ברײַנדלען אַ מתנה אַ שנורל גלעזערנע רויטע קרעלן און אַ קיילעכדיק שטיק פלאַמענדיק-ראָזעווע שמעקענדיקע זייף אין זילבערנעם פאַפּיר געוויקעלט. ברײַנדל איז דעמאָלט נישט געווען אין דער היים. זי איז געגאַנגען אַהיים טרייבן די גענז. אַז זי איז אַריינגעקומען אין שטוב אַריין מיטן שטעקן אין דער האַנט און דערזען דעם חתן זיצן ביים טיש, האָט זי, ווי איר שטייגער איז געווען, אַ זיפּ געטון מיט איר אָבגעבערענטער צופלעטשטער נאָז און אַ געשריי געטון, פינטעלנדיק מיט די ווייסע גרויסע קו-ברעמען:

— מ — אַ — מ — ע, גיי נאָר גיך, רוף אַריין שיינדלען . . . לויף מאַ — אַ — מע . . .

יום טוב צונאַכטס איז דער חתן געגאַנגען מיטן מחותן דאַווענען אין שטעטל אַריין. ביידע זענען געגאַנגען און געשוויגן.

ר׳ שמואל־יאָסי האָט געהאַלטן אָנגעבויגן דעם קאָפּ און זיין האַרט־רויט שטריימל מיט די אָבגעריבענע פוטער־עקלעך איז געווען ברוגז אָנגערוקט אויף דער יאַרמולקע. ר׳ שמואל־יאָסי האָט אויפן חתן קיין איינציק מאָל נישט קיין קוק געטון. נישט ביים דאַווענען און נישט ביים עסן אין סוכה. און ווען דער חתן איז יום־טוב אין דער פרי ביים דאַווענען, אויפגערופן געוואָרן צו דער תורה און דער יונג האָט אָנגעטון דעם טלית אַרום זיין בלויער געגאָלטער מאָרדע, האָט ר׳שמואל־יאָסי טיפער אַראָבגעבויגן די נאָז אין סדור אַריין און ער דאָט צוגעהאַלטן די געלאַטעטע אייזערנע בריל מיט די הענט זי זאָל נישט אַראָפּפאַלן . . . דער חתן האָט זיך געקרעקט שטיל און פאַרטומעלט, גיך געשלונגען די ווערטער מיט שוויס אויפן שטערן, אַ פּאָר מאָל פאַרהיקעט זיך ביי דער ברכה, ביי דער אַנ־דערער, וואָס ס׳ליגט אין איר די גאַנצע בושה פון די בחורישע יאָרן און זי טוט ווי דאָס גאַנצע לעבן:

— אשר נטע נתן . . . אשר נתן נטע . . .

אין סוכה ביים עסן זיצנדיק אויסגעשטרעקט נעבן מחותן ביים פעסל, וואָס ס׳איז געלעגן אויף דעם דאָס לאָקשן־ברעט פאַרשפּרייט מיטן טישטעך שמעקנדיק מיט האָניג און ווייסן קוילעטש, האָט דער חתן שווייגנדיק לייטיש געשטופּט דעם לעפל אין דער גרויסער שיסל אַריין, אינאיינעם מיטן מחותן. מ׳האָט געזען באַשיינפּערלעך, אַז ר׳ שמואל־יאָסי איז ברוגז. אַצונד אַז דער מחותן מיטן חתן זענען געווען אַליין ביידע אינאיינעם האָבן זיי ערשט דערפילט די טיפע פרעמדקייט צווישן זיך, די ווייטע פרעמדקייט פון פרעמדע מענטשן, וואָס זענען געצווונגען צו זיין אינאייבעם. ביידע נעז זענען געווען גרעסער און אָנגעדרודעלט. ביידע האָבן האַרטנעקיק געשוויגן. גע־כלעפּטשעט און געשוויגן. און די שטיקענדיקע שווערקייט, וואָס האָט געקלינגען פון דעם קלאַפּן מיט די לעפל האָט געוואָרגן אין האַלז,

זיי געטון.

ברײַנדל מיט דער מאַמען האָבן זיך נאָכן עסן אַרײַנגערוקט אין די הויכע אָנגעבעטע בעטן אַרײַן שלאָפן און אַז ר׳ שמואל־יאָסי איז אַרויפגעקראָכן אויפן הייסן פּעקאַלעק און אַ טיפן קרעכץ געטון, איז דער חתן פּלוצים נעלם געוואָרן פון דער שטוב. ער איז ערשט אַהיים געקומען העט שפּעט, ווען די זון האָט זיך שוין געהאַט געזעצט און די פענסטער האָבן געגליט אין יום טובדיקער פייַנער רויטקייט. ר׳ שמואל־יאָסי איז געזעסן ביים טיש אָנגעבויגן אין שטריימל, מיט די ברילן אויף זיין מעכטיקער האָרבאַטער נאָז פאַרן צושיטן געלען תהלים׳על און האַלטענדיק זיין רויטע נאָז־פאַטשיילע אין קולאַק האט ער געזאָגט, ווי זיין שטייגער איז געווען יעדן שבת אין יום־טוב נאָכן שלאָף, תהלים, זיין צוגעדושעט אַלט האַלבּ־פאַרשלונגען ווייַנענדיק קול איז אַצונד געווען אויסגעצויגן אין יענעם נגון וואָס ס׳ליגט אין אים די גאַנצע יידישע טרויעריגקייט:

— למנצח לבני קורח . . .

דער חתן איז אַהיימגעקומען מיט פאַרפלאַמטע בעקלעך, זיין איינציק אייגל האָט געשיינט און ער איז נישט געווען אַליין: ער האָט מיטגעבראַכט מיט זיך יודעלע יחיאל סטאָלערס. ביי יענעם האָבן פריציש געסקריפּעט די שטיוועלעטן, דער צילינדער איז געזעסן אויף איין אויער און ס׳האָט אַפּירגעקוקט אויפן שטערן זיין האַרטער וויליונגישער טשיבריק.

— גוט יום טוב — האָט ער געזאָגט, אַ דריי טוענדיק אַ וואָנצע מיט צוויי פינגער:

— גוט יום טוב. — האָבן געזאָגט ברײַנדל מיט דער מאַמען.

שרה די בעקערין האָט די יונגען מכבד געווען מיט באַרלעך־יויך. ביידע האָבן דושענדיק אין זיך געלעכטערלעך, געטרונקען גוט־ברודערלעך־ געקלאַפּט זיך אין די פּלייצעס, געזאָגט זיך „דו״

און זענען געווען, ווייזט אויס, שטאַרק חבר . . . ביידע האָבן דערנאָך אַביסל געפּייפט מיט די מיילער און אונטערגעזוּנגען פריילעך און׳ טערווינקענדיק מיט אַ נישט-לייטיש'ן מיין . . .

— אוי, אוי סע — ר — קע —

קום צו דיין ב — ע — ר — קע . . .

גערעדט האָבן זיי פון זאַכן, וואָס מ׳האָט נישט פאַרשטאַנען. פון פאַך-זאַכען בעל מלאָכהשע. מיט די צושפּרייטע האַרטע אָבגעאַרבעטע פינגער האָט מען געמאָסטן די שטוב, די ווענט, דעם אויוון און מ׳האָט אויסגערעכנט, ווו מ׳וועט אויסגראָבן דעם גרוב און אויפ׳ מויערן דעם דייטשן-אויוון:

— קודם כל, גוטער ברודער, מוזטו אָטאָ דאָ אונטער דער סטריכע אַרויסהעכגען, פאַרשטייסטו מעך, אַ שילד — האָט יודעלע אַן עצה געגעבן;

— עכ׳ל דיר מאַכן אַ שטאַרקע שילד פון דעמבענע ברעטער, פאַרשטייסטו מעך, גוטער ברודער, און אין קאָזלעוו וועסטו לאָזן אויפמאָלן דיין פירמע: חאַסקעל מאָזעס מעזוזע . . .

— די פירמע און אַ ברויט אין אַ קיישל, האַ, ווי מיינסטו? אָדער אַ ראָגל מיט אַ קוילעטש . . . באַשיט מיט מאָן? . . . . — האָט געזאָגט דער חתן פאַרקבייטשענדיק דעם שטערן מיט מבינות.

— אוי . . . אָ . . . נוּ . . . זבח ומנחה לא חפצת׳ . . . — האָט ר׳ שמואל-יאָסי פּלוצים מיט אַ בייזער געהעכערט דעם נגון. ער האָט אַ שאָקל געטון מיטן שטריימל, איבערגעמישט אַ בלעטל, הויך, מיט אַ פייפענדיקן טראָמייטער אַ שנייץ געטון די נאָז אין דער רויטער פאַטשיילע אַריין, געמומען אַ שטאַרקן שמעק טאַביק פון דער קאָרענער פושקע און ווייטער געזאָגט:

— למנצח מ — ז — מ — ו — ר לד — ו — ו — ו — ד . . .

אַ גוי מיט קודלעס איז אַריינגעקומען קויפן אַ זעמל. ברײַנדל האָט באַרקאַטשעט איין עק פונם גראָען וואַרעטע-טישטעך אויפן טיש און

דער גוי האָט דאָרט אַנידערגעלייגט דעם קופּערנעם גרייצער. דערנאָך האָט זיך ברײנדל צוריק אַנידערגעזעצט בײַ דער רובע און אונטער־הויבענדיק אַביסל דעם אָבגעצויגענעם האַרטן אַבגעברענטן קאָפּ אין דער שפּיסיקער רויטער זון ג׳ין פענסטער, האָט זי גיך גיך געדזיו׳בעט דיניע־קערלעך פון דער קעשענע און די שאָלעכץ קונציג גע׳שכ׳גן אַ ווייט שטיק אַוועק.

יודעלע האָט זי אַ שטאַרקע געטון מיטן עלענבויגן און חוזקדיג אַ קנאַק געטון מיט דער צונג:

— נו, ברײנדל, וועסט זיין אַ מלכה אף פּסח . . . גיב מע אַ פּאָר דיניע־קערלעך . . .

ברײנדלס שוואַרצער פּנים איז רויט געוואָרן ווי אַן אָבגעשאָבענער באָריק. זי האָט געוואָלט ענפערן אַ שטאָך־וואָרט. זי האָט זיך פאַרהויקעט, די אויגן האָבן שווער געפינטעלט, די נאָז האָט בייז געזופּט און זי האָט געזאָגט געבענדיק יענעם אַ זשמעניע דיניע־קערלעך:

— דו . . . דו . . . יודעלע ה ס עך יאַאיאַקאָש איבערגעבעטן . . . בבביזט גאָר נישט ברוגז . . . דו . . . דו . . . יודעלע . . . ביזט יאַקאָש . . . דאָ . . . אַבי עך האָב געמיינט אַז ביזט ברוגז . . .

דער חתן האָט נעלאַכט, געשטיקט און זיך זיין בעקעריש הוסטעל, געהויבן די בלויע מאָרדע און געוווּנקען צום חבר מיט זיין בלינד אייגל:

— האַ, נו, וואָס זאָגסטו עפּעס צו דער דריזדע . . . אַ רעכטע סחורה . . . האַ?

ברײנדל האָט גיכער געדזיובעט די דיניע־קערלעך געשפּיגן און פלוצים האָט זי געגומען רעדן צום חתן דאָס ערשטע מאָל:

— הערסטו וואָס עכל דיר דערציילן חאַסקעל? . . . אַ שייבער

לייט ׳עט זיין פון דיר אַז ער וועט זיין דיין חבר . . . אַ שיינעם חבר אָסטו דיר אָבגעזוכט . . .

און באַהאַלטן, פאַרגנבעט, האָט זי מיט איר שאַרפן שפּיציק־פאַרדעכטיקן בליק נאָכגעשפּיזט יעדע יונגען פון אַלע זייטן. אָבער ס׳האָט נישט געהאָלפן. מוצאי יום טוב האָט זיך געטון ביי ר׳ שמואל־יאָסין אין שטוב אַ חורבן. דאָס לעמפּל אויפן דראָט האָט געררייכערט מיט וואָרענדיקער זאָרג. די שאָטנס אויף די בלייכע קאַלטע ווענט האָבן געציטערט אין בייזקייט מ׳האָט איבערגעקערט די שטוב, געזוכט אין אַלע ווינקאַלעך, אויסגעטרעסעט דאָס שטרוי פון די בעטן — אומזיסט. דאָס בייטעלע מיטן געלט, וואָס ר׳ שמואל־יאָסי האָט, ווי זיין טבע איז געווען, ערב יום טוב באַהאַלטן אין ווינקל בעט, אונטערן שטרוי, איז געווען פאַרשוווּנדען, יבש. מ׳האָט געזוכט, געגישטערט, איבערגעקערט די שטוב האָרון־קאָרין — נישטאָ. די אַלטע שרה די בעקערין האָט געקרעכצט, געהוסט, געשאָלטן די סטאָליערוקעס, די גנבים:

— אויסקרענקען, רבונו של עולם, דעם דאָקטאָר זאָלן זיי עס אוועקגעבן, טאַטע זיסער . . נאָר דעם דאָקטאָר . . .

ברײַנדלס פּנים איז געווען אויסגעקרומט, די אויערן בלאַס פאַרשפּיצט. זי האָט געהיקעט מיט פאַרביסענע ציין אומפאַרשטענדלעך, שווער:

— אַ טויט . . . אַ גיכער טויט . . .

ס׳איז געווען פאַרפאַלן, דאָס בייטעלע מיטן געלט.

— פאַרפאַלן ווי אין בראָד . . . — האָבן געזאָגט די מאַנסבילן פונם בערגל אין די שטריימלען און אין די וואָכענדיקע שפּענצערס שאָקלענדיק די באַוואַקסענע קעפּ מיט באַהאַלטענער הנאה אויף יענעמס שאָדן . . .

— גלייב מיר, טאַטע, ס׳איז נאָר יודאַלעס אַרבעט. ס׳איז דען עמיצער אַנדערש געווען אין שטוב? . . דאָס איז זיין אַרבעט,

יודאַלעס . . . — האָט שיינדאַלע אריינגערוימט דעם מאַטן איך אויער אַריין.

אָבער ר׳ שמואל-יאָסי האָט אויף איר אַ האַלבן ביין קוק געטון פון דער זייט, מיט אַ האַלב אויג אַ צוגעמאַכטס, פינסטער, פאַר׳ אומגליקט ביז אין ביין אַריין. ער האָט שוין לאַנג געוווּסט, וועמעס אַרבעט ס׳איז . . . זוכענדיק מיט אַן אָנגעבויגענעם קאָפּ, האָט דער ייד פּלוצים אַ מוראדיקן געשריי געטון אויף די אייניקלעך מיט די גאָלדענע בענדלעך אויף די צובראָכענע דאַשיקעס, וואָס האָבן זיך געדרייט אונטער די פיס, געהאָלפן זוכן . . .

— אהיים גייט, ממזרים, כ׳על אייך נהרג׳ן, אין אייער טאַטנס טאַטן אַריין געפלויגן געוואָרן . . . אָנגעראַבעוועט מיין בלוט . . . גנבים . . . רויבערס . . . וואָס האָט איר זיך פאַרלייגט אויף מיין לעבן וואָס . . . גזלנים . . .

ס׳איז געווען אַ גרויס רחמנות אויף דעם יידן. ער האָט גערעדט גיך, גיך און געשאָלטן מיט זיין אומפאַרשטענדליך צוגעקוועטשטן קול, וואָס איז אַצונד געווען ברייט אויפגעלייזט אין געוויין. די ציטערדיקע הענט האָבן אָנמעכטיק אַרומגעטאַפּט די באָרד, די פּלייצע האָט זיך געהויבן און ס׳האָט זיך געדאַכט, אַז דער אַלטער ייד וויינט ממש מיט טרערן. נעבעך . . .

7

די עקן פון די גויהשע פערדלעך זענען געווען פאַרקניפּט מיט אַ האַרטן קורצן קניפּ און די בייכער נאַס, אָפּגעשפּריצט מיט אָסיענדיקער בלאָטע. יידן מיט די אונטערגעבונדענע האַרטע לייב׳ פּוטערס און גוים מיט די שפּיציקע גרויסע שוואַרצע נאַסע שמוישענע היטלען איבער די אויגן האָבן געוואַדזשעט, אַן סמנים פון טריט

מיט די גרויסע שטיוול אונטען אויפן שטראָז די שיטערע סלאָטע, וואָס איז געווען ווייס און ווייך און זי האָט געגלאַנצט מיט אַ פעטן נעדעכטן גלאַנץ ווי סמעטענע, אָבווייסענדיק מיט אַ ווייסן זוים פון אונטען די פאַרטאַלאַפּעטע ווייבערישע קליידער אין די געוועלבלעך, אָנגעשטופּטע מיט גוים. ס'האָט געשמעקט מיט הערינג, אייזן און שמע. דורך די דאַרע ליידיקע ביימלעך אויפן בערגל האָבן זיך ענג געוויסט אין דער טריבער רעגנדיקער גרויקייט די באַקעטע אָנגענעצטע שטיבלעך פון ר' שמואל־יאָסיס משפּחה. פון אַ אויסגעזעצט שייבל האָט אַרויסגעקוקט אַ האָרבאַטע נאַסע שמאַטע. טעג־לאַנג האָט דער רעגן קרום געליאָפּעט, דינער און גרעבער, געראָנען פון די סטריכעס און אויסגעווייקט די היבער, וואָס האָבן זיך פאַרגליווערט אין קאַלטער נעץ געטוליעט איינס אינס אַנדערע אין ליידיקן אָפּענעם שטעטעכל, זיצענדיק אַלע אין איין רייע מיט די איינגעצויגענע קעפּלעך האָבן זיי אויסגעזען ווי די לייכטערלעך פון אַ חנוכה־לאָמפּ. אויפן בערגל איז די בלאָטע געווען שוואַרץ האַרט־געדעכט דורכגעמישט מיט מיסט און די שטיוול פון די יידן און ווייבער האָבן געקנעטן אין איר ביז צו די קניעס טיפע שוואַרצע גריבער, וואָס זענען זיך אויפן דנאָ פאַרלאָפן מיט רעגן־וואַסער.

די משפּחה האָט געהאַנדעלט בשותפות. מ'האָט געפירט פירלעך מיט סחורה פון די דערפער, געפאָרן אויף ירידים, די בערד זענען געווען נאַס, אויסגעווייקט, אָנגעבויגן. מ'האָט געטראָגן די פולע אָסיענדיקע זעק אויף די ברייטע, האַרטע פּלייצעס, מ'האָט זיך געקריגט, געבייזערט, געחשבנט מיט קרייד קרומע לאַנגע אותיות און ציפערן ווי קאָטשערעס מיט לאָפּעטעס, אויף די טישן, אויף די טירן. און די אָסיענדיקע שפע האָט אָנגעפולט די שטיבלעך אויפן בערגל מיט בלאָטע, קלאָטשע, שמאַטעס, פעלעכלעך, בולבעס און ברויט צו דער זעט.

— טשי טו מיעשקאַ פאַן שמואל־יאָסי דאַך! . . .

האָט געשריגען מיקאָלי דער בריוו־טרעגער, האַלטענדיק אין דער האַנט אַ ווייסן בריוו פון ברײַנדלס חתן, פון קאָזלעוו. אָבער ר׳ שמואל־יאָסי האָט זיך נישט אומגעקוקט. ער האָט געבונדן אויף דער ערד אין שטוב אַ בונד קלאָטשע, טרעטענדיק אויף אים מיט איין קני, און זיך געבייזערט אויפן גוי נישט קוקאַנדיק צו יענעם:

— דאָ שטאָרטי מאַטרי . . .

אָבער אַפּנים אַז אַלצדינג אין לעבן האָט זיך זײַן תיקון. אָרעלע שיכור האָט זיך פּלוצים געװיזן, כאָטש קיינער האָט אים נישט גערופן, און ער האָט זיך גענומען פּאָרען מיט זײַן שרײַבגעצייג בײַ די חתן־כלה־בריוו, אָרעלע איז אַמאָל געווען ערגעץ אין דער וועלט אַ פייפער בײַ די כלי־זמר, דערנאָך אַ בעלפער אין קאָזלעוו. ער האָט געקאָנט דײַטש און יידיש און אין שטעטל געלײנט און געשריבן חתן־כלה בריוולעך. אָרעלע איז געקומען צוקוואַטשען אין דער בלאָטע אויפן בערגל מיט אַ צופליקטן געלען שירעם אונטערן הערביקל, אַרײַנגעקוקט בויגענדיק זיך בײַם טונקעלען פאַרנעצטן פענסטערל מיט זײַן שיטערן שמייכלענדיקן בערדל אין די דריבנע שיינע אותיותלעך אין חתנס בריוול, וואָס דער קאָזלעווער בעלפער האָט געשריבן און ער האָט געלײנט מיט זײַן קוויטשענדיק צערטלעך קולעכל צו זיך אַליין:

„פיעל געליבטע און האָכגעשעצטע ברויט בערטהאַ!

מיט ציטערנדע הענד ערגרײַפע איך די פען, אום דיר, מײַן געליבטעס לעבן הערויס צו שרײַבן” — —

און כאָטש אָרעלע האָט שוין פון לאַנגע יאָרן געקאָנט דעם נוסח פון די חתן־כלה ליבע־בריוולעך אויף אויסווייניק, האָט אים פונדעסטוועגן, פונקט ווי דאָס וואָלט געווען דעם ערשטן מאָל, האַרב געדרייט אין דער נאָז דאָס זיסע צערטליכע ליבע־געפיל און

זיינע רויטע צוויאַטערטע אייגלעך זענען געווען פול מיט טרערן און ער האָט געענדיקט:

„אַלס איך דיך הערצליך גריססע אונד קיססע פאָן מיר דיין טריי־ער בּרייטיגאַם חאַסקעל מאָזעס מעזוזע.‟

אָרעלע האָט זיך אַוועקגעזעצט בּיים גראָבן דעמבּענעם טיש, אַרויסגענומען אַ צעשיטן יידישן בּריוו־שטעלער פונם בוזים, אויפגע־מישט די תשובה, וואָס שטייט פונקט דאָרט אונטען אונטערן חתנס בּריוול, און שפּייענדיק אין שוואַרצן טינטער אַריין, האָט ער מיט אַ פאַרלייגט קעפל, געשריבן אויף זיין אייגען פאַרגעלטן בּייגעלע פּאַפּיר, תשובה צום חתן:

האָכגעשעצטער אונד פיעלגעליבּטער בּרייטיגאַם!

„מיט ציטערנדען פינגערן ערגרייפע איך די פען אום דיר מיין טייערער געליבּטער הערויס צו שרייבּן מיין שמערץ . . .

קיינער האָט זיך צו אָרעלען נישט אומגעקוקט. אַמאָל נאָר האָט זיך שיינדאַלע אַריינגערוקט אַ פאַרטאַלאַפּעטע אָן אויסגעריסענע מיט אַ פאַרוויינט פאַרשמירט קינדל אויף די הענט, וואָס די פיסלעך דערפון זענען ווי געשטאַנען אויף איר שפּיציקן בויך, אַ רגע האָט זי זיך שמייכלענדיק שאָקלענדיק דעם קאָפּ, איינגעהערט צו די זיסע ווערטער און זיך באַלד אַ כאַפּ געטון מיט איר שרייענדיק קול:

— אַ ווייטאָג איז מיר אַ גרויסער אין מיין האַרצן, פרעגט נאָר, וואָס כ׳שטיי . . .

און זי איז אַנטלאָפן אַהיים צו די טעפּ און צו די פאַרשמירטע קינדער און צום שווייגענדיקן בּייזן מאַן אין פאַרטאַלאַפּעטן לייבּ־פוטער אונטערגעבּונדן מיט אַ שטריק.

אָרעלע האָט שוין געוווּסט, ווען ס׳קומט אָן אַ בּריוו פונם חתן און ער איז געקומען צוקריכן אויפן בּערגל, זיך אַנידערגעזעצט אין שטוּב בּיים טיש און געדויאָבּעט דאָרט מיט זיינע בּלינדע אייגלעך

און מיט זיין פאַרזשאַווערטן פּען, מיט אַ פאַרלייגט קעפּל ווי ביי אַ קראַנק הינדל, פונם צושיטן בריוועןשטעלער אַרויס.

ר׳ שמואל־יאָסין האָט אַלע מאָל אַ טיאָכקע געטון אין האַרץ, אַז ער האָט געזען זיצן אָרעלען איינעם אַליין ביים טיש. דער ייד האָט אַלע מאָל אַ ווונק געטון צום ווייב:

— זיי נאָר רואה אויף אים . . . יידענע . . .

אַז אָרעלע איז פאַרטיק געוואָרן, האָט ער גענומען זיך הכנעהדיק דרייען מיטן שירעם אונטערן הערביקל און פאַרלאַנגט געלט אויף אַ מאַרקע, דריטהאַלבן נייע גרייצער.

— שמואל־יאָסי — האָט געזאָגט די יידענע, אַרויסשלעפּנדיק די פויסט מיט טייג פון דער דיזשע, וואָס זי האָט געקנעטן, — שמואל־יאָסי, ער וויל עפּעס געלט דאָרט . . . פאַרן חתנס וועגן, אויף אַ בריוו דריט־האַלבן נייע . . .

אָבער ר׳ שמואל־יאָסי האָט נישט געענטפערט. ער האָט פון דער זייט אַ שטומען קוק געטון אויף אָרעלען, אַז יענעם זענען פאַרקילט געוואָרן די קישקעס אין בויך.

— אַ טפוה! זאָל ער ווערן . . . — האָט ר׳שמואל־יאָסי אַ שפּיי גע־טון, און איז אַוועקגעגאַנגען.

אָרעלע האָט נאָך געפּרופט אַראָבגיין צו ברײנדלען און נעמען ביי איר דריטהאַלבן נייע אויף דער מאַרקע פאַרן בריוו צום חתן. ברײנדל איז געזעסן אונטען אונטערן בערגל ווי תמיד ביי דער מולטער זעמל אויפן קלאָץ, וואָס איז געוועזן פאַרטראָגקען אין דער בלאָטע, אַז מ׳האָט אים קוים אַרויסגעזען און דער קאָפּ אירער איז געוועזן פאַרבונדן מיט אַ נאַסער גראָבער שאַל און פאַרקניפּט אויף דער פּלייצע מיט אַ קניפּ און מ׳האָט נאָר אַרויסגעזען איר שוואַרצע צופּלעטשטע געשטיפּעלטע נאָז. אַז ברײנדל האָט דערזען אָרעלען פון־דערווייטנס, האָט זי שוין געוווּסט, וואָס ער וויל און זי האָט געשריגן בייז

היקענדיק:

— גגגיי . . . גיי . . . דו שיקאָרסקע גאָרגעל . . . קוקקוק־עם נאַר אָן . . . גיי אינדערערד אַ — ריי — ן מיטן קקק — אַרק . . .

8

דער פּראָסט האָט געברענט מיט אַ בלאָליכן ציטער. פון פאַר־טאָג אָן האָבן די ווייבער אויפן בערגל געצוואָגן און געריסן מיט שאַרפע פאַרפּאַפּטע קעמלעך די נאַסע ווייענדיקע קינדערשע קעפּ־לעך. זיי האָבן געשאָלטן, געקנאַקט די ניזשדע מיט די נעגל און געפלאָכטן האַרטע מיידלעשע צעפּלעך, ווי עקלעך פון מייזלעך. אין דעם בלויען פּראָסטיקן דרויסן האָבן זיך געטראָגן די קווי־טשיקע קולות אין האַרטן סקריפּענדיקן שניי אַראָב, אַראָב, אין דער ווייסער ליידיגקייט. דורך דער שטרויענער זאַהאַטע איינגעבעט אין לויטערן ווייכן שניי האָט מען געהערט ווי הערש־וועלוועל קריגט זיך מיטן ווייב און שעלט זיינע זון:

— שווייַלע דו . . . פאַרברענט זאָלסטו ווערן מיט זיי איני־איינעם . . . אין איין טאָג, רבונו של עולם . . .

שווארצע פאַרטראַכטע וואָראָנעס האָבן ביי ר׳ שמואל־יאָסין אויפן ווייסן מיסט פאַרשיט מיט שניי געדזיאָבעט מיט זייערע שאַרפע פּיסקעס די שאָלעכץ פון ציבאַלעס און זיי האָבן געפילט דעם געשמאַקן ריח פון די פעטע ווייכע אויסגעוואַלצענע קישקעס, וואָס זענען געלעגן אין שטוב אויפן זאַלצברעט איבער׳ן פּאָמע־שאַף.

אין שטוב האָט רייצע די שנור מיט פאַרקאַטשעטע רויטע הענט געשלאָגן אייער, געקלאַפּט שניי מיט אַ גאָפּל, געקלאַפּט צימערינג אין שטייסל און די אַלטע שרה האָט אַרויסגענומען פונם אויוון

גרויסע ברוינע לעקעכער, וואָס האָבן שאַרף געשמעקט מיט הייסער זיסקייט, און מען האָט זיי אַוועקגעלייגט אויפן בעט. די ווייבער פונם בערגל האָבן זיך אַלע מאָל געדרייט אין שטוב, געניווכעט, געלעקט און אַ כאַפּ געטון עפּעס אונטערן פאַרטעך. מ׳האָט זיך געדרעשט, געלאָפן, די שטוב איז געווען פול און די נעץ איז גערונען פון די בלויע נאַקעטע אָרעמע ווענט, די סטעליע האָט געשוויצט מיט קיילעכדיקע אַנגעבלאָזענע טראָפּעלעך.

— וואָס מאַכט איר נישט צו די טיר וואָס . . . אַז מאַכן זאָל זיך אייך מכות אין האַלז, רבונו של עולם . . .

האָט ברײַנדל אַלע מאָל בייז אַ היקע געטון. זי איז געשטאַנען אין ווינקל ביים פאַרלאָפּענעם פענסטער און זי האָט זיך געצוואָגן דעם נאַסן קאָפּ. דאָס פּנים איז בײַ איר געווען פאַרצויגן מיט ביי׳ זער נעץ און זי האָט געריסן אירע האַרטע געלע האָר, געקעמט זיי מיט אַ געדיכט פאַרפּאַפּט קעמל אָן ציינדלעך, געקנאַקט מיטן נאָגל אויף דעם און געזופּט מיט דער געשטיפּעלטער נאָז. די טיר האָט זיך אַלע מאָל אויפגעמאַכט מיט שווערקייט אַריינשפּאַרעג׳ דיק מיט געוואַלד אין שטוב אַ ווייסן וואָלקן פּאַרע. די אייניקלעך האָט מען נישט אַריינגעלאָזט, מ׳האָט זיי געקניפּן אין די הענט און געטריבן מיט אַ שטעקן.

אַלע מאָל האָט זיך אַריינגערוקט דער קאָפּ פונם שמש פאַרבונדן מיט אַ שאַל און ער האָט געפרעגט:

— נישטאָ דאָ דער בעלפער? . . .

און ער איז ווידער אַנטלאָפן.

דערנאָך איז אַריינגעקומען יענקל דער בעלפער מיט זיינע ספּאַ׳ לאָשעטע פּאות אָבגעקלאַפּט די שטיוול פונם שניי און געפרעגט:

— נישטאָ דאָ דער שמש? . . .

און ער איז ווידער אַנטלאָפן.

— שמואל־יאָסי, ווו ביזטו ערגעץ, שמואל־יאָסי, גיב אַ זעקסערל אויף צוקער.

האָט די יידענע אַלע מאָל גערופן און געקרעכצט. אָבער ר׳ שמואל־יאָסי האָט זיך נישט געמאַכט וויסענדיק. ער איז געלעגן אויפן פעקאַלעק און איז געשלאָפן. ער האָט זיך נישט געוואָלט נעמען צום בייטעלע און ס׳איז אָנגעקומען מיט מרור אַלע מאָל ביי דעם יידן אַרויסצודרייסן אַ זעקסערל, אויף ראָזשינקעס, אויף בוימל און אויף איינגבער:

— נישטאָ קיין געלט . . . כ׳האָב נישט קיין געלט . . . כ׳האָב נאָך נישט אויסגעגנבה׳ט היינט קיין קלויסטער . . . געלט . . . נאָר געלט . . . גזלנים . . .

דער ייד האָט וויינענדיק זיך געבייזערט פונם פעקאַלעק אַראָב. געשריגען, איבערגעדרייט זיך מיטן האַרטן הינטן צו דער שטוב.

די חתונות פון אַלע קינדער זיינע האָט ר׳ שמואל־יאָסי דער דרפגייער געמאַכט פונם דרשה־געשאַנק און ער האָט נאָר באַדאַרפט אויסלייגן די פּאָר זילבער, ביז נאָך דער חתונה. אָבער ער האָט קיינמאָל נישט געוואָלט אויסלייגן. דער ייד האָט געוווּסט, אַז מ׳לייגט אויס איז פאַרפאַלן. ר׳ שמואל־יאָסי איז נאָך פאַרטאָג אַרויפגעקראָכן אויפן פעקאַלעק און ער איז געלעגן איינגעדרייט אין די הייסע שמאַטעס צווישן בריענדיקן פאַרעך. און ס׳איז דעם אַלטן יידן גוט געווען אַזוי צו ליגן אין דער וואַרעמקייט און אָבצורופן די אַלטע ביינער פון די אַלע שווערע יאָרן האָראָוואַניע, פון די זעק, שמאַטעס, קלאָטשע, עפל, ביינער.

ער איז געלעגן מיטן בויך אַראָב, צוגעמאַכט איין אויג, ברוגז. ר׳ שמואל־יאָסי האָט געהאַט אַ טבע, ביי אַלע חתונות פון זיינע קינדער, פאַר דער חופה ברוגז צו ווערן מיט די מחותנים, צו קריגן זיך און צו לויפן לאָדען זיך מיט זיי צום רב. היינט אָבער

ערב דער חתונה ביי זיין מוזינקע, ביי ברײנדלען, האָט ר׳ שמואל־יאָסי געפילט, אַז ער איז שוין ברוגז נאָך אײדער די מחותנים זענען אָנגעקומען. ער האָט נישט קיין כח געהאַט צו דער־וואַרטן זיך. דאָס וואַרטן האָט אים קראַנק געמאַכט. ר׳ שמואל־יאָסי האָט געפילט אַז לאַנג, לאַנג וועט ער שוין נישט מער אָנציען . . . דער סוף דערנענטערט זיך . . . די אַלטע ביינער טוען וויי . . די פיס ציען . . . די קריזשעס ברעכן . . . מ׳זאָל כאָטש נאָר שטאַרבן אויפן אײגענעם בעט אין אײגענע תכריכים . . . די יידענע אויך . . . ר׳ שמואל־יאָסי האָט געהאַרט אויפן מחותן וואָס דאַרף אָנקומען אויף דער חתונה. ער האָט געהאַט דאָס באַדערפעניש פאַר יענעם פרעמדען יידן זיך צו באַקלאָגן, זיך אויסטענה׳ן מיט אים, קריגן זיך: וואָס הייסט עפּעס דאָס? אַ האַלבע שטוב . . . אײנוואַלען דעם אויוון, אַ דייטשער בעקער, פּאַרקעס, אײערבייגל . . . משוגע, צו מיטערע מיינע שונאים . . . אומע גיין צום רב . . . עך דאַרף נישט קיין דייטשן אויוון מיט די רויע פּאַרקעס און מיט די זויערע אײערבייגל . . . אַ יונגערמאַן נעמט די פּאָר זילבער נדן, אַ זעקל אויף די פּלייצעס און מ׳גייט קיין קיטקיוועץ אין דאָרף אַריין . . . וואָס דער אײבערשטער באַשערט, דאָס פּאַרדינט מען . . באַדיר גאָר אַזאַ מעשה . . . נו, נו . . . אַזוי וועט ער טענה׳ן מיט מחותן: וואָס הייסט עפּעס דאָס? . . . ר׳ שמואל־יאָסי האָט מיט אַן אויפגעשטעלטן אויער דערהערט אויפן פּעקאַלעק דעם ערשטן סקריפּ פון די כלי זמר וואָס זענען אָנגעקומען פון ראָזדינע. ער האָט געהערט ווי אין שטוב רעשט זיך, ווי די היימישע מחותנת׳טעס האָבן זיך אָנגערוקט שניר און טעכטער וואָס זענען שוין געווען פאַרפּוצט אין זייערע גרויסע שייטלען איבער די אויגן, מיט באָמבעלדיקע־ אויערינגלעך און מיט די שוואַרצע פליטעלעך אויף די שוואַרץ־גרינליכע יופּיס נאָך פון זייער חתונות, וואָס האָבן

זיך פאַרדומפּען געפילט נאָך שימעל און א סך יאָרן, זיי האָבן זיך פאַרזאָרגט, מיט פאַרשפּיצטע ברוגז׳ע נעז, געסודעט אין די ווינקאַ׳לעך, וועגן דעם, וואָס דער חתן איז נאָך נישטאָ מיט זיינע מחותּנים. אַלע מאָל איז מען אַרויסגעגאַנגען אויף דער שוועל אַ קוק טון פונם בערגל אַראָב אין דעם ווייס-בלאָליכן שטיל-טונקלען ווינטערטאָג אַריין און מ׳האָט אַוועקגעשיקט דעם בעלפער ער זאָל גיבער אַריבער׳לויפן אויפן שטראָז קוקן . . . ר׳ שמואל-יאָסי האָט זיך געטון אַ דריי איבער אויפן פּעקאַלעק פון איין זייט אויף דער אַנדערער אַראָב׳שרייענדיק:

— ר׳עט שוין קומען . . . ער וועט שוין קומען . . . נו . . . הא? . . איי . . . איי . . . יידענעס . . . איי איי איי . . . לאָזן נישט צומאַכן אַן אויג . . .

די ווייבער טוען זיך פלוצים אַלע מיט אַמאָל אַ לאָז אין דרויסן אַרויס, מ׳שטופּט די פּאַפּוצטע קעפּ איינע איבער דער אַנדערע, מ׳זעט ווי ס׳בראָדזיען אין האַרטן סקריפּענדיקן שניי ביז איבער די קניעס, ס׳גיין דאָרט דער חתן מיט זיינע מחותּנים, אַ טאַטע און אַ שוועסטער. די מחותּנת׳טעס פּונם בערגל האָבן זיך תיכף אָנגעדרודלט. מ׳האָט געקוקט פון דער זייט מיט אַ שלעכט אויג ווי דעם חתנס שוועסטער, אַ קורצע גראָבע דינסטמויד, מיט געפּודערטע בּיסקעס, האָט זיך געשלייערט פאַרן געפלעקטן שפּיגל און באַלד איז זי שוין געשטאַנען אין טונקלען פאָרהייזל אונטער דער לייטער מיט יודעלע יחיאל-סטאָליערס, געלאַכט מיט אַ הויך אויסגעלאַסן קוויטשל און יודעלע האָט זי געקניפּן אונטער די אָרעמס. דעם חתנס טאַטע, אַ קלוגער באַהאָרטער הייזער-ייד, מיט איין אויג אַ בלינדס, האָט גע׳זוכט עפּעס, געקרעכצט און זיך געגאַנגען מכין זיין.

— טאַטע, ווו איז ערגעץ דער טאַטע, שמואל-יאָסי, ווו ביזטו ערגעץ ווו, די מחותּנים זענען דאָ . . . נו, וואָס זאָגט מען עפּעס

צו דעם ייד וואָס . . . ליגט גאָר אויפֿן פּעקאַלעק . . .

די ווייבער האָבן געוֹרופֿן, געבייטעלט חלומות, געבייזערט זיך פֿאַרטאַראַראַמט אין גרויס איילעניש. אָבער ר׳ שמואל־יאָסי האָט זיך איינגעשפּאַרט און נישט געוואָלט אַראָבקריכן פֿונם פּעקאַלעק. דער ייִד האָט געכראַפּעט הויך מיט דער נאָז, אָבער ער איז נישט געשלאָפֿן. ער האָט געהערט גאַנץ גוט, וואָס אין שטוב טוט זיך. ער האָט געהערט ווי דער חתן שיקט דעם בעלפֿער קויפֿן אַ פּעקל טוטין, ווי דער מחותן קרעכצט און וואַשט זיך די הענט אין פּאָמעשאַף אַריין, זאָגט הויך, מיט אַ פֿרעמדן קול אויף דער שאַרפֿער ר — ר — רייש, פּאַוואָלנע, מיט דער פֿרומער קוועטשענדיקער הכנעה פֿון הייזער־יידן:

אשר יצר את אדם, בחכמה . . .

ר׳ שמואל־יאָסין האָט אַ יעדע פֿרעמדע שאַרפֿע ר — ר — רייש אַ שטאָך געטון ווי מיט אַ מעסער אין האַרץ. ס׳האָט אים אונטער־געטראָגן אַראָבצוגיין פֿונם פּעקאַלעק און זיך נעמען קריגן מיטן מחותן. אָבער ווייל די ווייבער האָבן אים גערופֿן, האָט ער דווקא נישט געוואָלט אַראָבקריכן. באַלד אָבער האָט ער געהערט ווי דער מחותן גוואַדזשעט מיט זיינע ליידיקע יאַסלעס און בלאָזט אין לעפֿל, עסט וואַרימעס און קוויקט זיך מיטן הייסן רויטן באָרשט:

— אַ . . . אַ . . . פּ — י — י — י . . .

ר׳ שמואל־יאָסין האָט די מעשה פֿאַרדראָסן, נישט געקאָנט זיך מער איינהאַלטן. ער האָט זיך אויסגעהוסט, הויך געקרעכצט, און איז אַראָבגעקראָכן פֿונם פּעקאַלעק. אין ווינקל האָט ער זיך אָנגעטון די שבת׳דיקע בעקעשע מיט די צוריסענע עלנבויגענס, דאָס אָבגעריבענע שטריימל אויף דער יאַרמולקע און ער האָט זיך גענומען אַרומדרייען און שטוב דעם שטערן צוקנייטשט די געדעכטע האָריקע ברעמען צונויפֿגעצויגן אונטערן אָרעם האָט ער געטראָגן אַ קאַטשילקע:

— שלום עליכם, מחותן . . .

האָט געזאָגט דעם חתנס טאַטע מיט אַ ווייכן הכנעה׳דיקן קוועטש.

— שמ׳עליכם . . .

האָט געזאָגט ר׳ שמואל־יאָסי מיט אַ האַלב מויל, ברוגז, איבער־געדרייט צו יענעם מיט דער פּלייצע. די גישן זענען געווען פאַרלייגט מיט בולקעס לעקעכער און ס׳איז נישט געווען קיין פּלאַץ. דער מחותן האָט געגעסן פונם טעפּל, וואָס ער האָט גענומען אויף ביידע קניעס. ער האָט אַליין אַזוי געוואָלט. אַזוי, זאָגט ער איז ער געוווינט:

— נישט קשה, מחותנת׳טע, זייט אייך נישט מטריח . . . עך עס אַזוי אויך . . .

ר׳ שמואל־יאָסי האָט אומגעדולדיק געוואַרט, געהיט מיט איין אויג ביז דער מחותן וועט אָפּעסן דעם באָרשט מיט בולבעס, דערנאָך וועט ער זיך נעמען מיט אים אויסטענה׳ן, קריגן. אָבער דער מחותן האָט אָפּגעגעסן, אַ קרעכץ געטון, אָפּגעווישט זיך די באָרד, געבענטשט הויך אויף אַ קול, צוגעקוועטשט מיט דער פרעמדער שאַרפער רר — רייש, אויפגעפּאַקט זיין טלומיקל גרייצער־מעשיות, מזוזות און ציצות, אַריינגעשטופּט אַ פּעקל פון דער סחורה אין בוזעם אַריין, אַ קוש געטון די מזוזה, און אָנגעבויגן, מיט פאַרשטעקטע פּאָלעס אין גאַרטל, איז ער אַראָפּגעגאַנגען פונם בערגל אין שטעטל אַריין צו גיין ביז מנחה־צייט אין די הייזער . . .

ר׳ שמואל־יאָסי איז שטיין געבליבן מיט אַ האַלב־אָפענעם מויל, די פאַרחידושטע נאָז אויפגעהויבן, און ער האָט געקוקט און געקוקט...

9

אין שטוב איז געווען אַ בהלה. דער בעלפער האָט געטראָגן בענקלעך און בעשריגן. יודעלע יחיאל סטאָלערס, קאַלאָשן אויף די סקריפּענדיקע שטיוו־

לעטן מיט די קנאַקענדיקע הענטשקעס דעם דייטשן צילענדער אויף איין אוי־
ער, האָט געהאָלפן אָנטון דעם חתן. דער הויכער שטייפער קראַגן האָט נישט
געקענט זיך צוקנעפּלען. יודעלע האָט געאַרבעט מיט אַלע כחות, געשוויצט,
שיער נישט אויסגעבראָכן זיך די פינגער דערביי: אַ שיין שטיקל אַרבעט.
דאָס געלע שניפּסל מיט די גרינע בלימעלעך האָט געשיינט, געקנאַקט פון
האַרטקייט. בשעת דעם טועכץ האָט יודעלע געמאַכט דערווייל חנדלעך
צום חתנס שוועסטערל, גערופן זי פריילין און געשפּראָכן אויף דייטש:

— ביטע, פריילין, טאַנצען זי איין קאַדריל... — דערביי האָט
ער זי מעשה־קאַוואַליער אָנגענומען גאַלאַנט ביי איר רויטער
פאַרהאַרטעוועטער דינסטמוידעשער האַנט און כאָטש מען האָט נישט
באַדאַרפט האָט יענע פונדעסטוועגן נישט־לייטיש אַ קוויטשל געטון,
טרעסענדיק די גראָבע ציצן. די היימישע מחותנתטעס אָנגעבלאָזן,
ברייט, אין די גרויסע שייטלעך, וואָס מ'האָט נישט אַרויסגעזען
אונטער זיי די שטערנס, האָבן געשלייערט די כלה. זייערע גרויסע
נעז זענען געווען אָנגעדרודעלט, ברוגז אויף דעם חתנס שוועסטערל
פאַרוואָס זי קוקט זיך נישט אום אויף ברײנדלען. ס'איז איר נישט
אָנגעשטאַנען אַזאַ קליינשטעטלדיקע כלה. די מחותנת'טעס האָט דאָס
פאַרדדאָסן. פאַרגנבה'ט האָט מען געוואָרפן צו יענער גרינע שנאה'
דיקע בליקלעך פול צאָרן. מען האָט נישט געקאָנט ליידן, וואָס
יענע פרעסט כסדר, פּאַקט אויףביידע רויט־אָנגעמאָלענע באַקן.
שיינדאַלע האָט זיך נישט געקענט איינהאַלטן. זי האָט געשאָקלט
ביז מיט אירע באָמבעלדיקע אויערינגלעך און אויסגעשאָסן, אַז
יענע זאָל הערן:

— וואָס האָב עך עפּעס מורא וואָס פאַר די גרויסשטעדטישע
פרעסערס... לאָזן זיי מעך קושן גלייך אין ת... אַריין...
האָסטו געזען אַזוינס...

די דריי גויאישע קלעזמער מיט די רויטע נעז און אונטער־

געשווירענע פעטע קודלעס, האָבן אין ווינקל צווישן בעט געסטראָיעט די כלים. דער צובראָכענער באַס האָט אַ ברומענדיקן זעג געטון אהין און צוריק. דאָס פידאַלע, פאַרבונדן מיט שטריקלעך האָט אַרויס־געלאָזט אַ דין אָנזאָגענדיק סקריפּל וואָס האָט אַ גלעט געטון דאָס האַרץ מיט שמחה און פייערליכקייט. דער פייפער האָט הייזעריגלעך געגאָרגעלט פאַרכריפּעט אַביסל ווי אַ אינדיק. דאָס טייערע שפּילן פון די חתונה־קלעזמער וואָס מ׳הערט נישט מער דערנאָך אַזוינס אין גאַנצן לעבן. דער צימבל איז געווען אַ ייד. לייזער צימבל פון קאָזלעוו. ר׳ לייזער איז געווען אַ ברייטער טויבער ייד, פולע אויערן מיט שוואַרצע הערלאַך, אַ גראָבע קיילעכדיקע נאָז מיט בראָדיוו־קעס ווי אַ צוואַקסענע בולבע וואָס האָט קוים אַרויסגעקוקט אין דער האָריגקייט פון זיין ברייטער גראָער באָרד ביז צום גאַרטל. זיין צודרייטער קאַפּעלוש האָט געהאַט אַ לאָך און אַ לאַטע. די אויגן פאַרזונקען אין צימבל און אַ כאַפּ געטון דערביי די יינגלעך ביי אַ באַהאַלטן אָרט אויף די הייזלעך פון פאָרנט אַ מאַך טועגדיק מיטן מויל גיך, ווי אַ הונט טוט אַ שלינג: הםםם . . . ער האָט געשפּילט אויף אַלע חתונות ביי ר׳ שמואל־יאָסין און אַהיים געפירט אַ שטיק לעקעך איינגעוויקלט אין דער נאָז־פאַטשיילע אין קעשענע. ר׳ שמואל־יאָסי פלעג אים אייביק אָנקוקן פאַרחידושט מיט איין אויג:

— אַ פּרנסה ביי לייטענס . . .

די שטוב איז שוין געווען פול. שטעטלדיקע מיידן, פאַרפּוצטע מיט שוואַרצע צוקנייטשטע אָבגעסמאַלעטע שטערנס און גראָבע אויסגעצוואָגענע צעפּ אויף די פּלייצעס, האָבן אַרומגעמענדיק זיך צו צווייי, געהויבן די שווערע גראָבע פיס אין די געלע זאָקן, געהויבן די זייטן און געדרייט זיך אין אַ רעדל צום ערשטן טאַנץ. מיד, הונגעריק, מיט בלייכע צושפּאַלטענע ליפּן איז די כלה געזעסן אַ פאַרשלייערטע אין ווייסן, אויף אַ שפּיץ באַנק, ווי מיידן וואָס

לערנען אָפּביים בעלפער אין סידור, אָנגעבויגן, די הענט אויפן בויך און זי האָט געדרימעלט, בריינדל, מיט אַ האַלב געעפנט מויל, שטומפּיק ווי ביי אַ פיש און פאַרטשאַדעט אין בענקעניש נאָכן קלאָץ. אין דרויסן ביי דער טיר האָבן זיך שוין געשטופּט קוקערס איינגעוויקלט אין די וואָכענדיקע שאַלן, אָבער דודזיע בורמילע, האָט נישט געלאָזט קוקן. תמיד איז ער אַליין אַ קוקער אויף די חתונות, ער דראַפּעט זיך אויפן דאַך, צו קוקן אין פענסטער. היינט אָבער איז ער אַליין אַ מחותן. און ער האָט זיך נוקם געווען אין די קוקערס. דער דאַשעק פונם נייעם שבת'דיקן קאַשקעטל איז אים שוין געווען צוּבראָכן מיט אַ נאָכהענגענדיק שטיקל און ער האָט אָן רחמנות געשלאָגן מיט זיין גראָבן שטעקן איבער חייבערשע פיס און נישט געלאָזט קוקן:

— וואָלסט שוין געמעגט די כפרה ווערן דודזיעלע בורמילע... נישט קשה... ס'איז שוין צייט... גלויב מיר ס'עט נישט זיין קיין לאַך אין הימל...

האָבן ווייבער געשאָלטן. די קוקערס האָבן געשטופּט די פּאַר בונדענע פּנימער צו די פאַרקאָוועטע שויבלעך. מ'האָט געוואָלט זען דעם דייטשן חתן בריינדלס, און בריינדלען די כלה... אַ רעכטע כלה, בריינדל... מ'זאָגט אַז זי האָט געבעטן דעם קלאָץ צו די חתונה... ווו איז ערגעץ דער קלאָץ? ... מ'זעט נישט דעם קלאָץ... לאָז זיין שטיל... זע נאָר אַ שטופּעניש... און ס'איז טאַקע געווען וואָס זיך צו שטופּן. אַזוינס האָט מען נאָך נישט געזען אין רודינקע אויף חתונות. יודעלע סטאָליער האָט געהאַלטן אין דער לופטן, גאַלאַנט, דעם חתנס שוועסטערל ביי צוויי פינגער און געשפּאַנט מיט איר, געגירט אַ קאַדריל. די טאַנצענדיקע מיידן האָבן תמ'עוואַטע געשמייכלט, נישט געוווסט ווו זיך צו דרייען אַהער און אַהער מיט די שווערע פיס ווי די קלעצער, אָנגעשלאָגן

זיך און צוריקגעגאַנגען הינטערווייל׳עכטס. יודעלע האָט געשריגן אויפן קול, קאָמאַנדעוועט:

— באַלאַ — סע — ע — ע — ע — ע — ע . . .

— טור דאַ — מע — ע — ע — ע . . .

ניין, אַזוינס האָט מען נאָך נישט געזען. מילא יודעלען קען מען. ער איז צוריקגעקומען פון טאַרנאָפּאָל אַ גאַנצער קנאַקער, אַ פריץ און אַ משומד. אָבער ווער איז עפּעס די יאַכנע דאָרט? דעם חתנס שוועסטערל? יודעלע שפּילט מיט איר אַ ליבע... ער וועט זי נעמען פאַר אַ כלה... מ׳זאָגט אַז זי לעבט מיט א זשאַנדאַר... זי האָט שוין צוויי „קליינע” אין לעמבערג . . . זייט שטיל . . וואָס שטופּט איר אייך אַזוי מומע עטל . . . לאָזט הערן אַ סקריפּ כאָטש . . .

אָבער אַלע מאָל זענען די קלעזמער שטיל געבליבן. דער פּייפער האָט געטון אַ רייס איבער דעם פּייף אין מיטן דערינען, מיט אַ דריידעלדיקן בייזער, ווי אַ האָן אַז מ׳שלאָגט אים איבער אין מיטן קרייען: ט — ר — ר — רו — ו — ו . . . דער באַס האָט דער לעצטער אַליין פאַרשפּעטיקט, אַ מרוקע געטון, און די מיידן זענען שטיין געבליבן אין מיטן טאַנץ, איין פיס אונטערגעהויבן, די נעז ברייט צושמייכעלט. וואָסי? סטעפּאַנע בולבע דער באַלעבאָס פון די קלעזמער, האָט זיך אַלע מאָל אויפסניי געוואָלט באַדינגען. גויאיש אייגעשפּאַרט האָט ער געדרייט די קודלעס, געשריגן אַז מ׳נאַרט אים אָפּ, אויסגעקלאַפּט רציחהדיק די לולקע און געבאָכעט מיט דער פויסט אין הארץ:

— זאַ דורנאַ טאַקע נע בודע הראַטע . . .

ביהמע ניע . . . נעמאַ נענקאַ דורנעך . . . */

---

*/ אומזיסט וועל איך טאַקע נישט שפּילן. כ׳לעבן אַז נישט, נישטאָ היינטיקע צייטן קיין נאַראָנים.

די מחותנת'טעס האָבן אים איינגענומען מיט גוטע רייד, געקריגט זיך מיט אים אויף גויאיש, אונטערגעשטופּט אים אַ שטיקל לעקעך, אַ האַלבע בולקע און צוגעזאָגט אַלע קרענק. מ'וועט אים געבן, מ'וועט אים באַצאָלן, די מחותנים וועלן אַריינוואַרפן אין צימבל אַריין, ער האָט נאָך צייט, ער נעמט נאָך נישט איין קיין מיתה משונה און ס'טרעפט אים נאָך נישט דער שלאַק. דער גוי האָט געקייעט די ווייסע געשמאַקע יידישע חתונה־בולקע און געטענה'ט וייגס, אַז די מחותנים וואַרפן אַריין אַ הימנאָ */ אין צימבל אַריין און אומזיסט וועט ער אויף קיין זשידאָווסקי חתונות נישט שפּילן. ער וויל זיך באַדינגען. ס'איז געוואָרן אַ טומעל, מ'האָט זיך נעשושקעט אין די ווינקאַלעך. די קוקערס האָבן זיך גענדושעט נעשאָסן בייזע געלעכטערלעך, זיך געשטופּט מיט מער חוצפּה אין דער טיר אַריין, און דודזיע בורמילע האָט שטום אָן אַ וואָרט צו רעדן געקנאַקט מיט זיין פאַלקע איבער ווייבערשע פּיס. געכאַפּט אַ יינגליש היטל און דאָס ווייט אַוועקגעוואָרפן:

— פּאַרוואָס שרפּסט נישט דו דוזיעלע . . .

מ'האָט געזוכט דעם טאַטן, די מאַמען. די אַלטע שרה די בעקערין האָט נישט געהאַט קיין כח אַרומצוקריכן אויף אירע אַלטע רעוו־מאַטישע פּיס. זי האָט געשנייצט די נאָז אין אונטערשטען קלייד אַריין און געקרעכצט:

— שמואל־יאָסי, ווו ביזטו ערגעץ, שמואל־יאָסי . . . עך לייג מעך אַנידער און שטאַרב . . . וויי איז מיר . . .

— טאַטע . . . ווו איז ערגעץ דער טאַטע? מחותן . . . שווער . . . טאַטע . . .

מ'האָט דערטאַפּט דעם טאַטן און מ'האָט אים איינגערוימט סודות אין אויער; וואָס הייסט עפּעס דאָס . . . די קלעזמער ווילן נישט

*/ אַ גאָרנישט.

שפּילן . . . מ׳דאַרף זיך באַדינגען. ס׳טייטש, טאַטע . . . אַ שיינער טאַטע . . . אָבער ר׳ שמואל־יאָסי איז געשטאַנען אין מיטן שטוב אין דער געדעכטעניש צווישן די מחותנים אויסגעגלייכט, דעם שטראָם פּאַרוקט פון אונטען אויף דער יאַרמולקע, די הענט איינגע־שטעקט אונטען אין די שיפּע בעקעשע־קעשענעס אויף דער פּלייצע, די נאָז רויט פּערפּלאָמט און ער האָט געשריגן מיטן וויינענדיקן קול הויך מיט אַ בייזער:

— רויבערס . . . גזלנים, כ׳האָב נישט אויסגעגנבהט קיין קלויס־טער . . . כ׳האָב נישט קיין געלט . . . מ׳דאַרף נישט . . .

אַן איידעם האָט זיך אונטערגערוקט, לייזער־וואָלף, שיינדעלס מאַן, אַ שוואַרצער קליינער ייד ווי אַ ציגיינער, וואָס איז ערשט נאָך דער חתונה געווען אַ זעלנער און זייט דעמאָלט איז ער געגאַנ־גען אַרומגעבונדן די שוואַרצע באָרד מיט אַ רויטער פּאַטשיילע. ער איז געווען א היינטיק־וועלטישער ייד און ער האָט נישט געקאָנט ליידן קיין עוולות. ער האָט ליב געהאַט גערעכטיגקייט. צום ערשט האָט ער געכאַפּט דעם שווער אין פּאָרהייזל אויף דער שוועל פון דער פינסטער. ער האָט זיך צורעכט געמאַכט דאָס שטריימל און געזאָגט:

— נו, שווער, וואָס מיינט איר עפּעס, האַ? . . וואָס איז עפּעס די מעשה מיט די קלעזמער? האַ? . . .

— ווא — ו — ע? וואָס בעבעט ער עפּעס דאָרט? אַ טפיה׳ זאָלט איר ווערן! . . אָט מען שוין געזען אַזוינס . . .

ר׳ שמואל־יאָסי האָט אַ שפּיי געטון און איז אַוועקגעגאַנגען. לייזער־וואָלפן האָט די מעשה שוין אַביסל פאַרדראָסן.

— לאָזט נאָר . . . לאָזט נאָר מעך . . . האָט ער געשריגן שטופּענדיק זיך, דאָס שטריימל איבער די אויגן. ער איז צוגעגאַנגען צו די קלעזמער, צו סטעפּאַן בולבע, אָנגענומען אים ביי דער

פאַזעכע, געטרעסעט מיט אים אַהין און אַהער און אונטערטראָגענדיק יענעם אַ פּיסט אַ שווערע, אַ שוואַרצע און אַ האַרטע אונטער דער נאָז, האָט ער געזאָגט מיט זיינע געציילטע שטילע ווערטער דורך די ציין:

— הע . . טע כאַם סראַק, ווערסט — שפּ׳ין — צי — נ — ישטז סוויניאַ* / . . . עך זעץ דיר אויס די ציין הע — רסט . . .

און די קלעזמער האָבן אויפגעשפּילט אַ נייעם קאַדריל. די פּאַר״ פּוצטע מיידן זענען זיך אַקייגן געקומען צו צוויי, געטופּעט מיט די גראָבע פיס ווי די קלעצער, צוריקגעגאַנגען אַביסל, זיך געגייגט און ווייטער געדראַלעט אויף יודעלעס שרייענדיקער קאָמאַנדאָ:

— באַלאַסע — ע — ע . . .

— טור דאַ — מע — ע — ע . . .

דער פּייפער האָט געדריידעלט דין קוויטשענדיק אין דער אָנגעצויגענער ענגשאַפט אַריין, דאָס פידאַלע סקריפּעט דער באַס ברומט. ס׳איז הייס און מ׳האָט נישט געזען, ווען ס׳איז אָנגעקומען דער מסדר קידושין אין דער שאַל מיטן שטעקן און מיטן לאַמטערן און מיטן פאַרבונ׳ דענעם שמש, וואָס האָט געטראָגן די חופּה אויפן אַקסל. מ׳האָט זיך גענומען אונטערשושקען, אַז חתן כלה זענען הונגעריק, פאַסטן בעבעך אַ גאַנצן טאָג, מ׳דאַרף גיין צו דער חופּה.

— מחותן, ווו איז ערגיץ דער מחותן . . .

ר׳ שמואל-יאָסי האָט זיך נישט געמאַכט וויסענדיק. ער האָט זיך נישט געאיילט. ער האָט זיך אַלע מאָל דורכגעדרייט דורכן אַלקער, ווו דער חתן איז געזעסן ביים לאַנגען טיש אויבן אָן מיט זיין בלויער פריש-אָפּגעגאָלטער מאָרדע אין דעם ברייטן נייעם רויטן שטריימל. זיין איינציק אייגל האָט געפינטעלט גלייך מיט זיין טאַטנס אייגל, דעם קלוגן הכנעה׳דיקן הייזער-ייד, וואָס האָט נישט אויפגעהערט צו

---

* / חזיר

טונקען לעקעך אין בראָנפן און קייען בנעימות'דיק מיט די הוילע יאַסלעס. פרעמדע מחותנים זענען דאָ געווען ווי־ביק, אַ פּאָר אָרעמע יידן פונם שטעטל אונטען, דער שכן ר' יחיאל־סטאָליער מיט זיינע בנים, איז געזעסן אָנגעדרודעלט, ברוגז, כאָטש מ'האָט זיך שוין געהאַט איבערגעבעטן. ר' שמואל־יאָסיס זין און איידעמס פונם בערגל ברייט־פלייציקע האָריפּאַשנע יידן אין די אָבגעריבענע שטריימלעך מיט די געטראַסקעטע פּאַכוועס פון זייערע גרינע בעקעשעס, די היימישע מחותנים האָבן באַשיינט די שמחה. די אייניקלעך, גרויסע און קליינע בחורימלעך אין די שבת'דיקע קאַשקעטלעך מיט די גאָלדענע בענדלעך אויף די צובראָכענע דאַשיקעס מיט נאַסע נעזלעך, האָבן פאַרגנבה'ט אונטערן טיש געשאָטן דעם געקאָכטן אַרבעס אין די קעשענעס אַריין און געקאָפּעט זיך אונטערן טיש מיט די שטיוול. יידן האָבן פּאַווֹאָלי געשמועסט, גערייכערט ציגאַרלעך טוטין און דער חתן האָט דערציילט, אַז ער האָט שוין אַליין געזען אַ שטיקל כמאַרע, וואָס איז אַראָפּגעפאַלן פונם הימל, ער האָט דאָס געפונען אין קאָזלעוו אויף דער פּאַשע שבת נאָך וואַרימעס, ווען ער איז געגאַנגען שפּאַצירן, ס'איז געווען געפרוירן, ווייך ווי דרעליעס און ער האָט דאָס צעשניטן מיטן מעסערל, אויף קליינע שטיקלעך . . .

10

— צו דער חופה, צו דער חופה . . . מ'גייט צו דער חופה . . .

— אָיר — יי — דער חתן גיי — ט . .

פייערליך דריידעלט דער פייפער אונטערן ווייסן נידריקן אויס־געשטערענטן פראָסטיקן הימל און סטעפּאַן בולבעס פידאַלע סקריפּעט, שפּילט דאָס שיינע טרויעריגע שטיקל וואָס מאַכט שווער דאָס האַרץ. די ליכט פלעמלעך צוגעהאַלטן מיט דער האַנט ציטערן און שאָקלען זיך

פאַרחלומט, ווי די יונגע יאָרען, און די מחותנת׳טעס שטופּן זיך מיט זיי, איילענדיק פאָראויס, מיט פאַרוויינטע אויגן פונם באַדעקענס, ווי די טרערן זייערע זענען געפאַלן אויף ברײַנדלס האַרטן צאָפּ, וואָס מ׳האָט אָבגעשוירן מיט דער אַלטער פאַרזשאווערטער שער. מ׳שנייצט זיך די נעז אין די אונטערשטע קליידלעך און מ׳שטופּט ר׳ שמואל־יאָסין אין דער פּליצע. דאָס ליכטל זיינס אין דער האַנט שמעלצט זיך, ווערט אַלע מאָל פאַרלאָשן און ער צינדט דאָס אָן ביים ליכטל פון זיין יידענע.ביידע פירן אונטער די הענט ברײַנדלען צו דער חופה די מוזינקע, ארויס אין גאָרטן ארויס, נעבן ליידיקן שטעלעכל אויפן בערגל. ביים חתן נעמען אונטערפירענס זיין טאַטע מיט דער שוועסטער זיינער . . . מ׳פירט אים מיטן ברייטן שטראָם פּאוואָליע פאָרזיכטיק, גלייך ער וואָלט געוואָלט אַנטלויפן. מ׳דרייט זיך שטום פול שרעקיגער פייערליכקייט אונטער דער צוקנייטשטער חופּה, וואָס פילט זיך נאָך ווייבערישער שוהל. דודזיע בורמילע האַלט זי בשותפות מיטן בעלפער. ער האַלט צווי דרענגלעך און ער קאָפּעט מיטן פוס די אַנדערע ייִנגלעך, די אייניקלעך, וואָס ווילן אויך האַלטן, ער לאָזט נישט, דודזיע, ער וויל אַליין האַלטן די גאַנצע חופּה . . . מ׳דרייט זיך אין פייערליכן שטילן פראָסט און דעם מסדר קידושין׳ס איידל־הייזעריגלעכער קול גאָרגעלט זיך אין דער בלויער שטילקייט:

— קול חתן וקול כלה — ה — ה — ה

— קול ששון וקול שמחה ה — ה — ה . . .

די שטילקייט ציטערט אין די הערצער, מ׳פילט נישט דעם פראָסט, וואָס ברענט אין דער נאָז. די געדעכטע קופּע מענשן איז צונויפגעוואַקסן אין איין שוואַרצן קלומפּן אויף דעם ווייסלעך־בלויען שניי, וואָס טוט אַלע מאָל אַ קרעכץ אונטער די פיס. ס׳ווערט גאַנץ שטיל. די איינגע־האַלטענע אָטעמס גליווערן אין די געעפענטע מיילער. פון ערגעץ ווייט, ווייט, דאַכט זיך הערט מען דריבנע געציילטע ציטערדיקע ווער־

טער אין דער בלויער פייערלעכער שטילקייט:

— הרי את . . .

— מזל טוב . . . מזל טוב . . .

ר׳ שמואל־יאָסיס אויגן זענען נאַס. ער האָט נישט קיין צייט זיך אויסשנייצן די נאָז הויך מיט אַ טראָמייטער אין דער רויטער פאַטשיילע אַריין זיינער. די ווייבער וואַרפן זיך אויף אים, קושן זיך גיך אים, מ׳וויינט און מ׳קושט זיך, מ׳וויינט און מ׳קושט זיך:

— מזל טוב, מזל טוב . . . טאַטע . . . שווער . . . שוויגער מאַמע . . . מזל־טוב.

די אָנגעזאָפּטע פרייד שטיקט זיך אין האַלז און ווערט מיט קראַפט אַרויסגעשטויסן פונם פייפער, אונטערגעטראָגן פון סטעפּאַן בולבעס פידאַלע, גיך גיך און פריידיק — דאָס בעקאַנטע שטיקעלע פון די קלעזמער, גייענדיק פון דער חופה, וואָס ס׳ליגט דאַרין די פרייד פונם גאַנצן לעבן:

— שווער, שוויגעער... מזל טוב דער שווי — י — י — גע — ר . . .

ר׳ שמואל־יאָסי הערט קיינמאָל נישט ביי אַלע חתונות פון זיינע קינדער דאָס טייערע פריילעכע שטיקעלע נאָך דער חופה. ער האָט נישט קיין צייט, ער לויפט פאָרויס. ער איילט זיך צוקומען פריער אין שטוב אַריין פאַר איטליכן און אַכטונג טון. דער בעלפער אָבער לויפט נאָך פריער. ער שרייט און רוקט טיש און בענק און איידער ער האָט נאָך צורעכט געמאַכט דעם טיש טראָגט מען שוין פון אַלע זייטן. מ׳לויפט, מ׳שרייט און מ׳שטופּט זיך. די אַלטע שרה רוקט די הייסע פאַרענדיקע טעפּ פונם אויוון, פון דער רובע. מיט פרישן מיט נייעם כח וואָס קען זיך נישט אויסלאָזן, קיינמאָל נישט. די מאַנסבילן האָבן אַרומגעבונדן פאַרטיכער ביי די הויזן, פול מיט בולקעס. די שטריימלעך זייערע זענען פאַרוקט אויפן קאַרק:

— לאָזט נאָר . . . לאָזט נאָר מען מחותן . . . דער בעלפער

...אַבאַון
...עמעק

שטופּט זיך. ער טראָגט דעם גרויסן פּאַמעשאַף אויבן אָן צום טיש דער חתן זאָל זיך וואַשן.

ברײַנדל זיצט נעבן אים און זי בלאָזט אין לעפל אַרײַן כלעפּ־טשעט הויך אויף אַ קול די גאָלדענע יויך, דער ווײַסער שלײַער האָט זיך איר אַביסל אַראָפּגערוקט קרומלעך אויפן שטערן און זי זופּט בײַז מיט דער נאָז. זי זעט וואָס דאָ טוט זיך און זי זוכט מיט די אויגן דעם טאַטן, ער זאָל אַכטונג טון . . .

מ׳כאַפּט, מ׳לויפט, מ׳קײַעט, מ׳נעמט און מ׳עסט. מ׳שנײַדט בולקעס און מ׳פּאַקט דרײַשפּיציקע שטיקער לעקעך אין די נאָז־פּאַטשײַלעס אַרײַן. ר׳ שמואל־יאָסי שטופּט זיך, די פּאָלעס פּאַרשטעקט אין גאַרטל אָנגעבויגן. ער פּאַרלירט דאָס שטרײַמל און ער שרײַט אומפּאַר־שטענדלעך מיט זײַן צוגעדושעטן האַלב־ווײנענדיקן בײַזער. געוואַלד מ׳שטעלט אים בדלות. מ׳צוטראָגט אים די בײנער:

— גזלנים . . . וואָס טוט מען נישט אַכטונג וואָס . . . געוואַלד עלעך שרײַען, רויבערס . . .

מ׳הערט אים נישט. מ׳שטופּט אים, מ׳שלעפּט אים מיט אין רעדל, אין גערודער, די גרינלעכע בעקעשעס גלאַנצן אין האַלב־טונקלען ליאַרם, די אויערינגלעך באַמבלען זיך, די צופּלאַמטע מחותנת׳טעס שרײַען, שעלטן, מ׳כאַפּט פון די טעפּ, מ׳טראָגט, מ׳קײַעט מיט פולע מײַלער, מ׳שרײַט אין לויפּעניש, מ׳צוברעכט אַ שיסל, מ׳קריגט זיך, מ׳נעמט און מ׳באַהאַלט אין די קעשענעס . . . ר׳ שמואל־יאָסיס באָרד ציטערט, שאָקעלט זיך, ער וואַרפט די הענט אויף פּלײצעס, כאַפּט אָן אַקסלען און שלעפּט דעם שמש, בײַזערט זיך, קריגט זיך מיט אים.

— וואָס זאָגט מען עפּעס צו דעם יידן וואָס . . . וואָס רופט מען נישט קיין דרשה־געשאַנק . .

— געוואַלד עלעך שרײַען . . . כ׳על מיר אַ מעשה אָנטון . . .

דער שמש קריכט אַרויף אויפן בענקל אין מיטן שטוב, אונטער־שפאַרענדיק מיטן שטריימל די סטעליע, זיין גרוי שיטער בערדל הייבט זיך. פון זיך, אַליין. ער פאַטשט איןביידע הענט און שרייט הייזעריק דעם האַלז אַרויסגעשטעקט פון די פאַטשיילעס:

— דרשה־געשאַנק חתנס צד . . .

— דרשה־געשאַנק כלה׳ס צד.

— מחותנים נעמט אייך צו די בייטעלעך . . .

— חתנ׳ס צד . . .

— כלה׳ס צד . . .

פאַווֹליע האָט זיך ר׳ שמואל־יאָסי אָנגעבויגן צו דער כאַליאַווע, פאַווֹליע מיט שווערקייט. ס׳האָט געדויערט זייער לאַנג ביז ער האָט אַרויסגענומען דאָס גראָבע פאַרבונדענע לייוונטענע בייטעלע זיינס, אַ קרעכץ געטון און אַריינגעלייגט אין טעלער אַריין ווי ביי אַלע חתונות פון זיינע קינדער, צוויי האַרטע גלאַנציקע זילבערנע ראַניש מיט אַ קלונג. ר׳ שמואל־יאָסי איז געשטאַנען נעבן טעלער און אַכטונג געטון. אָבער ס׳איז געווען, ווי דאָס האַרץ האָט אים געזאָגט, ס׳איז נישט געווען קיין דרשה־געשאַנק. פון דער כלה׳ס צד האָבן די היימישע מחותנים, ווי זייער שטייגער איז געווען, אַריינגעוואָרפן איטלעכער אַ האַלב ראַנישל אין טעלער אַריין און שוין. פונם חתנ׳ס צד — איז שוין געווען אַ רעכטער דרשה־געשאַנק. דעם חתנס טאַטע, דער אַלטער בלינדער הייזער־ייד איז צוגעקומען אָנגעבויגן, קייענדיק מיט די ליידיקע יאַסלעס און ער האָט אַריינגעוואָרפן צוויי זעקסער, וואָס דער חתן האָט אים אונטערגעשטופּט אין האַנט אַריין:

— טאַטע, גיי גיב דרשה־געשאַנק . . .

האָט דער חתן שכל געהאַט דעם אַלטן אייבצורוימען א סוד אין אויער. די שוועסטער, די לעמבערגער דינסט־מויד, האָט אַנידער־

געשטעלט עפּעס אַ גלעזערנעם שמויגער, אַ שטיקל טשערב. אַ „בלומענ־וואַזע״ . . . האָט דער שמש אויסגערופן חזק׳עוואַטע צומאַכענדיק איין אייגל און ר׳ שמואל-יאָסי האָט צו אים אַ קוק געטון אין דער הויך מיט אַן אָפן מויל, פלאַם-פייער:

— נו . . . נו . . .

די פּאָר שטעטלדיקע אָרעמעלייט האָבן זיך אָבגעטראָגן גיך, תיכף נאָכן עסן, און ר׳ יחיאל-סטאָליער האָט אַריינגעוואָרפן צוויי זעקסער׳לעך אין טעלער אַריין, שוין אינאיינעם האָט עס געהייסן, פאַר די בנים זיינע אויך. שיינדאַלע האָט זיך נישט געקענט איינהאַלטן. זי האָט זיך דורכגעדרייט דורכן טאַטן און צו אים אַ זאָג געטון הויך, אַז יענע זאָלן הערן:

— מ׳אָט זיך אָנגעפּרעסן אומזיסט דיין בלוט, טאַטע . . .

— וואָס דען מ׳האָט נישט קיין שכל ביי לייט . . . — האָט זי גערעדט, די נאָז צופלאַמט אין צאָרן.

ר׳ שמואל-יאָסי האָט גאָר נישט געזאָגט. ווען אַ הונט זאָל דעמאָלט געווען אַ לעק טון זיין האַריץ, וואָלט ער זיך געווען גע׳סמ׳ט. דער ייד האָט צוויי מאָל איבערגעציילט דאָס דרשה-געשאַנק. ס׳איז געווען ניינטהאַלבן אייבערלעך. די חתונה האָט געקאָסט זיין בלוט, צוועלעף ראַגיש . . .

בשעת ר׳ שמואל-יאָסי האָט אַרומגעבונדן דאָס בייטעלע און דאָס באַהאַלטן אין כאָליעוו אַריין, איז צו אים צוגעקומען דער חתן און אים אָוועקגערופן אין ווינקל אַריין:

— זייט זשע מוחל, שווער . . .

דעם חתנס שטראָם איז איצט געווען האָפערדיק פאַרוקט אויף אַן אויר, זיין בלאָע געגאָלטע מאָרדע האָט געגלאַנצט מיט אַ פעטן זאַטן אָנגעגעסענעם גלאַנץ און דאָס בלינדע אייגל זיינס האָט געפינטלט מיט האנה:

— וויפיל איז געווען געלט, שווער? . . .

— וואָסער געלט? . .

האָט געפרעגט ר׳ שמואל-יאָסי אַוועקקוקענדיק.

— וואָס הייסט וואָסער געלט? דער דרשה-געשאַנק . . .

— נישט מער כח אויף מיינע שונאים... ביינטהאַלבן איינערלעך . .

— נו, ווו זשע זענען די ביינטהאַלבן איינערלעך, שווער? . . .

— או . . . או . . . — האָט ר׳ שמואל-יאָסי געזאָגט — געהערט טענות פון אַ ייד . . . מ׳האָטעך עפּעס געמאַכט די חתונה צו נישט . . .

— וואָסער חתונה?... — האָט געפרעגט דער חתן אַ הייב טוענדיק די מאָרדע.

— וואָסער חתונה . . . וואָסער חתונה . . . געהערט טענות פון אַ ייד . . .

האָט ר, שמואל-יאָסי זיך נאָכגעקרומט מיט אַ בייזער — נו, וואָס זאָגט מען עפּעס צו דעם ייד וואָס . . .

— גיט-זשע אַהער דאָס געלט, שווער . . . ס׳איז דאָך מיין געלט . . . מיין דרשה-געשאַנק . . .

ר׳ שמואל-יאָסי האָט נישט געענפערט. ער האָט ווי זיין שטייגער איז געווען פון דער זייט אַ קוק געטון מיט זיין פאַרחדושטן האַלבן בייזן קוק אויף יענעם און אַ שפּיי געטון:

— טפו זאָלט איר ווערן . . . מיינע שונאים . . .

און ער איז אַוועקגעגאַנגען פונם ווינקל טאַנצן מיט דער כלה דעם מצוה-טאַנץ. ר׳ שמואל-יאָסי האָט געהאַלטן ביי איין עק פון זיין רויטער נאָז-פאַטשיילע און ברײנדעלע ביי דער אַנדערער. דער טאַטע מיט דער טאָכטער האָבן זיך געדרייט אָנגעבויגן בייז נישט אָנקוקענ׳ דיק זיך, די קעפּ אַהין און אַהער, ווי דעמאָלט, ווען ר׳ שמואל-יאָסי פלעג אָנקומען פונם דאָרף מיטן ליידיקן זעקל און פאַרבייגיין דורך

ברײנדלען, װוּ זי איז געזעסן אױפן קלאָץ מיט דער פולער מולטער־
זעמל. דערנאָך האָבן זיך מיט ברײנדלען אָבגעדרײט די איבריגע
מחותנים, האַלטענדיק בײַ אַ שפּיץ פאַטשײלע גיך, גיך און מיד־
יילעפעריג. מ׳האָט זיך געאײַלט צום משפּחה־טאַנץ. אָבטאַנצן און
אַהײם גײן. מ׳דאַרף אם ירצה השם מאָרגן פאָרן אױפן יאַריד, גײן
אין דאָרף אַרײַן.

צװײ מחותנת׳טעס, שװאַרצע, גידריקע און ברײטע, האָבן זיך
אַרומגענומען מיט די הענט, געטאַנצט פאַװאָליע קוים הײבענדיק די
פיס, געשאָקלט זיך בײדע גלײך און זײ זענען ענלעך געװען צו
צװײ צונויפגעװאַקסענע טעפ. דערנאָך האָבן זיך אַרומגענומען רײצע
מיט שײנדלען, האָבן זיך אַרײַנגעדרײט אין דער מיט אַרײַן, צװישן
זײ האָבן זיך אַרײַנגעפלאָכטן די ײנגלעך מיט די מײדלעך. די מאַנז־
ג־לן האָבן פאַרהױבן די פאָלעס פון די בעקעשעס אױף אײן האַנט,
האָבן געמאַכט אַ רעדל, געטאַנצט פאַװאָליע, דערנאָך שטאַרקער, הײ־
סער, מיט אָנגעבױגענע קעפ, געהױבן די שװערע שטיװל, אַרױס־
שטעלענדיק די ברײטע הינטערס מיט די װײסע לאַטעס. די קלעז־
מער האָבן געשפּילט אַ קאָלימײקע. גיך גיך מיט געצױגענע פרײלעכע
דינע קװיטשלעך, דעם לעצטן משפּחה־טאַנץ. די גאַנצע משפּחה
פונם בערגל האָט זיך איצט אַרײַנגעדרײט אין אײן רעדל אַרײַן, געטאַנצט,
געהאָפּקעט, געדרײט זיך, געהוליעט מיט הײסע פאַרשװיצטע שטע־
רענס, די נעז האָבן געפלאַמט און מ׳האָט געשריגן און גערופן:

— שװער . . טאַטע . . . װוּ ביזטו . . . טאַנצן . . . אָסט אױסגע־
געבן די מוזינקע טאַטע . . . טאַנצן . . . טאַטע װוּ ביזטו ערגעץ
װוּ . . .

אָבער ר׳ שמואל־יאָסי האָט נישט געהערט. ער איז אַקוראַט, װי
בײַ אַלע משפּחה־טענץ, בײַ די חתונות פון זײַנע קינדער, געזעסן
אונטערן פּלױט בײַם שטעלעכל, אַקײגן דער קײלעכדיקער װײסער

פראָסטיקער לבנה און ער האָט געטון זיין באַדערפעניש. די געלע לעכטיקע פאַרקאָוועטע פענסטער האָבן הילכדיק אַראָפּגעשיינט מיט פריילעכן שפּעט-נאַכטיקן קלעזמער-שפּיל, אַראָפּ פונם בערגל, וווּ אין דער שטילער פראָסטיקער נאַכט אַריין. דאָס טופען פון די פיס האָט שטומפּיק געציטערט אין דער ווייסלעך בלאָער ווינטער קעלט, ווי אַ לייכט ערד-ציטערניש.

ביים עפענען די טיר האָט זיך אַ שפּאַר געטון אַ קלינגענדיקע רעש'עדיקע פאַרע דורכגעמישט מיט פאַרטראָנקענע קולות און קלעזמער-שפּילן, און צוגעהאַקט געוואָרן. מ'האָט נאָך אַלץ געהאָפּקעט-געהוליעט, געהויבן די פיס, געבויגן די קעפּ איינער צום אַנדערנס פּלייצעס, ווייבער מיט מאַנזבילן אינאייגעם, אין איין צונויפגעוואַקסן רעדל, אָן אָטעם, הייס, מיט כח. די סטעליע האָט זיך געטרעסעט, די שויבן האָבן געציטערט. אין סאַמע מיט רעדל האָט דודזיע בורמילע געטאַנצט, געהויבן, געוואָרפן זיינע גרויסע שטיוול. מ'האָט געזען די פאַדקעוועס פון זיי. זיינע נאָזלעכער זענען געווען צושפּרייט ווי ביי אַ לויפענדיק פערד, ער האָט אַלע מאָל אונטערגעהויבן איין פוס און געשריגן צום טאַקט פון די קלעזמער:

— ייטי — די — באָם — כ'האָב א נייע מוה — עעעעע.

— ייטי — די — באָם — כ'האָב אַ נ — יי — ע — ם פע' טעער . . .

— ייטאַאַאַם. . . ייטאַאַאַם. ייטאַ — אַ — אַ — אַ — אַ — אַ — ם

ר' שמואל-יאָסי האָט אויסגעמיטן דאָס רעדל. מ'האָט זיך אָנגעשטויסן אין זיינע פּלייצעס, מ'האָט אים אָפּגעטרעטן אַ פוס, שיער נישט אָפּגעריסן אַ פּאָלע. מ'האָט אים נישט באַמערקט, נישט אומגעקוקט זיך אויף אים, און דאָס צונויפגעוואַקסענע רעדל האָט זיך ווייטער געהויבן און געטופּעט שווער מיט די לעצטע אָטעמס, מיטן לעצטן כח.

ר׳ שמואל־יאָסי איז אַוועקגעגאַנגען אַביסל ווייטער, ער האָט אָנגעבויגן דעם קאָפּ און אַ קוק געטון פון דער זייט מיט איין אויג אַביסל צוגעמאַכט:

— או . . . או . . . קינדער . . . אה . . . נו . . . נו . . .

האָט ער געזאָגט צוגעדושעט מיט זיין וויינענדיקן פאַרחדושטן חאָלבן ברומען צו זיך אַליין אין דער גרויער באָרד אַריין;

— או . . . או . . .

און ער איז צוגעגאַנגען און אַריינגעדרייט אַביסל דאָס לעמפּל, וואָס איז געשטאַנען אויפן געזימס פונם אויוון מיטן געטראַסקעטן גלעזל, פאַרקלעפּט מיט א פארסמאלעט שטיקל פאפיר, ס׳זאָל נישט אויסברענען אזויפיל נאפט.